

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 800fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 - Antwerpen

Vlaamse Juristenvereniging

XXIV^{ste} Rechtskundig Congres te Antwerpen op 23 mei a.s.

Sectie Publiek Recht

DE VRIJHEID VAN INFORMATIE EN DE VRIJHEID VAN MENING IN VERBAND MET DE UITZENDINGEN VAN RADIO EN TELEVISIE

Preadvies van Dr. Karel RIMANQUE,

Geassocieerd docent aan de Universitaire Faculteiten St. - Ignatius te Antwerpen.

1. De studie van de juridische aspecten van de vrijheid van informatie zou, om volledig te zijn, zo omvattend dienen te zijn, dat zij uiteraard het bestek van dit preadvies ver zou overschrijden. Als afbakening kozen wij de juridische aspecten van de uitzendingen van Radio en Televisie in België. De studie van de vrijheid van informatie bij middel van de drukpers wordt dus uitdrukkelijk achterwege gelaten. Nochtans zullen wij moeten verwijzen naar de wetgeving, die deze materie beheerst, om het onderscheid of om de analoge toepasselijkheid van bepaalde normen op deze media, duidelijker te doen blijken. Dit onderzoek van het uitzendingsbeleid van Radio en Televisie overschrijdt anderzijds het begrip « vrijheid van informatie », omdat wij ons niet zullen beperken tot de juridische vragen, die zich stellen t.a.v. die uitzendingen, die als informatief kunnen worden beschouwd.

De massa-communicatiemedia.

2. Een massa-communicatie zou men kunnen omschrijven als een publieke boodschap, die door een technisch verspreidingsmiddel wordt gericht tot een talrijk en verspreid publiek op onrechtstreekse en éénzijdige manier ⁽¹⁾. Pers, radio en televisie zijn de belangrijkste technische verspreidingsmiddelen voor massa-communicaties. Deze media hebben een veelzijdige opdracht: zij lichten de

openbare opinie in over feiten, gebeurtenissen en opinies; zij laten aan alle geestesstromingen toe hun opvattingen uiteen te zetten, volgens hun zienswijze de maatschappelijke feiten te becritiseren en te contesteren; zij dragen ook bij tot de opvoeding en de ontspanning van het publiek ⁽²⁾.

3. Onverminderd hun gemeenschappelijke status van massa-communicatiemedium vertonen pers, radio en televisie in deze tijd een relatief gemeenschappelijk kenmerk nl. dit van de concentratie ⁽³⁾. In de landen van West-Europa zijn de vrije uitzendingsinstituten voor Radio en Televisie zeldzaam. Het openbaar karakter van deze instituten gaat meestal gepaard met de concentratie van deze media in enkele instituten. De periodieke pers daarentegen geniet van een juridisch regime, waarbij de uitgave van een titel aan preventieve beperkende maatregelen van de overheid ontsnapt. De vrijheid van drukpers, in de liberale geest van de negentiende eeuw, was bedoeld als een ieders vrijheid zijn mening, door middel van de drukpers te verspreiden. In die optiek werd artikel 18 van de Belgische grondwet opgesteld. Historisch was de pers op de eerste plaats opiniepers. De vrijheid van drukpers was (en is) de vrijheid van het editoriaal, de vrijheid van het commentaar, op elk gebied. Het gevolg was de uitgave van een zeer groot aantal titels. De technische vooruitgang gaf het dagbladbedrijf een kapitaalintensief karakter. Een

(1) Bourquin, J., Rapport sur la nature des moyens de communication de masse (presse, radio et télévision), leur importance, ce qu'ils ont en commun et ce qui les distingue au point de vue juridique, in *Conseil de l'Europe, Colloque sur les droits de l'homme et les moyens de communication de masse*, p. 14-28, nr. 1 en 4.

(2) *ibid.*, nr. 16.

(3) Wanneer wij spreken over de pers als massa-communicatiemedium bedoelen wij uiteraard de periodieke pers, nl. de dag- en weekbladen.

steeds groter aantal kopers moet kunnen worden bereikt, om de rendabiliteit te verzekeren, en om de zo broodnodige publiciteit te kunnen aantrekken. Naar de inhoud had dit tot gevolg dat de pers van opiniepers naar informatiepers evolueerde. Anderzijds verminderde het aantal titels gevoelig en concentreert zich de pers rond de grote politieke en wereldbeschouwelijke stromingen. Slechts een gering aantal personen of vennootschappen kunnen nog de actieve vrijheid van periodieke pers uitoefenen. Door deze concentratie en door de evolutie van opiniepers naar informatiepers worden pers, radio en televisie meer aan elkaar gelijk ⁽⁴⁾.

4. Tussen pers enerzijds en radio en televisie anderzijds, zijn er belangrijke verschillen. Niet alleen de techniek is van een andere aard, doch ook de wijze waarop het publiek de communicaties ervaart en verwerkt. Op het ogenblik dat men zich een dagblad aanschafft of er zich op abonneert, maakt men een bewuste keuze tussen de aangeboden verscheidenheid. Bij radio en televisie is men bij voorbaat gebonden door de beperkte goede ontvangst van bepaalde uitzendingsstations en alleszins door de onmogelijkheid van simultane beluistering. Bij lectuur is ook een meer persoonlijke verwerking mogelijk. De redactie biedt wel door de lay-out, de grootte van de titels en de plaats, een bepaalde orde van belangrijkheid aan, doch de lezer blijft vrij over die bladzijden en artikels heen te schuiven, die hem niet interesseren. Door de binding van radio en televisie aan de tijdsdimensie kan men de inhoud ervan veel minder zelf mentaal structureren, de ontvangst is steeds passiever. Bij de lectuur van een dagblad wordt een meer actieve participatie van de lezer gevraagd. Lectuur bevordert kritische reflexie ook meer dan luisteren en kijken. Tenslotte is een krant gebonden aan een ruimtelijke dimensie, radio en televisie zijn gebonden aan de dimensie van de tijd. Supplementaire bedrukte ruimte bezorgen aan de lezer is altijd mogelijk. De mens kan een tijdsverloop niet «verruimen». Globaal biedt het gedrukt geschrift, qua techniek, meer vrijheid aan de opsteller en aan de lezer, dan radio of televisie kan bieden aan de program-mator en aan de luisteraar of kijker ⁽⁵⁾.

De vrijheid van Informatie.

5. De vrijheid van informatie is een juridisch begrip dat in het Belgisch recht als zodanig niet is erkend. In het raam van de Verenigde Naties werd deze vrijheid voor het eerst systematisch behandeld op de conferentie over de vrijheid van informatie (Genève, 23 maart - 21 april 1948) ⁽⁶⁾. In de slotakte van deze Conferentie wordt aan het begrip informatie op de eerste plaats een materiële betekenis gegeven. Informatie is ieder document dat kan worden bekeken, beluisterd of gelezen en dat bestemd is om verspreid te worden onder het publiek. Naar de inhoud kan dit document zowel inlichtingen bevatten over

feiten en gebeurtenissen als meningen en overtuigingen, die worden verspreid ⁽⁷⁾. Onder het begrip informatie in artikel 10 van het Europees Verdrag ter bescherming van de Rechten van de Mens wordt zowel het document bedoeld in zijn materialiteit als de inhoud ervan (het verslag van feiten of de uitgedrukte mening) en de handeling van verspreiding en ontvangst van informatie ⁽⁸⁾. Onder vrijheid van informatie, als juridisch gewaarborgd recht, wordt alleszins het begrip informatie niet beperkt tot het verslag over gebeurtenissen, het is evenzeer de overdracht van meningen, overtuigingen en commentaren ⁽⁹⁾.

6. De vrijheid van informatie omvat de verschillende aspecten en stadia, gelegen tussen het hebben van een mening of het zich voordoen van een gebeurtenis en de ontvangst door het publiek van de uitdrukking van deze mening en het verslag over de gebeurtenis. De vrijheid van informatie omvat zowel de vrijheid te informeren als het recht geïnformeerd te worden.

7. De vrijheid te informeren omvat op de eerste plaats het recht om informatie op te zoeken en de vrijheid van toegang tot de bronnen van informatie, m.a.w. de vrijheid en de bescherming van de rechtmatige journalistieke arbeid. Zelfs het uitdrukkelijk verlenen van faciliteiten aan de journalist bij het vervullen van zijn informatieve opdracht wordt wenselijk geacht. Het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens omvat de vrijheid informatie op te zoeken niet uitdrukkelijk, dit in tegenstelling tot bepaalde documenten van de Verenigde Naties ⁽¹⁰⁾.

In een recente aanbeveling van de juridische commissie van de Raadgevende Vergadering van de Raad van Europa wordt gewezen op de wenselijkheid door een toegevoegd protocol op het Europees Verdrag de vrijheid van informatie, zoals omschreven in artikel 10, 1° ⁽¹¹⁾, uit te breiden tot de vrijheid informatie op te zoeken en te verzamelen. Dit recht zou voor de overheid aan de verplichting beantwoorden informatie te verstrekken of toegankelijk te stellen over alle aangelegenheden van openbaar belang, onder voorbehoud van de geëigende beperkingen en waarborgen ⁽¹²⁾. Het is immers één van de essentiële taken van de communicatiemedia informatie te verzamelen. Vrijheid

(7) E/CONF. 6/79, *Projet de Convention relatif à l'accès aux informations et à leur transmission d'un pays à l'autre*, art. 1, c.

(8) Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en van de Fundamentele vrijheden van 4 november 1950, in België goedgekeurd door de wet van 13 mei 1955; Raad van Europa, Rapport St. John Stevas, cit., nr. 9.

(9) Bourquin, J., *op. cit.*, nr. 14.

(10) Het Internationaal Pact van de Verenigde Naties met betrekking tot de burgerlijke en politieke rechten stelt in zijn artikel 19 - 2°: *Toute personne a droit à la liberté d'expression; ce droit comprend la liberté de rechercher, de recevoir et de répandre des informations et des idées de toute espèce sans considération de frontière. In het ontwerp-verdrag over de vrijheid van informatie (E/CONF. 6/79) werd deze vrijheid evenwel limitatiever geformuleerd: «Tout Etat contractant accordera aux ressortissants des autres Etats contractants, en ce qui concerne la recherche des informations, une liberté égale à celle dont jouissent les propres ressortissants».* (art. 1, d). Zie in dit verband ook J. De Meyer, *La Convention européenne des Droits de l'Homme et le Pacte international relatif aux Droits civils et politiques*, p. 76. In recente grondwetten werd dit recht om informatie op te zoeken expliciet gewaarborgd, zo o.m. in de Duitse Bondsrepubliek, artikel 5 (1) van de grondwet: «Jeder hat das Recht... Sich aus allgemein zugänglichen Quellen ungehindert zu unterrichten».

(11) Een ieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid om inlichtingen en denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van overheidswege en ongeacht grenzen.

(12) Raad van Europa, Raadg. Verg., Rapport sur les moyens de communications de masse et les droits de l'homme (St. John Stevas et Silkin), Doc. 2687 van 16 december 1969, p. 8.

(4) Raad van Europa, Raadg. Verg., *Rapport relatif à la législation sur la presse* (Siegmann), Doc. 2168 van 16 januari 1967; Bourquin, J., *op. cit.*, nr. 37 en 41; Leaute, J., Rapport sur les relations entre les moyens de communication de masse, d'une part, l'Etat et les groupements sociaux de l'autre, in Conseil de l'Europe, *Colloque sur les droits de l'homme et les moyens de communication de masse*, p. 29-36; Impens, G., Pers en politiek, in R.W., 1965-66, 465-480.

(5) Deze beperking door de gebondenheid van radio en televisie aan de tijdsdimensie werd impliciet weerhouden bij de motivering van de arresten van de Raad van State inzake V.Z.W. Association protestante pour la Radio et la Télévision, van 26 mei 1966, nr. 11.838 en inzake Moulin en De Coninck van 6 april 1966, nr. 11.749. Zie verder Bourquin, J., *op. cit.*, nrs 52-80 en Raad van Europa Raadg. Verg., *Rapport sur les droits de l'Homme et les moyens de communication de masse* (St. John Stevas), Doc. 2524 van 27 januari 1969, nrs 6 en 7.

(6) Zie *Liberté de l'Information*, 2dl, 1950 (Verkoopsnummer 1950) XIV 1 Vol. 1 en 2.

van informatie is slechts mogelijk zo de vrije toegang tot de bronnen wordt gewaarborgd. Al te dikwijls stelt men nog vast dat de openbare overheden weigeren informatie te verstrekken, zonder geldige reden. De geheimhouding is normaal in vele gevallen (o.m. defensie-geheimen), doch deze geheimhouding mag zich niet uitstrekken over die aangelegenheden, waarvan de openbaarmaking alleen maar politiek inopportuun wordt geacht ⁽¹³⁾.

8. Een tweede aspect van de vrijheid van informatie is de vrijheid ze aan een ieder mee te delen of door te geven. Dit is het kernstuk van de persvrijheid, zoals ze ook in onze grondwet wordt opgevat. Het is de vrijheid informatieve gegevens te verspreiden door middel van een massa-communicatiemedium. Deze vrijheid wordt uitdrukkelijk beschermd door het artikel 10, 1° van het Europees Verdrag. In het ontwerp-verdrag van de Verenigde Naties werd deze vrijheid omschreven als de vrijheid informatie en meningen te verspreiden in mondelinge, geschreven, gedrukte of grafische vorm of door de wettelijk toegelaten visuele of auditieve procédés, zonder enige preventieve tussenkomst vanwege de regering, evenwel onder voorbehoud van welbepaalde beperkingen (art. 1, a). Ook in het Europees Verdrag worden in de tweede paragraaf van artikel 10 de beperkingsgronden opgesomd, op grond waarvan de verdragsluitende partij bij wet deze vrijheid kan beperken ⁽¹⁴⁾. Het is in hoofdzaak dit aspect van de vrijheid van informatie dat in dit preadvies zal worden behandeld.

9. Het derde aspect van de vrijheid van informatie is de vrijheid van iedere burger kennis te nemen van verspreide informatie en meningen. Zowel in artikel 10 van het Europees Verdrag, als in artikel 19 van het Internationaal Pact in verband met de burgerlijke en politieke rechten van de Verenigde Naties wordt deze vrijheid uitdrukkelijk gegarandeerd. Het internationaal karakter van deze vrijheid werd in deze verdragen beklemtoond. Informatie uit het buitenland moet voor een ieder op dezelfde wijze toegankelijk zijn als berichtgeving van binnenlandse oorsprong. Men moet de vraag stellen of elke burger niet het recht heeft volledig ingelicht te worden ⁽¹⁵⁾ over alle aangelegenheden van algemeen belang en dit op een objectieve wijze. Voorlopig zou men de term « op objectieve wijze » als volgt kunnen omschrijven: op een wijze die volgens menselijke maatstaven, met de ware toedracht van de gebeurtenissen, conflicten en opinies overeenstemt. Dit betekent dat de burger dient te worden beschermd tegen elke systematische misleiding in een aangelegenheid van vitaal belang voor de samenleving of voor zijn persoonlijk leven. Een systematische misleiding van de openbare opinie doet afbreuk aan de inherente vrijheid, waarmee de burger in een democratische samenleving deelneemt aan het bepalen van het politiek beleid en is, in sommige gevallen, strijdig met de rechtmatige eerbieding van de gewetensovertuiging van de mens, die gedragingen en stellingnamen afstemt op de wijze waarop hem bepaalde toestanden werden voorgesteld. Op grond van de vrijheid van informatie zou men zich de juridische geoorloofdheid kunnen afvragen van een systematische

vervalsing van de voorlichting b.v. op het gebied van de nationale politiek inzake ontwikkelingssamenwerking. « Raison d'Etat » kan nooit deze misleiding verantwoorden in een aangelegenheid die door de mens niet louter meer als een belangenkwestie wordt aangezien, doch ook als een dwingende gewetensvraag. De overheidsensuur op de massa-communicatiemediën is daarom strijdig met het individuele recht van iedere burger op informatie. Globaal vormen de massa-media een oligopolie ⁽¹⁶⁾. De burgers hebben hun vrijheid, informatie op te zoeken en door te geven, in handen gegeven van enkelen. Daaruit volgt dat zij recht hebben op massa-communicatiemediën die zelf vrij zijn en onafhankelijk. Dit recht is tegenwerpelijk aan de Staat. Deze moet zich van rechtstreekse censuur onthouden. Dit brengt tevens voor de media de verplichting mee t.o.v. hun publiek hun onafhankelijkheid te bewaren en te verdedigen ⁽¹⁷⁾. Bovendien omvat de vrijheid van informatie het recht van iedere burger om de waarde en de geloofwaardigheid van de hem verstrekte informatie te kunnen nagaan. De menselijke waardigheid, grondslag van de vrijheid van meningsuitdrukking, eist dat de mens over de nodige middelen beschikt om de oorsprong, de draagwijdte en de waarsachtigheid van een voorgehouden opinie of informatie te kunnen meten ⁽¹⁸⁾. In de verklaring over de massa-communicatiemediën en de rechten van de mens wordt uitdrukkelijk aanbevolen dat de onafhankelijkheid van alle massamedia t.a.v. de Staat wettelijk moet worden beschermd. De kennisname van elke aanslag op deze onafhankelijkheid moet tot de bevoegdheid van de organen van de rechtelijke macht behoren. Geen rechtstreekse of onrechtstreekse censuur op de inhoud van *inter alia*, de uitzendingen van Radio en televisie mag worden uitgeoefend, noch mogen zij aan enige voorafgaandelijke controle worden onderworpen, behalve in de voorwaarden voorzien in paragraaf 2 van artikel 10 van het Europees Verdrag ⁽¹⁹⁾.

De vrijheid van informatie, de vrijheid van meningsuitdrukking en van drukpers.

10. De vrijheid van informatie in al zijn aspecten is geen vrijheid *sui generis*, doch zij ressorteert onder het algemeen regime van de vrijheid van meningsuitdrukking. Dit is het recht van eenieder zijn mening vrij en ongehinderd uit te drukken en te verspreiden, met om het even welk middel. De vrijheid van informatie is dus geen vrijheid duidelijk onderscheiden van de meningsvrijheid, doch zij is een aspect van deze laatste ⁽²⁰⁾.

11. De vrijheid van meningsuitdrukking is een generieke vrijheid. Zij beschermt alle domeinen van het geestesleven en alle middelen, die dienstig kunnen zijn om met de evenmens, individueel of collectief, in « communicatie » te treden. Als vrijheid van het geestesleven in al zijn domeinen omvat zij zowel de vrijheid van geweten, erediens en wereldbeschouwing, als de vrijheid van pers en van onderwijs, van taal en van petitie en in zekere zin ook de vrijheid van briefwisseling en zelfs van vergadering en vereniging ⁽²¹⁾. De vrijheid van informatie, zowel de ver-

(13) *ibid.* p. 13.

(14) Daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen en sancties, welke bij de wet worden voorzien, en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van 's lands veiligheid, territoriale onschendbaarheid of openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen.

(15) Bourquin, J., *op. cit.* nrs 15 en 86.

(16) Leaute, *op. cit.* p. 32.

(17) *Ibid.*, p. 33.

(18) Depondt, A., De wet van 18 mei 1960 houdende oprichting van de Belgische Radio en Televisie, en de vrijheid van Informatie, in *Tijdschr. v. Best. wet.*, 1968, p. 11-12.

(19) Déclaration sur les moyens de communication de masse et les droits de l'homme, in Raad van Europa, Raadg. Verg., Doc. 2687 van 16 december 1969, p. 2-3 en de Memorie van toelichting (St. John Stevas en Silkin), *ibid.*, nr 18-20.

(20) Bourquin, *op. cit.* nr 8 en 14.

(21) Mast, A. *Overzicht van het grondwettelijk recht*, 2e uitg., nr 376; id., *Administratief Lexicon*, tw. Vrijheid van Mening, nr 2; Wigny, P., *Droit constitutionnel*, nr 210; Ganshof Van der Meersch, W.J., Het rechtsstelsel van Radio en Televisie en de grondwettelijke vrijheden, in *R.W.*, 1961-1962, 1337-1358, nr. 3.

spreiding van inlichtingen over feiten en gebeurtenissen als de verspreiding van meningen, wordt dus in zijn geheel beheerst door het regime van de vrijheid van meningsuitdrukking. Het medium radio en televisie op zichzelf, als middel om alle aspecten van het geestesleven te verspreiden, moet in principe om die reden deelhebben aan de algemene vrijheid van meningsuitdrukking.

12. Men zou de vrijheid van informatie kunnen aanzien als een aspect van de vrijheid van drukpers. Men is gemakkelijk geneigd het juridisch regime van alle massa-communicatiemediën met elkaar te assimileren. Sprekend over Radio en Televisie, vertrekt men vrijwel spontaan van een herinnering aan de beginselen van de vrijheid van drukpers⁽²²⁾. « Waar sprake is van de vrijheid zijn meningen te uiten, moet in Belgisch recht artikel 18 van de Grondwet met artikel 14 verbonden worden. Immers de verspreiding van de meningen wordt in de eerste plaats door de vrijheid van drukpers bewerkstelligd. Nochtans moet aan de stof van artikel 18 een ruimere zin worden gegeven dan op het eerste gezicht mogelijk schijnt met het woord « drukpers », dat de grondwetgever gebezigd heeft. Heden mag deze term niet meer in zijn enge zin genomen worden ».⁽²³⁾ Deze extensieve interpretatie van de vrijheid van drukpers achten wij overbodig. In de grondwet wordt het algemeen principe van de vrije meningsuiting (artikel 14) gespecificeerd in de volgende artikelen ofwel naar de inhoud, ofwel naar het aangewende middel, ofwel naar de bestemming van de uitgedrukte mening⁽²⁴⁾. Het is bijgevolg overbodig het medium radio en televisie te beschouwen als een aspect van de vrijheid van drukpers. Om te ontsnappen aan het verbod van de preventieve maatregelen van de censuur en borgtocht is artikel 14 even deugdelijk als artikel 18. In beide artikelen immers worden grondwettelijk alle preventieve maatregelen verboden⁽²⁵⁾. In de wet van 10 april 1967, houdende de Nederlandse tekst van de Grondwet wordt voor de Franse term « presse », « drukpers » gebruikt. Dit beperkt o.i. artikel 18 ondubbelzinnig tot de meningsuitdrukking door middel van de drukpers; bijgevolg kan het de media radio en televisie niet omvatten. Het tweede lid van artikel 18 en artikel 98 van de grondwet, betreffende de getrapte verantwoordelijkheid en de bevoegdheid van de jury voor de beoordeling van drukpersmisdrijven zijn niet van toepassing op radio en televisie⁽²⁷⁾. Als media die door de grondwetgever niet konden worden voorzien ressorteren zij alleen onder het algemene beginsel van artikel 14 van de grondwet.

13. Het zou een misvatting zijn op grond van het gebruik van de term « mening » in artikel 14, te besluiten, dat de meningsvrijheid enkel betrekking zou hebben op in woorden of begrippen uitdrukkelijke geestesinhouden, hoofdzakelijk dan nog op wereldbeschouwelijk en politiek gebied. Artikel 14 beschermt elke activiteit van de zich uitdrukken menselijke geest in woord (geschreven en gespro-

ken), beeld en gedraging. Het lijkt nuttig even deze begrippen meningsvrijheid, persvrijheid, vrijheid van informatie, massa-communicatiemediën en uitzendingsbeleid in radio en televisie in hun juiste verhoudingen te plaatsen. Meningsvrijheid is het ruimste begrip, ruimer dan de vrijheid van informatie (naar de inhoud) en dan de persvrijheid (naar het aangewende middel). Vrijheid van informatie is enerzijds ruimer dan persvrijheid (naar het gebruikte middel) en anderzijds enger dan de persvrijheid (naar de inhoud). De vrijheid van informatie wordt als begrip wel hoofdzakelijk gebruikt in verband met de massa-communicatiemediën, doch logisch en juridisch kan zij uitgeoefend worden met andere middelen dan de periodieke pers, radio en televisie. De studie van de juridische aspecten van radio- en televisieuitzendingen wordt naar de inhoud gedekt door de meningsvrijheid, is ruimer dan de studie van vrijheid van informatie, en tevens beperkt tot twee specifieke middelen.

14. Binnen de grenzen van het wettelijk statuut, wordt de vrijheid van de uitzendingen van de instituten van radio en televisie beschermd door de vrijheid van meningsuitdrukking. Deze vrijheid werd omschreven in de besluiten van het Voorlopig Bewind van 16 en 21 oktober 1830, in artikel 14 van de grondwet en in de artikelen 9 en 10 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens. De vrijheid van meningsuitdrukking is een verworvenheid van de Franse revolutie. In de verklaring van de rechten van de mens en van de burger van 1789 staat te lezen: Nul ne doit être inquieté pour ses opinions, mêmes religieuses,⁽²⁷⁾ pourvu que leur manifestation ne trouble pas l'ordre établi par la loi » (art. 10) en « La libre communication des pensées et des opinions est un des droits les plus précieux de l'homme; tout citoyen peut parler, écrire, imprimer librement, sauf à répondre de l'abus de cette liberté, dans des limites déterminées par la loi » (art. 11).

Tijdens de periode van het Verenigd Koninkrijk was de vrijheid van meningsuitdrukking, en inzonderheid die van pers, weinig effectief beschermd⁽²⁸⁾. Bij de onafhankelijkheid keert men terug tot de beginselen van 1789. In een besluit van het Voorlopig Bewind van 16 oktober 1830 wordt overwogen dat het domein van het geestesleven essentieel vrij is en dat men alle belemmeringen behoort te doen verdwijnen, waardoor de overheid dit geestesleven had weten te onderdrukken, zowel in haar uitdrukking als in haar ontwikkeling. Het Voorlopig Bewind besluit dat het voortaan alle burgers, individueel en in gemeenschap met anderen, vrijstaat alle meningen naar eigen inzicht te belijden en deze door alle middelen van overreding en van overtuiging te verspreiden (art. 1)⁽²⁹⁾. Artikel 14 van de grondwet is de constitutionele bekrachtiging van de draagwijdte van dit besluit. Het is toepasselijk op alle domeinen van het geestesleven, op alle aangewende middelen van aard om gedachten, meningen en overtuigingen uit te drukken of gestalte te geven en ze te verspreiden⁽³⁰⁾. Het is bijgevolg uitgesloten dat deze vrijheidsbepaling niet van toepassing zou zijn op enige uitzending van radio of televisie. De gevolgen vanuit

(22) Aldus A. Depondt, *op. cit.* p. 11.

(23) W.J. Ganshof Van der Meersch, *op. cit.* nr. 11.

(24) Wigny drukt het kernachtig uit: « Pour manifester n'importe quelle opinion la Constitution belge permet d'utiliser n'importe quel moyen d'expression; la parole, l'écrit, le spectacle, le culte, la pétition peuvent être indifféremment employés, *op. cit.*, nr. 210 ».

(25) Mast, A., *Overzicht*, nr. 396, id., *Administratief Lexicon*, tw. Persvrijheid, nr. 13. Uit de omstandigheid dat de grondwetgever slechts twee preventieve maatregelen heeft vermeld, mag niet worden afgeleid dat de wetgever andere preventieve maatregelen kan invoeren.

(26) Over het begrip drukpers zie o.m. Cass., 25 oktober 1909, *Pas.*, 1909, I, 416.

(27) De uitdrukkelijke verwijzing naar de vrijheid van godsdienstige overtuiging en van erediens heeft in deze verklaring, evenals in artikel 14 van de grondwet een historische verklaring (Wigny, *op. cit.*, nr. 209).

(28) Zie art. 227 van de fundamentele wet van 24 augustus 1815; Mast, A., *Administratief Lexicon*, Persvrijheid, nr. 4; zie ook het artikel van De Smedt M., *Zedenschennende Publicaties en Vrijheid van Drukpers*, in *R.W.*, 1958-59, 969-1000, 973 en de aldaar vermelde rechtspraak.

(29) Op 21 oktober 1830 wordt een gelijkaardig besluit getroffen met betrekking tot de vertoningen, dat evenals het besluit van 16 oktober 1830 nog steeds van kracht is. Ook hier is de ratio de vestiging van de vrijheid van meningsuitdrukking op het toneel of bij middel van andere vertoningen. Zie in dit verband Perin, F., *Le statut juridique des spectacles et la liberté d'opinion*, in *Rev. dr. Int.*, 1958, 423-436.

(30) Mast, A., *Overzicht*, nr. 376; id., *Adm. Lex.*, tw. Vrijheid van mening, nr. 2; Wigny, *op. cit.* nr. 209 en 210.

strikt grondwettelijk standpunt hiervan zijn dat geen enkele preventieve maatregel deze vrijheid van uitzending door radio of televisie mag beperken of verbieden, doch dat enkel de strafbare misbruiken, die van het medium worden gemaakt *a posteriori* kunnen worden beteugeld.

15. In het wettelijk statuut van de uitzendingsinstituten, in 1930 (N.I.R.) en in 1960 (B.R.T.), heeft de wetgever echter de uitzendingen van radio en televisie in belangrijke mate onttrokken aan het liberale regime van artikel 14. Hij heeft er zich niet toe beperkt een door de techniek verantwoorde regeling tot stand te brengen om het ordelijk gebruik van de golflengten te waarborgen, doch hij heeft openbare instellingen in het leven geroepen, belast met de « openbare dienst » radio- en televisieuitzendingen te verzorgen en deze uitzendingsinstituten een juridisch monopolie gegeven om door middel van deze media nieuwsuitzendingen te verzorgen, meningen te laten verkondigen, bij te dragen tot de cultuur en de ontspanning van de bevolking. Deze wettelijke regeling is in vele opzichten in strijd met het grondwettelijk beginsel, dat de uitoefening van de geestelijke vrijheden helemaal niet wettelijk mag geregeld worden met uitzondering van de vergaderingen in open lucht, het onderwijs op staatskosten en het gebruik der talen door het openbaar gezag en in rechtszaken. Het beginsel van de absolute vrijheid, onder voorbehoud van de beteugeling van de misdrijven, van artikel 14 is echter niet afdwingbaar t.o.v. de wetgever, tenzij hij zijn wil op bepaalde punten niet duidelijk en ondubbelzinnig heeft verwoord, en men bij de uitlegging van de wet die interpretatie moet verkiezen die het best verzoenbaar is met de grondwet ⁽³¹⁾.

Nochtans moet men toegeven dat de vrijheidsopvatting van de grondwetgever weinig of niet is aangepast aan de technische implicaties en de internationale regelingen, eigen aan het medium radio en televisie. Overigens stelt men vast dat de landen van West-Europa bij het optekenen van hun gemeenschappelijk patrimonium aan bescherming van fundamentele rechten en vrijheden (Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens) in artikel 10 van dit Verdrag volgend voorbehoud hebben gemaakt: « Dit artikel belet niet, dat Staten radio-omroep, bioscoop- of televisie-ondernemingen kunnen onderwerpen aan een systeem van vergunningen ».

16. Overigens heeft de wetgever voor radio en televisie een situatie *de jure* in het leven geroepen, die op het gebied van de periodieke pers *de facto*, alhoewel in geringere mate, door economische en andere imperatieven is gegroeid. (cf. supra sub. nr. 3) De wet kan anderzijds de vrijheid van informatie van iedere burger, zoals omschreven sub. nr. 3, op een behoorlijke wijze beschermen, zodat het preventieve ingrijpen van de wetgever niet noodzakelijk de negatie meebrengt van de effectieve bescherming van de vrijheid van informatie in de ruimste zin, op gebied van de programmatie als van de erkenning van het individuele recht van elke burger op onafhankelijke media. Het is op basis van deze principes dat het statuut van de uitzendingsinstituten van radio en televisie zal worden onderzocht.

De vrijheid van ontvangst van radio- en televisieuitzendingen.

17. De vrijheid van ontvangst van radio- en televisieuitzendingen is, op grond van artikel 10 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens een positief erkend recht in België, dat ook voortvloeit uit artikel 14 van de grondwet. Het is het recht voor elke burger om een ontvangstoestel te bezitten en het recht om,

door het ontvangen van de uitzendingen van zijn keuze, kennis te nemen van inlichtingen en mededelingen, en de weergave te zien van gebeurtenissen en vertoningen ⁽³²⁾.

Nochtans had artikel 2 van de wet van 14 mei 1930 op de radio-verbindingen, de installatie en het gebruik van een ontvangstoestel voor radioverbindingen afhankelijk gemaakt van een voorafgaande machtiging van de minister, die de telegrafie en de telefonie in zijn bevoegdheid heeft. De minister kan bepaalde voorwaarden stellen en de machtiging kan worden herroepen. Voor het bezit en het gebruik van toestellen voor ontvangst van radiouitzendingen werd op grond van artikel 3 van het K.B. van 18 juni 1930, ter uitvoering van deze wet, het bewijs van betaling van de radiotaks aangezien als de vereiste machtiging. Dit systeem was vrij eigenaardig. Een veralgemeende machtiging waarbij de minister geen enkele appreciatiebevoegdheid meer heeft is geen machtiging meer. Bovendien voerde dit systeem, formeel gezien, een preventieve maatregel in om kennis te nemen van een uitgedrukte en verspreide mening, wat in strijd was met artikel 14 van de grondwet ⁽³³⁾. Juridisch-technisch kan men evenwel moeilijk gewagen van een maatregel van censuur, wel van een preventieve maatregel ⁽³⁴⁾. Door art. 13 van de wet van 24 december 1957 werd de draagwijdte van artikel 2 van de wet van 14 mei 1930 in die zin beperkt, dat voorafgaande machtiging van de minister voortaan niet meer vereist werd voor het bezit en het gebruik van toestellen, die uitsluitend kunnen worden gebruikt voor den ontvangst van radiouitzendingen, waaronder de televisietoestellen moeten worden gerekend.

18. Zou men de verplichting radio- en televisietaksen te betalen niet als een inmenging van de overheid kunnen aanzien strijdig met artikel 10 van het Europees Verdrag en met de geest van artikel 14 van de grondwet? In resolutie nr. 29 van de Conferentie over de Vrijheid van Informatie ⁽³⁵⁾ wordt aanbevolen alle indirecte belastingen op de verkoop van radiotoestellen en op de onderdelen ervan af te schaffen omdat het bezit van een radio-ontvangstoestel geen luxe-object meer is, en omdat het bezit ervan een noodzakelijke voorwaarde wordt geacht om de vrije informatieverbreiding te waarborgen. Bovendien wordt aanbevolen de taksen uitsluitend aan te wenden om de exploitatiekosten te delgen van de uitzendingsinstituten. Scholen zouden moeten worden vrijgesteld van deze taksen ⁽³⁶⁾. Wanneer men deze verplichting taksen te betalen op een ontvangstoestel zou aanzien als een inmenging (interference - ingérence) vanwege de overheid, die de vrijheid beperkt, zou deze fiscale verplichting wellicht strijdig zijn met artikel 10 van het Europees Verdrag, omdat geen enkele beperkingsgrond, opgesomd in de tweede paragraaf, deze taksen kan verantwoorden. Deze heffingen kunnen echter bezwaarlijk worden aanzien als een « inmenging » vanwege de overheid bij de uitoefening van een vrijheid, evenmin als een taks op motorvoertuigen kan aanzien worden als een beperking op de bewegingsvrijheid van de burgers. Nochtans, wanneer de taksen op ontvangstoestellen zeer hoge bedragen zouden bereiken, en

(32) W.J. Ganshof Van der Meersch, *op. cit.*, nr 16; Mast, A., *Le Statut Juridique de la radio et les limites de la liberté d'expression*, in *Rev. dr. int.*, 1958, 412-422, 412.

(33) W.J. Ganshof Van der Meersch, *op. cit.*, nr 34-37; Mast A., *op. cit.* p. 412, Wigny, P. *Propos constitutionnels*, p. 133.

(34) Contra W.J. Ganshof Van der Meersch, *op. cit.* nr. 35, (35) E/CONF. 6/79, p. 36.

(36) Bij de voorbereiding van de wet van 18 mei 1960 werd een amendement ingediend, dat er toe strekte de uitzendingsinstituten het volledige bedrag te waarborgen van de opbrengst van Radio- en Televisietaksen (*Parl. Besch.*, Kamer, 1959-60, 439, N. 3). Dit amendement werd niet aangenomen. De minister aanvaardde wel dat deze taksen retributies zijn. Het bleek dat gedurende vele jaren de dotatie voor het N.I.R. het bedrag van de retributies overschreed (*ibid.*, N. 4, p. 25).

(31) Cass., 20 april 1950, *Arr. Verbr.*, 1950, 517.

de niet nakoming van deze verplichting streng zou worden gesanctionneerd, zou dit als een met de grondwet en het Europees Verdrag strijdige maatregel kunnen aanzien worden, als een oneenoorloofde beperking van de vrijheid van meningsuitdrukking.

19. Het storen van buitenlandse zenders is strijdig met artikel 10 van het Europees Verdrag (... en ongeacht grenzen) en met de grondwet. Alleen wanneer dit bij wet zou worden voorzien, o.m. in geval van oorlog, om de veiligheid en de onschendbaarheid van de staat te beschermen kan dit een geoorloofde beperking zijn ⁽³⁷⁾. Of naar analogie met de wet van 21 april 1936, waarbij de regering gemachtigd wordt het binnenbrengen in België van vreemde ontuchtige publicaties te verbieden, vreemde uitzendingen, strijdig met de goede zeden, zouden mogen worden gestoord, indien de wet dit zou voorzien, is een hypothetische vraag. Op grond van artikel 10 van het Europees Verdrag zou het antwoord evenwel bevestigend zijn.

20. In verband met de vrijheid van ontvangst van uitzendingen stelt zich het bijzonder probleem van de radiodistributie. Dit is een geheel van inrichtingen bij middel waarvan radio-uitzendingen worden ongevraagd en naar de woningen van derden doorgegeven. Deze materie wordt beheerst door een Koninklijk Besluit van 24 december 1966, dat o.m. steunt op artikel 4 van de wet van 14 mei 1930 op de radiotelegrafie, de radiotelefonie en andere radioverbindingen ^(37 bis). Dit K.B. bepaalt o.m. de voorwaarden, waaronder de bevoegde minister vergunning kan verlenen om een radiodistributienet in te richten en uit te baten en de verplichtingen van de uitbater.

21. Naast voorwaarden van technische aard en maatregelen ter bescherming van de personen, aangesloten op het net worden er ook een reeks voorwaarden van persoonlijke aard gesteld. De uitbater, natuurlijke persoon en rechtspersoon, moet van Belgische nationaliteit zijn, voldoende technische en morele waarborgen bieden en ter nakoming van zijn verbintenissen, voortspuitend uit de vergunning, een door de minister vast te stellen borgtocht neerleggen bij de Deposito- en signatiekas. Dit bedrag kan overigens gedurende de exploitatie, bij gemotiveerde beslissing, door de minister worden gewijzigd (artikel 4 van het K.B. van 24 december 1966). Artikel 4 van de wet van 14 mei 1930 laat de Koning toe de inrichting en het gebruik van radioverbindingen te reglementeren en op dit gebied politieverordeningen uit te vaardigen. De voorwaarden, die in dit besluit worden gesteld om vergunning te verkrijgen, vragen een zeker voorbehoud. De uitzending van een net voor distributie van radio-omroepuitzendingen is door zijn commercieel karakter enerzijds en door zijn verhouding met de verspreiding van meningen anderzijds ongetwijfeld een recht, dat alleen de wetgever aan de Belgen kan voorbehouden (artikel 128 van de grondwet). Het stellen van voorwaarden van nationaliteit en van zedelijkheid, de verplichting borgtocht neer te leggen overschrijden wellicht de bevoegdheid van de Koning reglementerend op te treden in verband met de radioverbindingen, in de mate dat de vergunning afhankelijk wordt gesteld van persoonlijke hoedanigheden van de uitbater, die geen rechtstreeks verband houden met het ordelijk gebruik van dit technisch middel. Om aanvaardbaar te zijn moeten deze voorwaarden een zeker verband hebben met het nagestreefd doel. Bovendien moet dit doel rechtmatig zijn en niet in strijd met een wet. Tenslotte mag het verband

tussen doel en voorwaarde niet onredelijk of nutteloos voorkomen ⁽³⁸⁾.

22. De uitbaters van radiodistributienetten zijn evenmin vrij wat de keuze van de doorgezonden programma's betreft. Zij moeten gelijktijdig en ononderbroken verschillende uitzendingen van de Belgische Radio- en Televisie ten minste op twee kanalen doorgeven, waarvan beide in de taal van de streek in de ééntalige gebieden en in verschillende taal in het bestuurlijk arrondissement Brussel-hoofdstad. Ten onrechte worden de Brusselse randgemeenten met taalfaciliteiten in dit besluit met het tweetalig hoofdstedelijk gebied geassimileerd. Bovendien moeten alle nieuwsberichten van het eerste programma van de B.R.T. en alle mededelingen van de regering worden uitgezonden (artikel 17). Het is verboden over het net commentaar te leveren of publiciteit te maken (artikel 18). Het is verboden over te gaan tot de distributie van uitzendingen die de veiligheid van de Staat, de openbare orde en de Belgische wetten kunnen schenden, of strijdig zijn met de goede zeden of een belediging kunnen uitmaken voor andermans overtuiging of voor een vreemde Staat (artikel 23). Overtreding van deze bepalingen kunnen onverminderd de toepassing van de strafwetten, tijdelijke of definitieve intrekking van de vergunning tot gevolg hebben (artikel 41). Het capteren van radioprogramma's en het doorgeven ervan aan de aangeslotenen is essentieel een verhouding van privaatrechtelijke aard tussen de onderneming (de verdeler) en de gebruikers (de abonnees), voorbehoud gemaakt voor het gebruik van het technisch middel van de radioverbindingen, waarvan de regeling door de wetgever aan de uitvoerende macht is opgedragen in de wet van 14 mei 1930. Doch de keuze van de programma's, de uitgebreidheid van de keuze en de vraag tussen welke programma's de abonnent zal kunnen kiezen zijn aangelegenheden die in de privaatrechtelijke bedingen tussen de verdeler en de abonnent worden overeengekomen. Vermits het voorwerp van deze overeenkomst in rechtstreeks verband staat met de vrijheid van meningsuitdrukking is het besluit strijdig met de grondwet, in de mate dat de uitvoerende macht preventieve (door het stelsel van de vergunningen) beperkingen stelt op overeenkomsten die de verspreiding van meningen (in de zin van artikel 14 van de grondwet) tot voorwerp hebben. De bezorgdheid van de Koning, te verzekeren dat alle abonnementen de uitzendingen van de B.R.T. en in het bijzonder de nieuwsberichten en de mededelingen van de regering kunnen beluisteren is vanuit staatsburgerlijk en cultureel standpunt wel te verantwoorden, doch zij negeert een eenvoudige toepassing van het beginsel van de meningsvrijheid, nl. dat een ieder vrij is aan te sluiten op een distributienet, dat hem niet in staat zal stellen deze programma's te beluisteren. Bovendien werden dezelfde verbodsbepalingen ingevoerd als deze vervat in het statuut van de nationale uitzendingsinstituten. T.a.v. deze openbare instellingen is dit te verantwoorden, doch alle gedragingen van private personen en ondernemingen met betrekking tot de verspreiding van meningen zijn slechts beperkt door de bestraffing van de misdrijven gepleegd ter gelegenheid van het gebruik maken van deze vrijheid. De beoordeling hiervan is opgedragen aan de hoven en rechtbanken en niet aan enig orgaan van de uitvoerende macht. Samengevat: de wetgever heeft het ordelijk gebruik van radioverbindingen onder de bevoegdheid geplaatst van de uitvoerende macht. Men kan bezwaarlijk vermoeden dat het de wil is geweest van

(37) Wiemy, P. *Propos*, p. 133.

(37bis) Door het enig artikel van de wet van 7 augustus 1962, tot wijziging van de wet van 26 januari 1960, werd de inrichting van een dergelijke installatie, afhankelijk gesteld van een door de Koning te verlenen vergunning.

(38) Mast, A., Het gelijkheidsbeginsel, in *Tijdschr. v. Bestuursw.*, 1962, 132-137; R.v.St., 27 oktober 1960, inzake Elsen, nr 8180, in R.J.D.A., 1961, 48 met het advies en het verslag van M. Dumont; De Visschere, Fr., *Algemene theorie der rechtshandelingen van het openbaar bestuur*, nr 87.

de wetgever de uitvoerende macht bevoegdheid te verlenen het individuele recht op verspreiding van meningen beperkend te reglementeren. De discriminatie tussen personen en ondernemingen, de gebiedende en verbiedende normen in verband met de vrije meningsverspreiding in het K.B. van 24 december 1966 vragen ernstig voorbehoud vanuit constitutioneel standpunt ⁽³⁹⁾.

23. Nochtans is men geneigd het verbod van elke preventieve maatregel, vnl. deze van de censuur, op te geven of alleszins te nuanceren, omwille van de repercussies van het medium, de onmiddellijke en onbeperkte verspreiding van alles wat door de ether gaat ⁽⁴⁰⁾, en omwille van de onherstelbare schade die door dit medium kan worden aangericht ⁽⁴¹⁾. Trouwens het is ook in die geest dat artikel 10 van het Europees Verdrag, niet alleen toelaat deze media aan een stelsel van vergunningen te onderwerpen, doch tevens in de aanvang van de tweede paragraaf uitdrukkelijk verwijst naar de zware verantwoordelijkheden die aan meningsverspreiding zijn verbonden als préambule voor de opsomming van de bijzonder lange reeks toegelaten beperkingsgronden.

De vrijheid van uitzending en het wettelijk monopolie van de openbare uitzendingsinstituten.

24. De vrijheid van meningsuitdrukking beschermt het recht van iedere burger om het even welk middel te gebruiken om zijn meningen te verspreiden (cf. supra nr. 11). Een stelsel van vergunningen om een bepaald medium voor meningsverspreiding te gebruiken is een door de grondwet niet toegelaten preventieve maatregel. De eerste wet op de radioverbindingen in België dateert van 10 juli 1908. Reeds in deze eerste wet werd het gebruik van dit nieuwe medium voor private doeleinden onderworpen aan een stelsel van vergunningen. Doch het is onwaarschijnlijk dat men toen reeds dacht aan radiouitzendingen bestemd voor een ruim publiek. Nochtans werd op grond van deze wet aan verscheidene verenigingen en vennootschappen machtiging gegeven radiouitzendingen te verzorgen, zo o.m. in 1923 aan « Radio Belgique », in 1928 aan « Katholieke Vlaamse Radio-Omroep » en aan de « N.V. Radio » ⁽⁴²⁾. Op de Conferentie over de radioverbindingen van Praag in 1929 had België het exclusief gebruik verkregen van twee golflengten en het gemeenschappelijk gebruik van één golflengte. Deze toestand wettigde een vervanging van de wet van 1908. De wet van 14 mei 1930 op de radiotelegrafie, de radiotelefonie en andere radioverbindingen herneemt het beginsel van de vroegere wet: machtiging is vereist om een installatie voor radiouitzendingen op te bouwen en in werking te stellen. De wet van 18 juli 1930 op de oprichting van het Belgische Nationaal Instituut voor Radio-Omroep bepaalde in artikel 2, laatste lid: « Tenminste drie door de regering bepaalde golflengten staan uitsluitend ter beschikking van het Instituut ». Door artikel 11 van het K.B. van 28 juni 1930 tot toepassing van de wet van 18 juni, werden alle internationaal beschermde golflengten aan het Instituut toebedeeld. Op grond van de wet van 14 mei 1930 werd echter nog wel machtiging gegeven aan private instellingen om radiouitzendingen te verzorgen op de niet beschermde golflengten ⁽⁴³⁾. Deze zenders werden in 1940 door de bezettende mogendheid in beslag genomen en na de oorlog werden de vergunningen

niet hernieuwd ⁽⁴⁴⁾. Tot 1940 had het N.I.R. enkel het monopolie over de internationaal beschermde golflengten. Dit monopolie werd verstrekt om technische redenen, omwille van het geringe aantal golflengten aan België toebedeeld en de noodzakelijkheid van uitzendingen in de beide landstalen ⁽⁴⁵⁾.

25. De actuele toestand ziet er als volgt uit: artikel 3 van de wet van 18 mei 1960, houdende organisatie van de Instituten der Belgische Radio en Televisie luidt als volgt: « De Koning stelt ter beschikking van de instituten de frequenties die zij nodig hebben ». Een amendement dat er toe strekte dit artikel aan te vullen met volgende bepaling werd verworpen: « De frequenties die het Instituut en zijn raden van beheer niet nodig mochten hebben kunnen op éénsluitend advies van het Instituut door de Koning worden geconcedeerd, overeenkomstig de modaliteiten, die Hij bepaalt » ⁽⁴⁶⁾. Dit amendement werd niet zozeer om principiële, dan om praktische redenen bestreden. Alle in internationale regelingen aan België verleende frequenties waren in gebruik of zouden vrij spoedig in gebruik genomen worden door de nationale uitzendingsinstituten. Bovendien wordt erop gewezen dat deze concessies niet afhangen van het wettelijk statuut van de openbare uitzendingsinstituten, doch verder geregeld blijven door de wet van 14 mei 1930 ⁽⁴⁷⁾. Het vooruitzicht van de ingebruikstelling van F.M.-zenders ⁽⁴⁸⁾ maakte de concessie aan private personen en vennootschappen mogelijk. De Kamercommissie was verdeeld. Sommige leden wensden niet dat concessies zouden gegeven worden, anderen achtten dit wel aanvaardbaar op voorwaarde nochtans dat de concessie-houders geen ideologische oogmerken zouden nastreven ⁽⁴⁹⁾. Dit standpunt is onaanvaardbaar. Wanneer men op grond van de meningsvrijheid deze vergunningen zou toestaan, in principe, kan men ze onmogelijk weigeren wegens het feit dat de initiatiefnemers religieuze, wereldbeschouwelijke of politieke oogmerken zouden nastreven. Dit zou strijdig zijn met artikel 6 en 14 van de grondwet en met artikel 9 en 10, gecombineerd met artikel 14 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de mens ⁽⁵⁰⁾. Het lag evenwel niet in de bedoeling van de regering private zenders toe te staan ⁽⁵¹⁾.

26. Het Koninklijk Besluit van 9 april 1965 waarbij, in uitvoering van artikel 3 van de wet van 18 mei 1960, de nodige frequenties ter beschikking van de Instituten der Belgische Radio en Televisie worden gesteld bevestigt deze bedoelingen van de Regering. Alle frequenties aan België toegewezen krachtens de plannen gevoegd bij het Europees Verdrag betreffende de Radio-omroep van Kopenhagen (15 september 1948), het regionaal akkoord voor de Europese radio-omroepzone betreffende de ultrakorte golven van Stockholm (23 juni 1961) en het reglement betreffende de radio-berichtgeving (van 5.950 tot 26.100 KH 2) van Genève (21 december 1959) worden ter beschikking van de Instituten gesteld. Al de aan België toegewezen frequenties kunnen door de Instituten in

(44) Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 38; Mast, A., op. cit., p. 413; Wigny, P., *Propos*, p. 133.

(45) *Parl. Besch.*, Kamer, 1928-29, N. 253; *Parl. Hand.*, Senaat 1928-29, vergadering van 30 april 1929.

(46) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 112.

(47) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 40-42; Namurois, A., op. cit. nr 13-14.

(48) Band II van de ultra korte golflengten.

(49) *Parl. Besch.*, Kamers 1959-60, nr 439, N. 4, p. 12-13.

(50) Over de werking van het discriminatieverbod van artikel 14 van het Europees Verdrag, zie het arrest van het Europees Hof over de grond van de zaak « betreffende enige aspecten van de taalregeling in het Belgisch onderwijs », nr 8-11 (gepubliceerd in *Publications de la Cour européenne des Droits de l'Homme, Série A*, 1968, en de officiële vertaling in R.W. 1968-69, 3-90.

(51) *Parl. Besch.*, Kamer, *ibid.*

(39) Wigny, P., *Droit constitutionnel*, nr 210 in fine.

(40) Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 15.

(41) Wigny, P., *ibid.*

(42) Mast, A., op. cit., in *Rev. Dr. int.*, 1958, p. 412-413; Namurois, A., *Le nouveau statut de la radiodiffusion en Belgique*, in *Revue européenne de radiodiffusion*, september 1960, p. 2-10, nr 1.

(43) Zo o.m. Radio Schaarbeek, Radio-Conferentie, Radio Verviers, Radio Antwerpen, de WKRO te Kortrijk, de KRO te Loksbergen en Radio Vlaanderen te Gent.

gebruik worden genomen voor de 3 programma's van de radio en de televisiekanalen van beide instituten. Sedert de tweede oorlog werden geen vergunningen meer toegestaan voor de inrichting van private stations, die uitzendingen verzorgen voor het publiek. De openbare instituten van Radio en Televisie beschikken over een monopolie op dit gebied, dat niet wettelijk is bekrachtigd, doch voortvloeit uit de wijze waarop de Koning van zijn bevoegdheden, op grond van de wet van 14 mei 1930 heeft gebruik gemaakt.

27. Dit monopolie is niet strijdig met het Europees Verdrag tot Bescherming van de rechten van de mens. De Europese Commissie heeft de vraag onderzocht of het verlenen van het monopolie voor alle radio- en televisieuitzendingen aan één onderneming strijdig is met artikel 10, 1° van het Verdrag. De verzoekende partij had aangevoerd dat het monopolie van één onderneming, die dan nog simultaan onderscheiden programma's verzorgt op verschillende golflengten en kanalen strijdig is met artikel 10 van het Verdrag. Door de stijgende belangstelling voor deze media, zou het nog moeilijk zijn andere ideeën onder het publiek te verspreiden, dan deze door monopolie-onderneming aanvaard. De vrijheid meningen te ontvangen en door te geven, zoals gewaarborgd door het verdrag, zou een illusie worden. Door de bespreking van boeken, toneelvoorstellingen en films op radio en televisie dirigeren deze media het publiek dan nog naar die andere vormen van meningsuitdrukking, die genade kunnen vinden in de ogen van de monopolie-onderneming. De Commissie acht deze klacht onverenigbaar met de bepalingen van het Verdrag. Op het ogenblik dat dit werd opgesteld, hadden een groot aantal verdragsluitende partijen een systeem van openbare uitzendingsinstituten ingericht voor radio en televisie, die over een monopolie beschikken. Het recht deze ondernemingen te onderwerpen aan een systeem van vergunningen sluit de mogelijkheid in van een monopolie (52).

28. Het Belgisch systeem is volkomen verenigbaar met het Europees Verdrag. De strijdigheid van dit monopoliesysteem met de grondwet kan evenwel meer van «juridisch-technische» aard zijn, dan van «principiële». De media radio en televisie konden in 1831 niet worden voorzien. De techniek heeft haar dienstbaarheden. Men beschikt niet over een uitzendingstation als over een drukkerij, maar de onmogelijkheid het gebruik van deze nieuwe technieken te verzoenen met de vrijheid, is niet de minste van deze dienstbaarheden. Men heeft wellicht te gemakkelijk de vrijheidszin van de negentiende eeuw als «Leitmotiv» verlaten. Dit gevoel voor en deze nood aan vrijheid en de wil er alle risico's van te dragen, zelfs al zouden andere waarden er onder lijden, is in onze tijd verloren gegaan (53). De kritiek die wij hebben gemeend te moeten geven op de reglementering van de radiodistributie (cfr. supra, nr. 22) gaat hier niet meer op. Fundamenteel werd in die reglementering afbreuk gedaan aan de vrijheid van ontvangst van uitzendingen, door beperkende maatregelen op te leggen aan de tussenpersonen die de ontvangst van radiouitzendingen voor derden verzorgen. Hier gaat het om veel belangrijker materie, om een principiële optie in verband met het uitzendingsbeleid. Uit de voorbereidende werken van de wetten van 18 juni 1930 en van 18 mei 1960 blijkt duidelijk dat het niet de wil van de wetgever is geweest zich te verzetten tegen het verlenen van een monopolie aan de openbare uitzendingsinstituten, die zij inrichtte. Het parlement was op de hoogte van de intenties van de regering op dat stuk en het heeft dit

monopolie niet onmogelijk gemaakt, door bijzondere wettelijke bepalingen aan te nemen, die dit zouden hebben uitgesloten (54). Hier stuit de toetsing van de grondwettelijke bepaling van artikel 14, op de vrij ondubbelzinnige wil van de wetgever. De kritiek op het verlaten van deze beginselen is van uit juridisch standpunt, in dit geval, minder te verantwoorden. Overigens moet men de juiste draagwijdte van dit monopolie onderzoeken. Wigny heeft hier een gelukkige formulering gevonden om een fundamenteel onderscheid aan te wijzen: «Le monopole serait plus technique qu'intellectuel.» (55). De uitzendingsinstituten van de B.R.T. - R.T.B. (te samen met het instituut van de gemeenschappelijke diensten), hebben wel het monopolie over het beheer van de technische installaties, doch dit wil niet zeggen dat deze instituten een monopolie zouden hebben gevestigd op de programma's. De instituten treden in belangrijke mate op als schakel tussen de geestelijke en artistieke productie in de gehele natie en het publiek (56). Bovendien moet men rekening houden met de beperktheid van de beschikbare golflengten en kanalen, die de liberale vrijheid toch zouden verhinderen en alleszins een reglementering door de staat noodzakelijk zouden maken (57).

29. Wanneer men een monopolie juridisch aanvaardt, moet dit nochtans omringd worden door een reeks waarborgen, die essentieel zijn om de vrijheid van de individuele burger met betrekking tot deze media te waarborgen. Op de eerste plaats zou het strijdig zijn met de geest van de grondwet, een monopolie tot gebruik van een middel voor meningsverspreiding (in de ruimste zin) toe te vertrouwen aan een private persoon of een private vennootschap, die op grond van hun subjectief recht op vrije meningsuitdrukking, het medium werkelijk «geestelijk» zouden kunnen monopoliseren. Terecht heeft de wetgever deze hypothese van de hand gewezen, en de «openbare dienst» van de uitzendingen van radio en televisie toevertrouwd aan openbare instellingen. Wanneer de wetgever deze optie nam, was hij tevens verplicht «bij de inrichting en de werking van deze instellingen, de vrijheid van politieke en godsdienstige overtuiging van de gebruikers dezer diensten te eerbiedigen» (58). De eerbiediging van deze vrijheid, en niet enkel op het beperkte domein van wereldbeschouwing en politiek, doch op alle domeinen van het geestesleven is een subjectief recht van elke burger t.a.v. deze monopolistische instituten. Bovendien heeft een ieder in die omstandigheden recht op een volledige onafhankelijkheid van de uitzendingsinstituten, t.a.v. alle wereldbeschouwelijke en politieke belangengroepen in het land en ook t.a.v. de regering, die op het domein van het geestesleven, de informatie, de cultuur en de ontspanning wel een stimulerende, doch geen dirigistische rol mag spelen in een democratische rechtstaat. Deze onafhankelijkheid t.a.v. de regering moet statutair gewaarborgd zijn. De onafhankelijkheid daarentegen t.a.v. de grote geestesstromingen in het land drukt zich enerzijds uit in een institutioneel gewaarborgde aanwezigheid van vertegenwoordigers van deze geestesstromingen in de beheersorganen van de uitzendingsinstituten en anderzijds in de verscheidenheid van oorsprong en inspiratie van de uitzendingen, o.m. door deze geestesstromingen in de gelegenheid te stellen zich rechtstreeks tot het publiek te richten. De objectiviteit van de berichtgeving, de eerbiediging van de wetten, de goede zeden en de overtuiging van de burgers zijn eveneens onmiddellijke consequenties van de hoedanigheid van de uitzendingsinstituten als openbare diensten. Samengevat kan men stellen: wanneer de optie

(54) Cf. voetnota's sub. nr. 25.

(55) Wigny, P., *Propos*, p. 134.

(56) *Ibid.*

(57) Raad van Europa, Raadg. Verg., Doc. 2524, cit., nr. 7, a).

(58) Mast, A., *Adm. Lex.*, tw. Vrijheid van mening, nr. 3.

(52) Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, 7 februari 1968, nr. 3071/67, *Recueil de décisions*, 26, p. 71.

(53) Mast, A., op. cit., in *Rev. Dr. Int.*, 1958, p. 419.

voor het monopolie om technische of andere redenen is genomen, is de individuele vrijheid van de burger m.b.t. deze media, zoals omschreven sub, nr. 9» het best beschermd door een openbare dienst, waarvan de onafhankelijkheid door de wetgevende macht is gewaarborgd ⁽⁵⁹⁾.

De onafhankelijkheid van de uitzendingsinstituten ten aanzien van de regering.

30. Om de graad van onafhankelijkheid van de uitzendingsinstituten van Radio en Televisie te beoordelen worden enkele aspecten van het wettelijk statuut van deze instellingen onderzocht ⁽⁶⁰⁾. Achtereenvolgens: hun karakter van openbare instelling, de wijze van benoeming en de samenstelling van de beheersorganen, de deelname van de bevoegde Minister aan de vergaderingen van de Raad van Beheer en de administratieve voogdij over de uitzendingsinstituten ⁽⁶¹⁾.

31. De regering, aldus de memorie van toelichting, achtte het noodzakelijk voor radio en televisie het statuut van openbare instelling te behouden, om het geringe aantal aan België toegewezen golflengten en kanalen optimaal te gebruiken (cf. supra, nr 26). Aan deze openbare instellingen wordt een taak van algemeen belang opgedragen ⁽⁶²⁾. Nochtans beschikt in de geest van het nieuw bestel elk instituut over de breedste autonomie, wat ieder van de kultuurgemeenschappen de gelegenheid biedt hun eigen genie op aangepaste wijze in radio en televisie tot uitdrukking te brengen ⁽⁶³⁾. Deze autonomie blijkt uit de onafhankelijkheid van de beheersorganen, die slechts aan de voogdij en niet aan de hiërarchische macht van de regering zijn onderworpen en uit hun vrijheid bij de vaststelling en de uitwerking van de programma's ⁽⁶⁴⁾.

32. De onafhankelijkheid t.a.v. de regering blijkt op de eerste plaats uit de wijze waarop de leden van de raad van beheer worden benoemd. Elk uitzendingsinstituut staat onder het gezag van een raad van beheer, bestaande uit tien leden, waarvan er acht om de beurt door de Kamer en door de Senaat (op voordracht van de instanties, opge-

somd in artikel 8 van het statuut) en twee door coöptatie door deze acht worden benoemd (artikel 5 van het statuut). Deze procedure waarborgt aan de raad van beheer ongetwijfeld een grotere onafhankelijkheid, dan deze voorzien in de wet van 18 juni 1930. Het statuut van het N.I.R. regelde de wijze van benoeming van de leden van de raad van beheer als volgt: één derde werd benoemd door de Koning, op voordracht van de Minister; één derde door de Senaat en één derde door de Kamer van Volksvertegenwoordigers (art. 5). De leden van de raad van beheer van de B.R.T. worden benoemd voor een termijn van zes jaar, die éénmaal kan worden hernieuwd (art. 7, § 1) ⁽⁶⁵⁾. Dit verleent aan het beheersorgaan een stabielere samenstelling, dan aan dat van het N.I.R. De wet van 18 juni 1930 schreef immers voor dat om de twee jaar één derde van de ledenreeksen zou worden vervangen. De uit-tredende leden waren evenwel opnieuw benoembaar. Bovendien waren de door de Koning, de Senaat en de Kamer benoemde leden afzetbaar. De uitvoerende macht heeft nu geen enkele bevoegdheid meer t.a.v. de samenstelling van de Raad van Beheer. Dit hoogste beheersorgaan wordt samengesteld door het parlement. De leden van deze raad moeten er zich bewust van zijn dat zij hun mandaat hebben ontvangen van de vertegenwoordigende lichamen van de soevereine natie. Uit dit feit alleen reeds blijkt dat de onafhankelijkheid van de uitzendingsinstituten door de wetgever uitdrukkelijk werd nagestreefd. Door het benoemingsrecht van de leden van de raad van beheer toe te vertrouwen aan het parlement, onverminderd de coöptatie van twee leden, heeft de wetgever daartoe een degelijke waarborg in het statuut geschreven.

33. De Minister, onder wie de instituten ressorteren, (in casu de minister van cultuur) neemt, indien hij dat wenst deel aan de vergaderingen van de raad van beheer (artikel 10 van het statuut). De term deelnemen wordt gebruikt i.p.v. de term bijwonen, gebruikt in het ontwerp. Het was de regering zelf die deze amendering voorstelde, omdat de term bijwonen al te passief zou kunnen worden geïnterpreteerd ⁽⁶⁶⁾. De minister kan dus deelnemen aan de besprekingen, doch hij is noch voorzitter van de raad, noch stemgerechtigd. In de wet van 18 juni 1930 daarentegen was bepaald dat de minister deel uitmaakte van de raad en van rechtswege er de voorzitter van was (artikel 5). Men achtte het overigens onwaarschijnlijk dat de minister dikwijls van dit deelnemingsrecht zou gebruik maken, aangezien hij normaal zou worden vertegenwoordigd door zijn regeringscommissaris, zoals voorzien in artikel 9 van de wet van 16 maart 1954, betreffende de controle op sommige instellingen van openbaar nut. Nochtans werd het nuttig geacht dat de minister in staat werd gesteld zijn standpunt op de raad van beheer bekend te maken ⁽⁶⁸⁾. Het ontnemen van het lidmaatschap en het voorzitterschap aan de minister was duidelijk bedoeld om de onafhankelijkheid van de raad te waarborgen, zonder evenwel elke mogelijkheid van direct contact met de verantwoordelijke minister uit te sluiten ⁽⁶⁹⁾.

(59) Na die tweede ambtstijd kunnen zij niet opnieuw worden benoemd of gecoöpteerd dan tenminste zes jaar na hun aftreden (zelfde artikel).

(60) *Parl. Besch.*, Senaat, 1958-59, nr 317, p. 21; 1959-60, nr 119, p. 50.

(61) Artikel 9, § 2 van deze wet, zoals vervangen bij artikel 4 van het K.B. nr 88 van 10 november 1967, luidt als volgt: De regeringscommissaris woont, met raadgevende stem, de vergaderingen van de beheers- en controleorganen bij. De regeringscommissaris beschikt voor het vervullen van zijn opdracht over de ruimste macht.

(62) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 14; Kamer, 1959-60, nr 339, N. 4, p. 19.

(63) *Parl. Besch.*, Senaat, id., p. 33 en 50.

(59) Zie ongeveer in dezelfde zin Wigny, P., *Propos*, p. 133-135, Mast, A., op. cit., in *Rev. Dr. Int.*, 1958, p. 413-417 en Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 98.

(60) Het betreft hier de reeds geciteerde wet van 18 mei 1960 houdende organisatie van de Instituten der Belgische Radio en Televisie. De term « uitzendingsinstituten » wordt gebruikt in de zin van art. 1, § 1 van de wet: « Onder de benamingen « Belgische Radio en Televisie, Nederlandse Uitzendingen » en « Radiodiffusion - Télévision belge, Emissions françaises » worden twee openbare instellingen met rechtspersoonlijkheid, hierna genoemd « uitzendingsinstituten », opgericht.

(61) Een eerste oogmerk van de nieuwe wet, nl. het statuut van de uitzendingsinstituten aanpassen aan de beginselen van de culturele autonomie achten wij weliswaar zeer belangrijk, doch o.i. staat dit aspect niet in rechtstreeks verband met het onderwerp van dit preadvies. Deze culturele autonomie werd in hoofdzaak gerealiseerd door de inrichting van een Nederlandstalig en een Franstalig uitzendingsinstituut, beide met rechtspersoonlijkheid. Door associatie van beide uitzendingsinstituten wordt onder de benaming « Belgische Radio en Televisie - Instituut van de gemeenschappelijke diensten » een derde openbare instelling opgericht, met rechtspersoonlijkheid, belast met het beheer van de technische diensten, de gemeenschappelijke administratieve, financiële en culturele diensten. Bovendien is dit instituut belast met de uitzendingen in de Duitse taal en met de werelduitzendingen (art. 2 van de wet van 18 mei 1960). Over dit alles zie: *Parl. Besch.*, Senaat, 1958-59, nr 317; id., 1959-60, nr 119; Namurois, A., op. cit., nr 8 en 12; Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 52 en 58.

(62) *Parl. Besch.*, Senaat, 1958-59, nr 317, p. 13; Namurois, A., op. cit., nr 9.

(63) *Parl. Besch.*, id, p. 6.

(64) Wet van 18 mei 1960, art. 1, § 2: « De uitzendingsinstituten stellen het programma van hun uitzendingen vast en bepalen de uitvoeringsmodaliteiten daarvan »; Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 65.

34. De personeelsleden van elk uitzendingsinstituut worden benoemd door hun raad van beheer (artikel 13 van het statuut), met uitzondering van de directeur-generaal en de programmadiirecteurs, die door de Koning worden benoemd. De raad van beheer wordt echter vooraf gehoord in zijn met reden omkleed advies en kan bij die gelegenheid ook andere kandidaten voordragen (artikel 12, §2 van het statuut). De autonomie van de uitzendingsinstituten zou ernstig in het gedrang worden gebracht, wanneer het benoemingsrecht van het personeel, aan de raad van beheer zou zijn onttrokken, o.m. ook omdat algemeen wordt aangenomen dat in openbare instellingen de benoemende overheid ook het tuchtrecht uitoefent. Nochtans worden de hoogste ambtenaren door de Koning benoemd. Bovendien zijn deze hoogste ambtenaren niet alleen belast met de uitvoering van de beslissingen van de raad van beheer, doch zij nemen ook deel aan de werkzaamheden van de raad. De directeur-generaal neemt met raadgevende stem deel aan de vergaderingen van de raad van beheer. Hij en de programmadiirecteurs nemen ook deel aan de vergaderingen van de vaste commissie van de raad van beheer, belast met het voorafgaand onderzoek van de zaken die aan de raad van beheer worden voorgelegd (art. 12, §§ 3, 4 en 5 en artikel 9 § 2 van het statuut) ⁽⁷⁰⁾. Wij stellen dus vast dat de raad van beheer alle personeelsleden benoemt, met uitzondering van de directeur-generaal en de programmadiirecteurs. De raad van beheer behoudt echter een recht van advies en van voordracht van andere kandidaten. In de besluitwet van 14 september 1945 betreffende het statuut van het Belgisch Nationaal Instituut voor Radio-Omroep werd dit benoemingsrecht eveneens voorbehouden aan de Koning, doch op voorstel van de in de raad vergaderde ministers, zonder voorafgaandelijk advies van de raad van beheer. Het benoemingsrecht van de Koning voor de leidende functies werd in het nieuwe statuut behouden, naar analogie met de overgrote meerderheid van de parastatale instellingen en ook om een billijk politiek evenwicht te verzekeren. Bovendien werd de regering elk recht van voorafgaande censuur op de nieuwsuitzendingen ontegenwoordigd (artikel 28, § 1 van het statuut). De wetgever achtte het billijk dat de Koning bij kennelijke overtreding van de verplichting tot objectiviteit, in staat moest worden gesteld disciplinaire maatregelen te nemen. Het benoemingsrecht geeft Hem die bevoegdheid ⁽⁷¹⁾. Samenvattend kan men toch stellen dat de structurele autonomie van de beheersorganen van de uitzendingsinstituten nu beter is gewaarborgd t.a.v. de regering, dan onder het regime van de vroegere statuten. Zoals reeds hoger beklemtoond beantwoordt deze onafhankelijkheid aan een subjectief fundamenteel recht van elke burger.

De vernietigingsvoogdij van de Minister en het algemeen belang.

35. De onafhankelijkheid van de uitzendingsinstituten op structureel en organisatorisch gebied, wordt evenwel in belangrijke mate beperkt door de administratieve voogdij op deze instellingen. Wij plaatsen ons op een strikt juridisch standpunt, zonder rekening te houden met de mate waarin en de wijze waarop de achtereenvolgende ministers van hun bevoegdheden hebben gebruik gemaakt. De uitzendingsinstituten zijn onderworpen aan de wet van

16 maart 1954, betreffende de controle op sommige instellingen van openbaar nut en dus ook aan de wijzigingen die deze wet ondergaat (artikel 23 van het statuut). Wij laten hier de voogdij over de begrotingen en rekeningen, de aanneming van werk, levering en diensten en het personeelsbeleid ter zijde om uitsluitend aandacht te besteden aan de repercussies van deze voogdij op het programmabeleid van de uitzendingsinstituten. Deze voogdij heeft tot doel de vernietiging mogelijk te maken van elke beslissing van de raad van beheer, die in strijd is met de wetten of met het algemeen belang, met de openbare orde of met de goede zeden, of die een belediging uitmaken voor andermans overtuiging of voor een vreemde staat. De nieuwsuitzendingen zijn aan deze voogdij niet onderworpen (artikel 28, §§ 1 en 2 van het statuut). Ook elke andere beslissing van de raad van beheer, die strijdig is met de statuten kan vernietigd worden.

36. De controle op de uitzendingsinstituten wordt door de bevoegde minister uitgeoefend door bemiddeling van een regeringscommissaris, die de vergaderingen van de raad van beheer kan bijwonen met raadgevende stem (artikel 9, §§ 1 en 2 van de wet van 16 maart 1954). Deze regeringscommissaris kan binnen een bepaalde korte termijn (vier vrije dagen) beroep instellen bij de minister tegen elke beslissing van de raad, die hij strijdig acht met de wet, de statuten of met het algemeen belang. Het beroep is opschortend (artikel 9, § 3). In dat geval kan de minister binnen een termijn van twintig vrije dagen de omstreden beslissing vernietigen (artikel 10). Dit stelsel van de vernietigingsvoogdij, verstrengd door het K.B. nr. 88 van 11 november 1967, treedt in de plaats van het artikel 6 van de wet van 18 juni 1930 en het artikel 9 van het K.B. van 28 juni 1930, ter uitvoering van deze wet. De minister kon zich toen verzetten tegen de uitvoering van elke maatregel, om dezelfde redenen, doch er was geen termijn bepaald. Nu moet de minister de omstreden beslissing binnen een zekere termijn vernietigen, zo niet wordt zij definitief. Onder het vroegere stelsel had het verzet van de minister een schorsende werking van onbepaalde duur ⁽⁷²⁾. Niet alleen de beslissingen waarbij de regels worden bepaald die de uitzendingen zullen beheersen, doch om het even welke beslissing van de Raad van beheer kan worden vernietigd. Dit orgaan kan anderzijds wegens overtreding van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, van overschrijding of afwending van macht, een beroep tot nietigverklaring van de ministeriële beslissing instellen bij de Raad van State ⁽⁷³⁾.

37. Door het K.B. nr. 4 van 18 april 1967, gewijzigd bij K.B. nr. 88 van 11 november 1967 werd de voogdijbevoegdheid van de minister in belangrijke mate uitgebreid en werd een toestand in het leven geroepen, die in belangrijke mate afwijkt van het door de wetgever in 1960 gewenste evenwicht tussen ruime onafhankelijkheid en voogdij van de minister beperkt tot de bevoegdheid beslissingen te vernietigen. Door deze koninklijke besluiten wordt een nieuw artikel 23 ingevoerd in de wet van 1954, waarbij de minister of de regeringscommissaris de raad van beheer kunnen verplichten, binnen een door de minister bepaalde termijn, te beraadslagen over iedere door hem aangewezen aangelegenheid. Heeft de raad van beheer binnen deze termijn geen beslissing genomen of stemt de minister niet in met de betrokken beslissing, dan kan de Koning, bij in Ministerraad overlegd besluit de beslissing nemen in de plaats van de raad van beheer. Deze bevoegdheid een beslissing uit te lokken of in de plaats op te treden van de raad van beheer werd aan de

(70) De vaste commissie bestaat uit de voorzitter en de twee ondervoorzitters van de raad van beheer. Over de resp. bevoegdheden van deze vaste commissie, van de directeur-generaal en van de programmadiirecteurs, zie de artikelen 6 tot 19 van het reglement van de B.R.T. - Instituut van de Nederlandse uitzendingen, goedgekeurd bij K.B. van 14 juni 1962. Zie ook vraag nr 172 van de H. Hougardy van 7 augustus 1962, *Bull. Vr. en Antw.*, Senaat, 1961-62, p. 256.

(71) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 15.

(72) Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 67.

(73) Zie R.v.St., 27 juni 1950, inzake Brasseur en cons., nr 413.

minister en de Koning gegeven niet alleen wanneer de naleving van de wet of de reglementen, doch ook wanneer het algemeen belang dit vereist.

38. Zowel in de wet van 18 juni 1930, als in het statuut van 1960 wordt de minister de bevoegdheid verleend beslissingen van de raad van beheer te vernietigen, wanneer hij ze strijdig acht met het algemeen belang (artikel 6 van de wet van 18 juni 1930 en artikel 28, § 2 van het statuut). Vanuit administratiefrechtelijk standpunt is de strijdigheid met het algemeen belang niet van dezelfde aard als de onwettelijkheid. Eenzijdige overheidsbeslissingen, genomen in strijd met de wet zijn volstrekt nietig. De nietigheid kan worden opgeworpen op grond van artikel 107 van de grondwet voor hoven en rechtbanken en de beslissing kan door de Raad van State worden vernietigd. Overheidsbeslissingen in strijd met het algemeen belang zijn per se regelmatig en definitief en zij gelden tot zij door de Koning worden vernietigd, bij uitsluiting van elke gerechtelijk orgaan ⁽⁷⁴⁾. De controle op het algemeen belang is wezenlijk opportuniteitscontrole. Van algemeen belang kan worden geacht elk belang dat de tot vernietiging bevoegde overheid van hogere waarde acht dan het belang, dat de vernietigde beslissing wilde dienen ⁽⁷⁵⁾. De hogere overheid heeft hier onbetwistbaar een zeer ruim appreciatierecht. De Raad van State acht zich onbevoegd, zich bij de beoordeling van het algemeen belang in de plaats te stellen van het daartoe wettelijk aangewezen orgaan ⁽⁷⁶⁾. De Raad beperkt zich tot een controle van de materialiteit van de feiten en de formele motivatie van de overheidsbeslissing ⁽⁷⁷⁾. Het veto van de Minister tegen de behandeling van de koningskwestie voor de vrije politieke tribune en de censuur van de Minister op de nieuwsberichtgeving over het protest van een politieke partij en haar regeringsleden tegen dit eerste veto gaven aanleiding tot een verzoek tot nietigverklaring van deze beslissingen door de Raad van State, ingediend door sommige leden van de raad van beheer van het N.I.R. De verzoekers waren van oordeel, dat de eerste beslissing van de minister, niet steunde op het algemeen belang, doch op zijn partijdige wil (machtsafwijking). De Raad van State was van oordeel dat een beslissing, gesteund op het algemeen belang, door de minister genomen wordt onder zijn politieke verantwoordelijkheid, en dat de Raad zich voor de beoordeling van dit belang niet in de plaats kan stellen van de minister, doch enkel bevoegd is de eventuele machtsafwijking te beoordelen, die in casu niet aanwezig was, omdat het verbod voor alle partijen gold en gesteund was op de uitdrukkelijke wil van de Koning, niet het voorwerp uit te maken van strijd tussen de politieke partijen ⁽⁷⁸⁾.

39. Het nieuwe artikel 23, van de wet van 16 maart 1954 stelt de Koning in staat in de plaats op te treden van de raad van beheer wanneer het algemeen belang dit vereist. Dit is in strijd met de traditionele beginselen van ons administratief recht. Terecht schrijft Professor A. Mast: «De wet heeft aan dit procédé strenge beperkingen gesteld omdat het leidt tot een rechtstreekse inmenging van de toezichhoudende overheid in de eigen bevoegdheid van het gedecentraliseerd bestuur. Dit toezichtprocédé heeft enkel tot doel de naleving van de wet af te dwingen; het komt dus in beginsel niet neer op

een controle inzake opportuniteit» ⁽⁷⁹⁾. Op een gebied, dat tot de vrijheid van meningsuitdrukking behoort, is het al niet aanbevelingswaardig dat een minister een beslissing kan vernietigen wegens strijdigheid met het algemeen belang omdat dit een wezenlijk politieke beslissing is, bedenkelijker nog is de mogelijkheid die nu aan de regering geboden wordt haar opvatting over het algemeen belang, en dus ook over het programmabeleid in de plaats te stellen van die van de Raad van beheer. Dat deze bevoegdheid de regering in staat stelt, te nuttiger tijd op te treden in de budgettaire of technische aangelegenheden van een openbare instelling, kan nog worden aanvaard, doch de rechtstreekse inmenging van de regering bij de samenstelling van de programma's van radio en televisie zou volstrekt onaanvaardbaar zijn. De door de wetgever gewenste onafhankelijkheid van de uitzendingsinstituten zou hierdoor in gevoelige mate in het gedrang worden gebracht. Op bepaalde ogenblikken is het voor het leven van een democratische staat van het hoogste belang dat de onafhankelijkheid van deze media onaangetaast blijft. In de besluiten van de werkzaamheden van de Raad van Europa, wordt gewezen op de gevaren van manipulatie van radio en televisie door de regering. Institutionele waarborgen moeten aanwezig zijn om de onafhankelijkheid van deze media t.a.v. de overheid te beschermen. De controle op de programma's moet tot een minimum worden herleid. De kennisname van schendingen van deze autonomie moeten tot de bevoegdheid van organen van de rechterlijke macht behoren ⁽⁸⁰⁾. De waarborgen in de wet van 18 mei 1960 ingeschreven, werden aldus, in niet geringe mate door de wijzigingen aan en invoeringen in de wet van 16 maart 1954 ongedaan gemaakt. Het lijkt ons wenselijk dat de wetgever het verbroken evenwicht herstelt, in de geest van het statuut van 1960. Overigens moet erop gewezen worden dat volgens het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de mens radio- en televisie-ondernemingen mogen onderworpen worden aan een systeem van vergunningen, doch anderzijds laat het niet toe dat de vrijheid van meningsuitdrukking om andere dan de in § 2 van het artikel 10 opgesomde redenen zou worden beperkt ⁽⁸¹⁾. Het algemeen belang is niet één van deze redenen.

40. De minister en de regering oefenen hun voogdijbevoegdheid over de uitzendingsinstituten uit, onder hun politieke verantwoordelijkheid. Wanneer de regering in de plaats van de raad van beheer een beslissing neemt is zij verplicht daarvan onmiddellijk afschrift over te maken aan de wetgevende Kamers (artikel 23, in fine van de wet van 16 maart 1954). De minister blijft verantwoordelijk tegenover het Parlement voor hetgeen in de instituten gebeurt ⁽⁸²⁾. Deze parlementaire controle wordt uitgeoefend o.m., door de goedkeuring van de begroting, parlementaire vragen en interpellaties. Deze controle mag evenwel niet éézijdig worden beschouwd. De minister is niet alleen politiek verantwoordelijk wanneer hij nalaat een beslissing te vernietigen, doch op de eerste plaats wanneer hij van zijn vernietigingsbevoegdheid gebruik maakt, een uitzondering op de normale autonomie van de beheersorganen ⁽⁸³⁾. Politiek gesproken zal het parlement in geval van ernstig conflict tussen

(79) Mast, A., Overzicht van het Belgisch administratief recht, nr 87.

(80) Raad van Europa, Raadg. Verg., Doc 2524, cit., p. 5-6; Doc. 2687, cit., p. 2-3.

(81) id., Doc. 2687, p. 3.

(82) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 131.

(83) Zie o.m. n.a.v. de koningskwestie: *Parl. Hand.*, Kamer, 1949-50, verg. van 14 februari 1950, p. 3-12; n.a.v. de schoolkwestie: *Parl. Hand.*, Kamer, 1954-55, verg. van 31 maart 1955, p. 15-25.

(74) De Visschere, F., op. cit., nr 122 en 125.

(75) *Ibid.*, nr 78; Mast, A., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, nr 327.

(76) R.v.St., 27 juni 1950, cit.

(77) De Visschere, F., op. cit., nr 78; Mast, A., *eod. loc.*, en de bij deze auteurs geciteerde arresten van de Raad van State.

(78) R.v.St., 27 juni 1950, cit.

de raad van beheer en de regering als soeverein arbitragegaan optreden, tussen de raad van beheer en de minister of de regering, afhankelijk van het vertrouwen van de parlementaire meerderheid.

41. Op de leden van de raad van beheer berust de zware verantwoordelijkheid te waken over de onafhankelijkheid van radio en televisie. Met deze taak beschermen zij tevens de vrijheid van alle burgers. De raad van beheer moet er zich van bewust zijn mandaat en vertrouwen te hebben ontvangen van de volksvertegenwoordiging. Deze autonomie is in alle opzichten wettelijk gewaarborgd voor de nieuwsuitzendingen. Doch ook op andere gebieden van de programmatie is zij van essentieel belang. Het domein van het geestesleven, uitgedrukt in culturele, pedagogische of ontspanningsprogramma's, is volgens de geest van de grondwet, fundamenteel aan de bevoegdheid van de uitvoerende macht onttrokken. Het is wenselijk dat de radio- en televisieondernemingen in België, gelet op hun monopolie, openbare instellingen zouden zijn, doch dit mag geen aanleiding geven tot verregaande interventiebevoegdheden van de uitvoerende macht bij de uitdrukking van meningen, in de ruimste zin, door middel van radio en televisie.

De neutralisatie van de beheersorganen en de leidende culturele functies.

42. De uitzendingsinstituten zijn openbare instellingen, belast met een « openbare dienst ». Dit houdt als normale verplichting in, op grond van artikel 14 van de grondwet, bij de inrichting en de werking ervan de vrijheid van de politieke en godsdienstige overtuiging van de gebruikers van deze dienst te eerbiedigen⁽⁸⁴⁾. De vraag is nu hoe dit principe kan worden gerealiseerd in een openbare dienst, die essentieel belast is met de verspreiding van meningen en die het monopolie bezit van bepaalde daartoe gebruikte middelen. Een minister kan verklaren: « ik geloof dat die eerbied voor het ideologisch pluralisme niet alleen tot uiting moet komen in de wetten, maar ook vlees en bloed moet worden in de mensen, die worden aangeduid om die wetten uit te voeren. Het zal dan wel overbodig zijn er op te wijzen hoe nauw de B.R.T. met de eerbied voor alle overtuigingen verband houdt. Dat de mensen die de grote ideeën-stromingen vertegenwoordigen er dan ook om bekommerd zijn wie er die tere instrumenten zal hanteren, is niet alleen begrijpelijk, maar zelfs verplichtend⁽⁸⁵⁾.

43. Uit de voorbereidende werken van het wettelijk statuut van 1960 blijkt zeer duidelijk dat het de bedoeling was van de raad van beheer zo te benoemen, dat er zekerheid over zou bestaan dat de grote gedachtenstromingen, in het Parlement vertegenwoordigd, naar voor zouden treden⁽⁸⁶⁾. Herhaaldelijk werd gewezen op het gevaar dat de vertegenwoordigers van één gedachtenstroming over een meerderheid zouden beschikken, in de raad van beheer. De voorgestelde benoeming door het Parlement, met bescheiden coöptatie, bood echter de meeste waarborgen in de ogen van de wetgever. Het is voorzichtig aan een minderheid die vertegenwoordiging te waarborgen, overeenkomstig haar representativiteit in het parlement. Politiek werd het onwaarschijnlijk geacht, dat één fractie over een meerderheid zou beschikken ook omdat regionale meerderheden zich in beide raden van beheer moeilijk konden manifesteren, gelet op hun

benoeming door het parlement in zijn geheel⁽⁸⁷⁾. Overigens werd nog aan de voorzitters van de raden van beheer de doorslaggevende stem ontzegd, in geval van staking van stemmen. In dat geval wordt de beslissing genomen door de algemene raad van het instituut van de gemeenschappelijke diensten, samengesteld uit de leden van de raden van beheer van de twee uitzendingsinstituten (artikel 11 van het statuut).

44. Een politiek akkoord werd wenselijk geacht over de samenstelling van de raden van beheer en over de verdeling van de leidende functies in de uitzendingsinstituten en het instituut van de gemeenschappelijke diensten. Een dergelijk akkoord werd gesloten op 2 augustus 1960 door de voorzitters van de zgn. drie traditionele partijen⁽⁸⁸⁾. De inhoud van een dergelijk akkoord wensen wij hier niet te bespreken, wel het principe. De vraag moet worden gesteld of het juridisch geoorloofd is bij de benoeming van de leidende functies in de instituten rekening te houden met het oogmerk een billijk evenwicht tot stand te brengen tussen de grote gedachtenstromingen in het land. De Raad van State heeft uitspraak moeten doen over de vraag of een benoeming gedaan, met het motief een zeker politiek en levensbeschouwelijk evenwicht in het bestuur van de B.R.T. te verzekeren, wettelijk toelaatbaar kan zijn⁽⁸⁹⁾.

45. De Raad van State overweegt dat de overheid, op grond van het gelijkheidsbeginsel tot neutraliteit en objectiviteit is verplicht tegenover politieke strekkingen en godsdienstige en wijsgerige overtuigingen. Deze verplichting dwingt de overheid er zeer dikwijls toe een houding aan te nemen, waarbij zij deze strekkingen en overtuigingen eenvoudig ignoreert bij het vervullen van haar bestuursopdracht. Een dergelijke houding kan onmogelijk worden gehandhaafd wanneer de overheid een cultuurtaak vervult en dus niet langer een permissieve rol speelt, doch actief en positief optreedt. In dit geval kan zij de overtuigingen niet ignoreren, doch vereist haar verplichting tot neutraliteit en objectiviteit de erkenning van de menigvuldigheid en de eigen individuele kenmerken van elk ervan en dient zij er rekening mee te houden. Bij deze cultuurtaak moet de overheid positief zijn ingesteld t.g.o. de representatieve politieke en wereldbeschouwelijke stromingen en moet zij een positief, pluralistisch beleid voeren t.a.v. deze stromingen. Bovendien onderstelt de na te streven gelijke behandeling, dat binnen zekere grenzen, rekening wordt gehouden met de ongelijke sociale belangrijkheid van elk van die strekkingen. De Raad van State is verder van oordeel dat de taak van radio en televisie van die aard is dat de personen, belast met het bestuur van deze media, onmogelijk volledig abstractie kunnen maken van hun persoonlijke strekking en overtuiging, zoals de heer Van Elslande in een hoger geciteerde uitspraak reeds had beklemtoond. Het is belangrijk dat de Raad van State dit niet in een politieke kontekst, doch in rechte beaamt. Van essentieel belang acht de Raad het vertrouwen van het publiek in deze openbare instellingen. Dit vertrouwen kan slechts worden in stand gehouden door een billijke verdeling van de leidende functies op pluralistische basis. De wetgever heeft dit uitdrukkelijk gewild voor de beheersorganen. De aard van het radio- en televisiewerk

(87) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 11 en 45; *id.*, Kamer, 1959-60, nr 439, N. 4, p. 5 en 11.

(88) Dit feitelijk gegeven ontleen wij aan de interpellaties resp. van de heer Collard en Van der Elst, in de Kamer: *Parl. Hand.*, Kamer, 1960-61, verg. van 24 januari en van 6 juni 1961. De interpellatie van de heer Collard had betrekking op de naleving van het akkoord, die van de heer Van der Elst in hoofdzaak op de grondwettelijkheid ervan; zie ook Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 54 en 55.

(89) R.v.St., 25 juli 1968, inzake Lenaerts, nr 13.122.

(84) Mast, A., *Adm. Lex.*, tw. Vrijheid van mening, nr 3.

(85) De heer R. Van Elslande, Minister, Adjunct voor Nationale Opvoeding en Cultuur in de Kamer, *Parl. Hand.*, Kamer, 1960-61, verg. van 6 juni 1961, p. 18.

(86) *Parl. Besch.*, Senaat, 1958-59, nr 317, p. 3.

brengt echter mee, dat niet alles door richtlijnen van de raad van beheer kan worden geregeld, doch dat dikwijls moet worden gewerkt op aanwijzing van de topambtenaren. Deze laatste moeten dan ook in vele gevallen zelfstandig optreden. Gelet op de noodzakelijkheid van het vertrouwen van het publiek en het feit dat bij de behartiging van een taak in verband met de cultuur, niemand volledig kan afstand doen van zijn persoonlijke overtuiging, is het niet onverenigbaar met de belangen van de dienst en met de algemene beginselen van het publiek recht, dat de verantwoordelijke overheid het geloof in de objectiviteit van de omroep tracht te versterken en te rechtvaardigen, niet door het publiek tot een vertrouwen in de objectiviteit van elk ambtenaar afzonderlijk te dwingen, maar door in de groep van de topambtenaren de grote gedachtenstromingen in een of andere verhouding een plaats bij de uitwerking en toepassing van het dagelijks beleid van de omroep te verzekeren. Het continu, neutraliserend samenspel van diverse opinies zal op langere termijn en in zijn geheel genomen sterkere waarborgen van objectiviteit bieden dan het ongeloofwaardige systeem, dat uitgaat van een opgedrongen vertrouwen in de noodzakelijke en volledige objectiviteit van elke ambtenaar afzonderlijk.

46. Wij kunnen deze principiële uitspraak van de Raad van State, die nog van verstrekkende betekenis kan zijn ook op andere domeinen, ten volle beamen. Omwille van de bijzonder geslaagde formulering van de door de Raad vooropgestelde principes werden bepaalde passages dan ook integraal overgenomen. Als enig voorbehoud zou ik willen stellen dat de noodzakelijkheid van het vertrouwen van het publiek in de uitzendingsinstituten, van juridisch standpunt niet overtuigt. De afwezigheid van dit vertrouwen bij een deel van het potentieel publiek betekent nog niet dat het uitzendingsbeleid in strijd zou zijn met enig grondwettelijk of statutair beginsel. Ieder burger heeft individualiter recht op eerbiediging van zijn overtuiging en van zijn vrijheid van mening door de omroep. Bij de vaststelling van het interne uitzendings- en personeelsbeleid vereist de eerbiediging van éénieders overtuiging, o.m. dat deze op billijke wijze zou aan bod kunnen komen, wat zijn repercussies heeft op het personeelsbeleid. Dit individuele recht op eerbiediging van een ieders overtuiging, door een openbare instelling, is een subjectief recht, dat niet samenvalt met het vertrouwen van het publiek in het algemeen, dat o.a. ook mede bepaald wordt door de verhouding tussen kulturele, pedagogische, recreatieve en informatieve uitzendingen. Op dat stuk zijn o.i. echter noch de raad van beheer, noch de leidende ambtenaren juridisch gebonden door enige publiekrechtelijke middelverbintenis het vertrouwen te winnen van een zo ruim mogelijk publiek. De instituten stellen, binnen de grenzen gesteld door het statuut, vrij het programma van hun uitzendingen vast (artikel 1, § 2 van het statuut). De Raad van State had zijn arrest o.i. beter gemotiveerd door een beroep te doen op de implicaties van artikel 14 van de grondwet, dan op de noodzakelijkheid het vertrouwen van het publiek te bewaren. In de juiste interpretatie van de vrijheid van mening ligt o.i. voor een openbare instelling, belast met een taak van meningsverspreiding, de juridische verplichting op een loyale wijze een pluralistisch beleid te voeren, dat naar de aard zelf van de opgedragen taak zijn weerslag moet hebben op de samenstelling van de beheersorganen en op het personeelsbeleid. In het neutraliserende effect van dit pluralistisch beleid schuilt een belangrijke waarborg voor de bescherming van de individuele vrijheid.

De objectiviteit van de nieuwsuitzendingen en het censuurverbod.

47. De uitzendingsinstituten verzekeren, elk wat hen betreft, de nieuwsdienst (art. 1, § 2 van het statuut). De nieuwsuitzendingen van elk der instituten worden in een geest van strenge objectiviteit en zonder enige voorafgaande censuur van de regering gehouden (artikel 28, § 1 van het statuut). Dit is bijzonder belangrijk. De nieuwsdienst is een eigen dienst van de uitzendingsinstituten. De nieuwsuitzendingen zijn onttrokken aan de voogdij van de uitvoerende macht. Zoals van een openbare dienst mag worden verwacht moeten zij verzorgd worden in een geest van strenge objectiviteit.

48. Wat zijn nieuwsuitzendingen? In de Franse tekst van de wet heten zij: émissions d'information. Uit de voorbereidende werken blijkt alleen dat deze uitzendingen worden tegengesteld aan de zgn. programma-uitzendingen, die aan een voorafgaande beslissing van de Raad van beheer zijn onderworpen⁽⁹⁰⁾. Artikel 3 van de wet van 18 juni 1930 sprak van nieuwsuitzendingen en mededelingen. Deze weglating is wellicht het gevolg van een onoplettendheid van de wetgever. In alle geval zijn er geen positieve aanwijzingen dat de wetgever de bedoeling zou gehad hebben het toepassingsgebied van een zo fundamentele regel te beperken⁽⁹¹⁾. In de meest enge zin worden in alle geval de op vaste tijdstippen gelezen en of vertoonde nieuwsberichten bedoeld. Of programma's zoals Actueel, Panorama en de steeds frequenter wordende reportages en magazines tot de nieuwsuitzendingen moeten worden gerekend, kan men niet met zekerheid afleiden uit de tekst van de wet, noch uit de voorbereidende werken, te meer daar dit type van programma's sedert 1960 zeker aan belang heeft gewonnen.

49. De benaming van een uitzending kan zeker niet als criterium worden gebruikt. De inhoud is determinerend voor de hoedanigheid van nieuwsuitzending⁽⁹²⁾. Verder stelt men een duidelijk verschil vast tussen de Nederlandse en de Franse tekst van de wet. Nieuws en informatie zijn geen identieke begrippen. Een nieuwsbericht zou men kunnen omschrijven als de aankondiging van feiten of gebeurtenissen, die actueel zijn⁽⁹³⁾. Doch impliceert het werkwoord « informeren » niet veel meer dan « aankondigen »? Steeds meer is men er zich van bewust geworden dat de taak van radio en televisie niet beperkt blijft tot het publiek te confronteren met laconieke telexberichten (tot op de grens van de abstractie gestileerd). Een ruim deel van het publiek begrijpt er de draagwijdte niet van, omdat zij het kader mist om deze berichtgeving te situeren en in haar juiste kontekst te vatten. Behoort het niet tot de essentiële opvoedende taak van de nieuwsdienst deze berichtgeving met passende toelichtingen begrijpelijk te maken⁽⁹⁴⁾? Bij deze nadere toelichting moet men een onderscheid maken tussen duiding (eigenlijke toelichting) en opinieëring (commentaar op grond van een bepaalde overtuiging). Toelichting is alles wat gericht is op vermeerdering van kennis en inzicht, op volledigheid en objectiviteit⁽⁹⁵⁾.

50. Het actueel karakter van de feiten en gebeurtenissen is een belangrijk element bij de omschrijving van het begrip nieuwsuitzending. Actualiteit mag evenwel niet in te enge zin worden begrepen. In een langdurige conflict-situatie volgen de incidenten, politieke verklaringen en

(90) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 25.

(91) Ganshof Van der Meersch, W.J., *op. cit.*, nr 74.

(92) Depondt, A., *op. cit.*, p. 16.

(93) *Ibid.*

(94) *Id.*, *op. cit.*, p. 16 en 17.

(95) *Ibid.*

standpunten elkaar op in een lange reeks. Niet alleen deze dagelijkse incidenten zijn actueel. Het hele conflict blijft actueel. Een reportage, waarin op een bepaald ogenblik het conflict in zijn geheel wordt toegelicht, is o.i. een nieuwsuitzending, omdat zij toelichting bij actuele gebeurtenissen tot voorwerp heeft. Het feit dat deze reportages, al of niet opgenomen in een reeks met een vaste titel, het voorwerp hebben uitgemaakt van een voorafgaande beslissing van de raad van beheer, ontleent hen o.i. niet de hoedanigheid van nieuwsuitzending. De uitbreiding van de nieuwsdienst, de toename van de geldmiddelen stelt de uitzendingsinstituten in staat eigen journalisten ter plaatse te zenden, ook naar het buitenland, om met vakkennis de tastbare werkelijkheid en de sfeer van gebeurtenissen en situaties mee te maken en op te tekenen. Het resultaat van deze werkzaamheden is te kostbaar om het in de beknopte nieuwsbulletins op te nemen. Op grond van de vrijheid van de uitzendingsinstituten, het programma van hun uitzendingen vast te stellen, hebben zij het recht het aantal en de duur van de informatieve uitzendingen uit te breiden. De gevolgen die hieruit voortvloeien zijn noodzakelijk correlatief: uitbreiding van de verplichting tot objectiviteit, en uitbreiding van de totale duur van de zendtijd, waarop elke preventieve voogdij van de regering wordt uitgesloten.

51. De vraag moet gesteld worden: wat is actualiteit? Zijn het immers niet de media zelf, die gedeeltelijk bepalen wat actueel is, wat een novum is ⁽⁹⁶⁾? Alle feiten en gebeurtenissen die zich in een recent verleden hebben voorgedaan en die zich a.h.w. aan de media opdringen vallen ongetwijfeld onder het begrip actueel nieuws. Anderzijds wordt het nieuws ook opgespoord en worden toestanden en feiten «in het nieuws» gebracht, die wel actueel zijn, in de zin dat zij zich voordoen in de tegenwoordige tijd, doch slechts «latent» onder de oppervlakte van de openbaarheid sluimeren tot op het ogenblik dat zij door de nieuwsmedia worden geactualiseerd. Door het feit van hun verwoording door de nieuwsmedia worden zij pas in de samenleving uitdrukkelijk «aan de orde» gesteld. Een variatie hierop: naar aanleiding van een gebeurtenis van beperkte omvang wordt een veel ruimer probleem in het nieuws gebracht, dat als echte of vermeende oorzaak wordt aangewezen van het gebeurde. Over het karakter van «nieuwsuitzending» van dit soort van informatie kan ernstige twijfel bestaan. Deze twijfel spruit niet alleen voort uit het onderwerp van de uitzending, doch ook uit de motivering ervan. Wanneer men in alle redelijkheid niet meer kan stellen dat de uitzending handelt over een onderwerp, dat zich niet aan de actualiteit opdringt en in de dagbladen rond dezelfde tijd niet wordt besproken, dan rijst het vermoeden dat het de bedoeling is geweest van de programmator de publieke opinie te wijzen op bepaalde, meestal deficiënte, aspecten van de nationale of internationale samenleving. Op dat ogenblik kan men nog bezwaarlijk van een nieuwsuitzending gewagen. Met betrekking tot deze uitzendingen rijst een vraag naar de opportuniteit van de uitzending, een beleidsvraag naar de eventuele strijdigheid met het algemeen belang. De informatieve, zelfs objectieve behandeling van het onderwerp is hier niet determinerend. Het voorbedachte handelen van het uitzendingsinstituut bij de keuze, van niet vooraf «geactualiseerde» toestanden, ontleent deze uitzendingen het karakter van nieuwsuitzendingen, in de zin van artikel 28, § 1 van het statuut.

52. Om de directeurs-generaal bij te staan in hun taak

(96) Fattorello, F., *Nature des moyens de communications de masse*, Raad van Europa, Raadg. Verg., AS/COL (68) 21, p. 4.

te waken over de objectiviteit van de nieuwsuitzendingen voorzag het ontwerp de oprichting van een commissie, waarvan de leden door de Koning zouden worden benoemd, op voordracht van de meest representatieve organisaties van de Belgische pers, onder vooraanstaande vertegenwoordigers van de perswereld van alle strekkingen. Deze commissie zou ten allen tijde door de directeur-generaal kunnen worden geraadpleegd. Dit voorstel werd niet weerhouden omdat men vreesde dat dit zou kunnen leiden tot versnippering van de verantwoordelijkheid en een remming van de activiteiten van de instituten ⁽⁹⁷⁾.

53. De objectiviteit van de nieuwsuitzendingen is afhankelijk van verschillende factoren: de keuze van het nieuws dat wordt uitgezonden, de relatieve belangrijkheid gehecht aan de onderscheiden elementen van het nieuws, de juistheid en de volledigheid van de informatie, de getrouwheid, waarmee meningen en standpunten worden samengevat. De nieuwsuitzendingen zijn in de tijd beperkt. Op een normale nieuwsuitzending (type: 19 uur op de radio, 20 uur op de televisie) kan normaal de inhoud van 1 bladzijde van een krant worden uitgezonden. Een keuze uit het nieuws dat langs telexberichten of door eigen reporters werd verzameld zal dikwijls noodzakelijk zijn. Hierbij wordt normaal een hiërarchie van waarden in acht genomen, die aan de politieke informatie de ruimste en belangrijkste plaats toebedeelt. Deze waardenschaal zal ook determinerend zijn voor de relatieve belangrijkheid die de onderscheiden aspecten van het openbaar leven in het nieuws krijgen, rekening gehouden met de periodiciteit van de nieuwsuitzendingen en over een langere termijn berekend. Het systematisch verzwijgen van elke gebeurtenis op het domein van het kerkelijk leven b.v. zou in dit opzicht even strijdig met de objectiviteit zijn als de systematische samenstelling van de nieuwsbulletins met hoofdzakelijk kerkelijke informatie ⁽⁹⁸⁾. De verschillende sferen van het openbaar leven moeten evenwichtig aan hun trekken komen.

54. De juistheid en de volledigheid van de informatie is wel het belangrijkste aspect van de objectiviteit, die volgens het statuut streng moet zijn, doch tevens ook het moeilijkst is te realiseren. De uitzendingsinstituten maken veelvuldig gebruik van de telexberichten van belangrijke persagentschappen. Om zekerheid te hebben over een bepaald feit en om de juiste en volledige draagwijdte ervan te kennen is het noodzakelijk de berichten van de grote internationale agentschappen te vergelijken. Bovendien mogen geen «geruchten» worden verspreid waarvan geen bevestiging kan worden verkregen. Berichten van het agentschap Belga worden niet doorgezonden, zo er twijfel bestaat over hun objectiviteit ⁽⁹⁹⁾. De vertaling van feiten en gebeurtenissen in een geheel van woorden, in beschrijvende zinnen, en met beperkte filmopnamen stelt niet alleen een juridische vraag, doch ook een epistemologische

(97) *Parl. Besch.*, Senaat, 1958-59, nr. 317, p. 15; 1959-60, nr. 119, p. 4, 16, 62, 63 en 77.

(98) Over deze relatieve belangrijkheid van een bepaalde gebeurtenis, zie o.m. volgende parlementaire vragen: Vraag van Baron Nothomb van 15 juni 1959 (*Bull. Vr. en Antw.*, Senaat, 1958-59, p. 459) over de betoging van Waalse separatisten te Waterloo; vraag van de heer Sledsens, van 1 maart 1962 (*id.*, Senaat, 1961-62, p. 126) over een proces over de niet-naleving van de wetgeving op de volkstelling; vraag van de heer Henckaerts van 6 oktober 1964 (*id.*, Senaat, 1963-64, p. 1376) over de herdenking van de slag van Luik in 1914; vraag van de heer Lahaye van 8 december 1964 (*id.*, Senaat, 1964-65, p. 277) over een betoging van de Nationale Federatie der Belgische vogelvangers en vogelliefhebbers; vraag van de heer Cools van 21 april 1959 (*id.*, Kamer, 1958-59, p. 927) over een betoging ten gunste van amnestie; vraag van de heer Deconinck van 27 oktober 1961 (*id.*, Kamer, B.Z. 1961, p. 969) over de mars op Brussel.

(99) *Parl. Besch.*, Kamer, 1959-60, nr. 438, N. 4, p. 17-18 en 28.

vraag en een probleem van waarnemingspsychologie. De vormgeving van een nieuwsmededeling wordt mede bepaald door het begripsvermogen, de taalvaardigheid en de heroepsbekwaamheid (o.m. als professionele getuige) van de reporter en journalist. Een zekere vertekening van de werkelijkheid is hierbij onvermijdelijk, omdat steeds tussen het gebeuren en de mededeling ervan de onoverwinnelijke subjectiviteit van een menselijk bewustzijn staat ⁽¹⁰⁰⁾.

55. Objectiviteit is een juridische verplichting, doch het is ook een opdracht. De B.R.T. journalisten dienen zich aan de stricte richtlijnen te houden die door de raden van beheer naar gelang van de tijd en de omstandigheden werden opgelegd, en nadien in een soort handleiding werden gebundeld ⁽¹⁰¹⁾. Nochtans is elke vorm van subjectiviteit bij de vormgeving en de voorstelling van het nieuws niet noodzakelijk een onrechtmatig gebrek aan objectiviteit, in de zin van het statuut. De onrechtmatigheid vloeit voort uit de aanwezige bedoeling de feiten of meningen te vertekenen of uit de nalatigheid bij het opsporen en controleren van de bronnen van de informatie. Het is vooral i.v.m. de voorstellingswijze, de vormgeving van de informatie, vooral dan bij reportages dat het probleem van de objectiviteit is gesteld. Getuige daarvan zijn een talrijke reeks parlementaire vragen ⁽¹⁰²⁾.

56. Nieuwsuitzendingen en nieuwsreportages bestaan uit het relaas van feiten en het medelen van opinies. Deze opinies worden voorgebracht onder de vorm van samenvattingen of van de volledige weergave van communiqués, vraaggesprekken of flitsen eruit, enz... De vraag stelt zich welke opinies in nieuwsuitzendingen worden opgenomen, onder welke vorm en volgens welke dosering. De objectiviteit vereist dat de meningen van alle partijen, die een werkelijke rol spelen bij een bepaald conflict of er onmiddellijk belang bij hebben tijdens de nieuwsuitzendingen worden meegedeeld. De werkelijkheid van het maatschappelijk leven brengt echter mee dat in bepaalde omstandigheden de nieuwsdienst wordt overspoeld met communiqués van beperkte groepen of individuele personen. De opeenvolgende lezing van al deze gelijkgezinde communiqués, die individualiter slechts van geringe betekenis zijn, kan een overdosering van een bepaalde mening tot gevolg hebben, in strijd met de objectiviteit. Dit kan bij het publiek immers een verkeerde indruk verwekken, wanneer de standpunten van andere partijen in één globale stellingname of in één communiqué werden gebundeld. De waarde die echter aan de stellingname van een bepaalde partij bij een conflict moet worden gehecht (uitgedrukt in tijdsduur bij de samenstelling van het nieuwsbulletin), mag niet afhankelijk zijn van de intrinsieke belangrijkheid van deze partij in abstracto, doch alleen van de rol die zij speelt en van het belang dat zij doet gelden in verband met het betrokken conflict.

57. De nieuwsbulletins, in geval van een ernstig conflict, richten zich niet alleen tot de luisteraars die niet rechtstreeks bij het conflict zijn betrokken, doch ook tot hen die figuurlijk gesproken « op de barricade » staan. Zij zijn gericht tot handelende subjecten die hun gedragingen mede door de ontvangen informatie bepalen. Deze informatie zou in bepaalde omstandigheden niet bevordelijk kunnen geacht worden voor de openbare orde en het algemeen belang. In die omstandigheden eist de objectiviteit, dat de journalisten die de nieuwsbulletins lezen, zakelijk en laconiek de informatie medelen, zowel naar woordkeuze als naar intonatie, zodat zij psychologisch noch als aanmoedigend, noch als ontmoedigend kan worden geïnterpreteerd. Dit alles verhindert evenwel niet dat ook in omstandigheden van nationale crisis, in het hoger belang van de democratische instellingen en van de fundamentele vrijheden, de volle waarheid over de omvang, de omstandigheden van en de stellingnamen over deze crisis zakelijk, laconiek en volledig ter kennis moeten worden gebracht van de politiek rechtsbekwame burgers, die samen de soevereine natie vormen. Elke beperking op de onafhankelijkheid van de nieuwsdienst van B.R.T., zou in deze omstandigheden een vergrijp tegen ons staatsbestel uitmaken.

58. In verband met nieuwsreportages kan een bijzonder kies probleem rijzen in verband met de vormgeving ervan. Wanneer personen, belast met een openbaar ambt of een politiek mandaat worden ondervraagd in een aangelegenheid van algemeen belang, die behoort tot de materies, waarin zij mede een verantwoordelijkheid dragen, kunnen zij tegen het gebruik van het interview geen enkel bezwaar aanvoeren. Het recht op informatie van de burger primeert, in dit geval de persoonlijkheidsrechten op naam, afbeelding en stem ⁽¹⁰³⁾. Ten aanzien van deze aangelegenheden kan een recht op privacy zich niet eens stellen ⁽¹⁰³⁾. Het enige recht dat deze personen, zowel uit het statuut van de B.R.T. als uit een algemeen erkend persoonlijkheidsrecht kunnen putten is het recht op objectieve weergave van hun gedachten. Een publieke persoon, ondervraagd over een aangelegenheid van algemeen belang, zowel als ieder ander persoon, heeft het recht dat zijn mening « naar waarheid » wordt meegedeeld. Deze objectiviteit is niet hierin gelegen dat het interview integraal wordt uitgezonden, of dat het met het oog op een technisch verantwoorde uitzending, niet werd versneden en gemonteerd ⁽¹⁰⁴⁾. Alleen wanneer uit de vergelijking van het oorspronkelijk vraaggesprek en de uitgezonden weergave zou blijken dat de opvattingen van de auteur werden vervalst of ongenueanceerd werden medegedeeld, is er strijdigheid met de objectiviteit. Alleen in dit geval is er een onrechtmatige daad gepleegd t.g.o. deze publieke persoon, die het uitzendingsinstituut tot passend rechtsherstel kan verplichten. Het vonnis van de burgerlijke rechtbank van Gent, dd. 11 oktober 1968 ⁽¹⁰⁵⁾ is o.i. in die mate onjuist en onvolledig gemotiveerd, dat het onvoldoende belang hecht aan het feit dat de eiser een politiek mandaat uitoefent en ondervraagd werd over een zaak van algemeen belang ⁽¹⁰⁶⁾, dat de vergelijking tussen het oor-

(100) Fattorello, F., op. cit., p. 5.

(101) Depondt, A., op. cit., p. 14.

(102) Fattorello, F., op. cit., p. 5. Zie o.m. volgende parlementaire vragen: vraag van de heer Breynne van 17 mei 1960 (*Bull. Vr. en Antw.*, Senaat, 1959-60, p. 456) over het persoverzicht bij het I.N.R.; vraag van de heer Hougardy van 29 november 1961 (*id.*, Senaat, 1961-62, p. 134) over een reportage over de distributiesector, inzonderheid over de grootwarenhuizen; vraag van de heer Maisse van 23 januari 1963 (*id.*, Senaat, 1962-63, p. 325) over hetzelfde onderwerp; vraag van de heer Debucquoy van 22 november 1960 (*id.*, Kamer, 1960-61, p. 199) over de integratie van de vreemdelingen in België; vraag van de heer Nazé van 16 mei 1962 (*id.*, Kamer, 1960-61, p. 1034) over een bespreking gewijd aan het verslag Sauvy, van 11 april 1962 (*id.*, Kamer, 1961-61, p. 1035) over hetzelfde onderwerp en van 11 december 1962 (*id.*, Kamer, 1962-63, p. 441) over een reportage over de sociale toestanden in Spanje.

(103) Zie o.m. Linton, La presse et la vie privée, in *J.C.P.*, 1965, I, 1887, Prosser, W.L., Privacy, in *California Law Review*, 1960, 383 e.v.; Helle, E., *Der Schutz der Persönlichkeit der Ehre und des wirtschaftlichen Rufes im Privatrecht*, p. 163 e.v.

(104) Strömholm, S., *Rights of Privacy and rights of the Personality*, p. 124-125, 209 en 218; Helle, E., op. cit., p. 160 e.v., Bucciarelli, *La protection de la personnalité de l'homme*, 23e Congrès de l'Union internationale des Avocats, London, 1969, p. 18.

(105) R.W., 1968-69, 1034.

(106) Of het in concreto nu om een nieuwsuitzending ging, in de zin van het statuut is betwistbaar, doch niet ter zake. Immers het gaat hier om het subjectief recht op objectiviteit van elke ondervraagde persoon.

spronkelijk vraaggesprek en de gemonteerde uitzending niet werd doorgevoerd. De argumenten, die dit vonnis put uit het arrest inzake Perin overtuigen niet. Immers in 1960 was de heer Perin wel hoogleraar maar geen politiek mandataris, en werd hij in die hoedanigheid ondervraagd over een onderwerp van politieke wetenschap, niet van politiek beleid ⁽¹⁰⁷⁾. Het geschreven of geregistreerd document dat de inhoud van een vraaggesprek met een politicus bevat, is « informatie », in de materiële zin van het woord, die openbaar mag gemaakt en op een objectieve manier gebruikt worden.

59. De objectiviteit van de nieuwsuitzendingen mag niet worden beschouwd als een voorwaarde die de wetgever zou gesteld hebben aan het verbod van voorafgaande censuur van de regering. Dit verbod is algemeen en absoluut. De wetgever heeft enerzijds gewild dat de regering zich van elke censuur zou onthouden; de objectiviteitsplicht berust op het monopolie en het karakter van openbare instelling van de uitzendingsinstituten; het censuurverbod berust op de noodzakelijke onafhankelijkheid van het medium. De uitvoerende macht heeft geen afstand gedaan van haar bevoegdheid van censurerende voogdij. Op dit gebied heeft zij deze bevoegdheid wettelijk niet.

60. Het censuurverbod betekent dat de regering de verspreiding van enig nieuws noch rechtstreeks, noch zijdeling kan verbieden. Dit impliceert ook dat zij nooit de uitzending van enig nieuws kan gebieden, noch een bepaalde versie ervan opdringen, noch op enige wijze kan tussenkomen om een nieuwsuitzending in één of andere zin te beïnvloeden ⁽¹⁰⁸⁾. De minister kan op die nieuwsuitzendingen geen vernietigingsvoogdij uitoefenen. Nog minder kan de regering in de plaats treden van de nieuwsdienst ⁽¹⁰⁹⁾. A posteriori kan de Koning wel een disciplinaire maatregel nemen tegen de directeur-generaal en de programmadirecteurs, die door Hem werden benoemd ⁽¹¹⁰⁾. Op basis van artikel 23 van de wet van 16 maart 1954 kan de uitvoerende macht wellicht ook een disciplinaire vordering inleiden of doen inleiden door de raad van beheer tegen andere leden van het personeel. Sancties kunnen worden opgelegd in geval van ernstige en zekere schending van de objectiviteitsverplichting. In bepaalde gevallen kunnen ook strafvervolgingen worden ingeleid. De effectiviteit van de disciplinaire maatregelen van de organen van de uitvoerende macht kan echter worden betwijfeld. Wanneer de regering zelf rechter en partij is, zal een disciplinaire maatregel, door de Koning opgelegd worden aangevoeld als een drukingsmiddel. Dit is het geval wanneer de beweerde niet-objectieve informatie over het overheidsbeleid er de oorzaak van is.

Uitzendingen verzorgd door Verenigingen en Stichtingen.

61. De uitzendingsinstituten kunnen radio- en televisieuitzendingen laten verzorgen door daartoe erkende verenigingen en stichtingen (artikel 28, § 5 van het statuut). Deze mogelijkheid heeft tot doel bij te dragen tot de verrijking van de programma's ⁽¹¹¹⁾. Het lag in de bedoeling van de van de wetgever op dit gebied de onder het statuut van 1930 ontstane regeling niet grondig te wijzigen ⁽¹¹²⁾. In artikel 2 van de wet van 18 juni 1930 werd aan het N.I.R.

de verplichting opgelegd beroep te doen op inrichtingen, groeperingen of personen die, door hun mededelingen, bij het publiek belangstelling kunnen wekken. Uitdrukkelijk werd dit principe in de wet van 1930 ingeschreven, als een noodzakelijk correctief op het monopolie van het openbare uitzendingsinstituut. Dit beroep op inrichtingen, groeperingen of personen, was dan ook niet facultatief voor het instituut, doch het was een juridische verplichting. Dit blijkt o.m. uit deze zin uit artikel 2 van de wet van 18 juni 1930: « Onder het voorbehoud, aangeduid bij artikel 3 van deze wet, zal het instituut de hem voorgestelde mededelingen aannemen ». Betrokkenen die zich benadeeld gevoelden, konden beroep aantekenen bij de minister (zelfde artikel) ⁽¹¹³⁾. Deze mededelingen moesten evenwel beantwoorden aan de imperatieve bepalingen van artikel 3 van deze wet: verbod van uitzendingen strijdig met de wetten, de openbare orde, of de goede zeden, of kwetsend voor de overtuiging van anderen of beledigend voor een vreemde staat of met handels- of andere publiciteit. Bovendien werd het beheersorgaan van het N.I.R. in het belang van de dienst, belast met de regeling van de orde en de modaliteiten van de uitgezonden mededelingen, alsook met de bepaling van de betrekkelijke belangrijkheid die daaraan kon worden gegeven (art. 2 van de wet van 18 juli 1930). Het N.I.R. is deze wettelijke verplichting ruimschoots nagekomen. Er werd een vrije politieke tribune ingericht waarin de politieke partijen aan het woord kwamen, een syndicale kroniek voor de representatieve vakorganisaties van werknemers en werkgevers, een tribune van de middenstand, en godsdienstige en wereldbeschouwelijke uitzendingen verzorgd door de erkende erediensden en door het Humanistisch Verbond. Daarnaast worden nog culturele en educatieve uitzendingen verzorgd, van verschillende strekking onder de hoofding resp. van Katholieke, Socialistische en Liberale gedachte en actie ⁽¹¹⁴⁾.

62. Het huidig statuut had niet de bedoeling aan deze toestanden een einde te stellen ⁽¹¹⁵⁾. Nochtans stelt men vast dat hetgeen in 1930 een verplichting was, in 1960 een mogelijkheid geworden is. De fundamentele verantwoording van de verzorging van uitzendingen door verenigingen en stichtingen is echter ongewijzigd gebleven: het monopolie van een openbare instelling heeft als een nuttig, bijna noodzakelijk correctief, de grote geestesstromingen, politieke en sociale belangengroepen de mogelijkheid te bieden van het medium radio en televisie gebruik te maken, om hun boodschap, hun overtuiging, programma of standpunt aan het publiek bekend te maken. Dat deze mogelijkheid voor individuele personen in de wet van 1960 niet werd behouden is onbelangrijk. In een maatschappelijke context komt het erop aan de onder de burgers verspreide meningen aan bod te laten komen, meningen die spontaan met het oog op hun behoud en verspreiding sociaal gestructureerd worden in de vorm van verenigingen en genootschappen van gelijkgezinden.

63. De algemene regels en modaliteiten van deze uitzendingen worden door de Koning bepaald, na raadpleging van de raden van beheer en van de algemene raad. Deze algemene regels werden vastgelegd in het K.B. van 3 juli 1964. De raden van beheer beschikken over de aanvragen tot erkenning, bij met redenen omklede beslissingen (art. 2, § 1 van het besluit). Het is dus niet de minister, noch de regering, die over deze erkenning beslist, doch de beheersorganen van de instituten ⁽¹¹⁶⁾. Dit

(107) R.v.St., 19 november 1964, inzake Perin, nr 10694.

(108) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 25; Depondt, A., *op. cit.*, p. 15.

(109) Onder het statuut van de wet van 1930 was censuur door de minister wel toegelaten; zie over bepaalde censuurmaatregelen R.v.St., 27 juni 1950, *cit.*, en *Parl. Hand.*, Kamer, 1954-55, verg. van 31 maart 1955, p. 15 e.v.

(110) *Parl. Besch.*, *ibid.*

(111) *Parl. Besch.*, Senaat, 1958-59, nr 317, p. 16.

(112) *Parl. Hand.*, Kamer, 1928-1929, verg. van 16 april 1929, p. 1647; Ganshof Van der Meersch, W.J., *op. cit.*, nr 75.

(113) *Parl. Hand.*, Kamer, 1928-29, verg. van 18 april 1929, p. 1647; Ganshof Van der Meersch, W.J., *op. cit.*, nr 75.

(114) Zie o.m. *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 23-24; Namurois, A., *op. cit.*, p. 48; Mast, A., *op. cit.*, in *Rev. Dr. Int.*, 1958, p. 416-417; Ganshof Van der Meersch, W.J., *op. cit.*, nr 76 en 77.

(115) *Parl. Besch.*, *ibid.*

(116) Contra Ganshof Van der Meersch, *op. cit.*, nr 78.

systeem van erkenning sluit, voor om het even welke vereniging of stichting, het subjectief recht uit, uitzendingen te verzorgen: inderdaad artikel 14 van de grondwet impliceert geen subjectief recht op het uitzenden van programma's door middel van de officiële radio-omroep ten gunste van een persoon of groep personen; immers artikel 14 waarborgt de vrijheid van meningsuitdrukking alleen met eigen middelen; de weigering, een persoon of een groep voor de micro van de B.R.T. te laten spreken kan derhalve als zodanig geen aantasting van artikel 14 uitmaken ⁽¹¹⁷⁾. Dit principe, door de Raad van State zeer categoriek beklemtoond, zal echter moeten genuanceerd worden op grond van de neutraliteit van de openbare dienst en van de gelijkheidsbeginselen van ons publiek recht. Noch uit de wet van 18 mei 1960, noch uit het K.B. van 2 juli 1964 kan worden afgeleid dat de betrokken verenigingen of stichtingen de rechtspersoonlijkheid moeten bezitten. Tegen de beslissingen van de raad van beheer over de erkenning kan iedere belanghebbende beroep aantekenen bij de Raad van State ⁽¹¹⁸⁾.

64. De raad van beheer motiveert zijn beslissing o.m. op de belangrijkheid en op de aanspraken van de betrokken vereniging of stichting (K.B. van 2 juli 1964, artikel 2, §1). Deze motieven zijn o.i. echter onvoldoende én om een bepaalde vereniging te erkennen, én om deze te weigeren. De eerste vraag die moet worden gesteld is: in welke domeinen van het geestesleven meent de raad van beheer dat het nuttig is uitzendingen te laten verzorgen door aan het uitzendingsinstituut vreemde organisaties. Het antwoord op deze vraag wordt door de raad van beheer gegeven. De traditie heeft echter deze vraag reeds grotendeels opgelost: de politieke strekkingen, de wereldbeschouwelijke overtuigingen, de sociaal-ekonomische opvattingen en belangen en de socio-kulturele strekkingen worden weerhouden als domeinen voor dit soort van uitzendingen. Zij vallen samen met de meningen over belangrijke aangelegenheden, waarover er een veelheid van opvattingen onder de bevolking bestaat. Op het ogenblik echter dat deze domeinen bepaald zijn, is de raad van beheer op grond van artikel 14 en van artikel 6 van de grondwet niet meer bevoegd om op een volledig discretionnaire wijze de belangrijkheid en de aanspraken van een bepaalde vereniging te beoordelen. Nochtans bepaalt hij in alle vrijheid de totale duur van de zendtijd, voorbehouden voor een bepaald domein van het geestesleven, waarop deze verenigingen werkzaam zijn. Deze beslissing wordt getroffen op grond van de vrijheid van vaststelling van de programma's en is voor personen en groepen onaanvechtbaar.

65. Volgens de Raad van State volgt uit artikel 14 van de grondwet geen enkel subjectief recht voor enige vereniging toegelaten te worden tot de micro of de camera. De vrijheid van mening impliceert enkel de vrije verspreiding ervan met eigen middelen ⁽¹¹⁹⁾. Dit is waar als men de vrijheid enkel opvat als een immuniteit tegen overheidstussenkomsten in bepaalde sferen. Wanneer echter de overheid een bepaald middel tot meningsverspreiding monopoliseert, moet dit verstoorde evenwicht door bepaalde waarborgen worden hersteld. De mogelijkheid de grote geestesstromingen aan bod te laten komen is in dit opzicht zeer belangrijk. De passende conclusie uit deze beginselen is dat de B.R.T. deze statutaire mogelijkheid

waar maakt. Dit is geen strikte verplichting, doch een met de vrijheidsbeginselen overeenstemmende beleids optie.

66. Vervolgens rijst de vraag naar de individuele erkenning van een bepaalde vereniging. Onder welke voorwaarden mag een vereniging toegelaten worden tot de repartitie van de uitzendingen in een bepaald domein. Het is een moeilijke taak de verschillende politieke en levensbeschouwelijke strekkingen op gelijke wijze aan bod te laten komen, waarbij nog moet worden bedacht dat de na te streven gelijke behandeling onderstelt dat binnen zekere grenzen ook met de ongelijke sociale belangrijkheid van elke van die strekkingen rekening kan worden gehouden ⁽¹²⁰⁾. Mag nu met deze sociale belangrijkheid dermate rekening worden gehouden dat een bepaalde strekking helemaal niet meer aan bod kan komen? Wanneer bepaalde voorwaarden zijn vervuld, is het antwoord hierop opgetwijfeld positief. Gelet op de beperktheid van de beschikbare zendtijd, kan het uitzendingsinstituut een minimum voorwaarde aan representativiteit stellen, uit hoofde van het doelmatig gebruik van de openbare dienst ⁽¹²¹⁾. De Raad van State aanvaardt dat rekening wordt gehouden met de representativiteit van een bepaalde mening onder een publiek, localiseerbaar in het taalgebied, tot hetwelk het betrokken uitzendingsinstituut zich in het bijzonder richt. Dit berust op het beginsel van de kultureel autonomie, dat in de wet van 18 mei 1960 is verwezenlijkt ⁽¹²²⁾. De vooropgestelde criteria moeten bovendien objectief zijn en op alle verenigingen in een bepaald domein, op gelijke wijze worden toegepast. Voor de politieke uitzendingen heeft de Raad van State aanvaard dat rekening gehouden wordt met de vertegenwoordiging van een bepaalde partij in het parlement, voor godsdienstige uitzendingen met de bedragen die voor een eredienst op de begroting van het ministerie van justitie werden ingeschreven ⁽¹²³⁾. Wat betreft het minimum aan representativiteit van een politieke partij is de vertegenwoordiging in het parlement ongetwijfeld objectief. Doch kunnen eveneens als objectieve criteria worden aangezien het feit dat een eredienst al dan niet op de begroting van Justitie voorkomt, dat een vakorganisatie volgens de wetgeving op de organisatie van het bedrijfsleven wordt beschouwd als een meest representatieve vakorganisatie, en daarom ongeacht het aantal leden, interprofessioneel moet zijn? Is de niet-erkenning van een eredienst of wereldbeschouwing een ontkenning van haar representativiteit? De facto, en terecht, wordt dit geloopenstraf door het feit dat uitzendingen voor lekenmoraal en filosofie worden verzorgd op grond van andere criteria dan deze, die voor de erkende erediensten kunnen gelden. De Raad van State erkent verder de bevoegdheid van de uitzendingsinstituten, te onderzoeken of er een reële band bestaat tussen het als principe gestelde criterium en de werkelijke representativiteit. Zo o.m. kan zij onderzoeken en beoordelen of een parlementslid van het tweetalig kiessarrondissement Brussel, wel degelijk representatief kan geacht worden voor het Vlaamse landsgedeelte ⁽¹²⁴⁾. Tenslotte moeten de vooropgestelde criteria nog in een redelijk verband staan met het nagestreefde doel: het doelmatig gebruik van het medium. Wanneer de raden van beheer hun appreciatierecht zouden gebruiken om op enige manier een discriminatie in het leven te roepen, die niet gemotiveerd is door de belangen van de openbare dienst, zouden zij ongetwijfeld hun bevoegdheid overschrijden. Zo zou de beslissing van de raad van beheer, genomen na parlementsverkiezingen, waarbij de drempel van representativiteit b.v. van 4 op 5 volksvertegenwoordigers zou worden gebracht om een

(117) R.v.St., 6 april 1966, inzake Moulin en De Coninck, nr 11749 in J.T., 1967, 401, met noot van J. Gal.

(118) R.v.St., 6 april 1966, cit. en 26 mei 1966, inzake «V.Z.W.» Association protestante pour la Radio et la Télévision, nr 11.838.

(119) Nochtans is het recht van antwoord hier een belangrijke uitzondering op.

(120) R.v.St., 25 juli 1968, cit.

(121) Noot van J. Gol, cit.

(122) R.v.St., 6 april 1966, cit.

(123) id., R.v.St., 26 mei 1966, cit.

(124) R.v.St., 6 april 1966, cit.

bepaalde partij blijvend elke zendtijd te ontzeggen, door de Raad van State worden vernietigd ⁽¹²⁵⁾.

67. De verdeling van de zendtijd voorbehouden aan de erkend verenigingen op een bepaald domein is een volgend probleem. De oplossing die eraan gegeven wordt moet rechtvaardig zijn. Ik gebruik deze term opzettelijk om er de nadruk op te leggen dat de juridische objectiviteit en de gelijkheid hier moeilijk te verwezenlijken zijn. De repartitie zal altijd gedeeltelijk een politieke optie inhouden ⁽¹²⁶⁾. Wanneer men een bepaalde vereniging erkent moet deze over een zeker minimum van zendtijd beschikken om zijn opvattingen aan het publiek kenbaar te maken. Anderzijds kan ook rekening gehouden worden met de sociale belangrijkheid van de strekking of geestesstroming, die zij vertegenwoordigt. Het is de raad van beheer, die de volgorde en de belangrijkheid van de uitzendingen van verenigingen regelt (artikel 3 van het K.B. van 2 juli 1964). Deze beslissing neemt hij op grond van artikel 1, § 2 van het statuut. Hij oordeelt over de reële behoeften aan uitzendingen van een bepaalde vereniging, o.m. op grond van het gehoor dat een bepaalde strekking of geestesstroming kan verondersteld worden te vinden bij het publiek. De principiële beperktheid van de zendtijd maakt deze repartitie noodzakelijk ⁽¹²⁷⁾. Bij deze repartitie echter moet ofwel een bestaand akkoord tussen de verschillende strekkingen in een bepaald domein worden nageleefd, ofwel moet de raad van beheer steunen zowel op kwalitatieve als kwantitatieve gegevens. Beneden een zekere tijdsduur is het verlenen van zendtijd zinloos. Een bepaalde vereniging die wordt erkend moet steeds over het minimum beschikken om zijn opvattingen en overtuigingen samenvattend aan bod te laten komen. De stelling dat enkel met de aanhang van elke overtuiging moet rekening worden gehouden, om een doelmatig gebruik van het medium na te streven, miskent o.i. een bepaalde werkelijkheid. Het zijn niet alleen de aanhangers van een bepaalde overtuiging, die belangstelling tonen voor de uitzendingen ervan. De Raad van State heeft zelf uitdrukkelijk gewezen op het feit dat de godsdienstige uitzendingen geen handelings zijn van eredienst, doch moeten worden aanzien als culturele, informatieve of recreatieve programma's, zoals de overige uitzendingen ⁽¹²⁸⁾. Uit hun cultureel of informatief karakter moet men dan logisch niet alleen de beoordelingsbevoegdheid van de raad van beheer afleiden over de repartitie en de inhoud, doch eveneens aanvaarden dat deze uitzendingen een ruimer publiek kunnen interesseren. Overigens begint de beoefening van de verdraagzaamheid bij de bereidheid de overtuiging van de anderen te aanhoren. Dit betekent niet dat rekening houden met bewijsbare of vermoede kwantitatieve elementen onrechtmatig zou zijn. Deze elementen moeten echter worden verzoend met het onloochenbare feit, dat de explicatie van de opvattingen en activiteiten van de sociale groepen verzameld rond éénzelfde overtuiging een zeker quantum aan zendtijd vereist. Het kwantitatieve en het kwalitatieve moeten met elkaar worden verzoend. De beslissingen van de raad van beheer kunnen slechts op grond van bewezen overschrijding of afwending van macht worden vernietigd door de

Raad van State ⁽¹²⁹⁾. Niet alleen de duur van de zendtijd doch ook het uur van de uitzending heeft enig belang. Wanneer de uitzendingen van een bepaalde vereniging systematisch en in tegenstelling tot die van de andere in hetzelfde domein, zouden worden geprogrammeerd op een tijdstip dat men redelijk kan aannemen dat vrijwel geen gehoor kan worden gevonden, zou het uitzendingsinstituut een onrechtmatige discriminatie tot stand brengen, die als een overschrijding, eventueel zelfs als afwending van haar bevoegdheid, het programma van de uitzendingen vast te stellen, zou kunnen worden geïnterpreteerd ⁽¹³⁰⁾. Wanneer in uitzonderlijke omstandigheden een supplementaire zendtijd aan een bepaalde vereniging wordt verleend, om passende ruchtbaarheid te geven aan een gebeurtenis of viering, kunnen de andere ook aanspraken laten gelden op een overeenkomstige supplementaire zendtijd binnen een zekere periode ⁽¹³¹⁾.

68. Tenslotte is er het probleem van de inhoud van deze uitzendingen. Het statuut bepaalt dat voor deze uitzendingen slechts dezelfde beperkingen en verbodsbepalingen gelden als voor de uitzendingen verzorgd door de uitzendingsinstituten zelf. Het K.B. van 2 juli 1964 regelt deze aangelegenheid op een meer uitvoerige manier. De vraag kan worden gesteld of de Koning, op grond van zijn reglementaire bevoegdheid van artikel 28, § 5 van het statuut, verbodsbepalingen mag opleggen, die de grenzen van dezelfde bepaling, in fine overschrijden. Daar het gaat om een aangelegenheid van vrijheid van mening, heeft de uitvoerende macht o.i. geen bevoegdheid, deze vrijheid meer te beperken, dan door de wetgever reeds werd toegelaten. Bepaalde verplichtingen, o.m. dat de uitzendingen betrekking moeten hebben op het doel waarmee de verenigingen werden opgericht, dat zij de belangstelling van het publiek moeten kunnen wekken, dat zij kunnen geweigerd worden wanneer hun artistiek peil te laag wordt beoordeeld vragen een zeker voorbehoud. De beoordeling van de conformiteit van een uitzending aan het doel van de vereniging impliceert indirect een toetsing van de conformiteit van de inhoud aan de implicaties van een overtuiging of geestesstroming. De bevoegdheid van een openbare overheid, dit te beoordelen, kan ernstig worden betwist. Merk op hoe omzichtig de rechtspraak kennis neemt van de inhoud en verschijningswijze van een eredienst, hetzij om de strafbaarheid van een handeling, hetzij om fiscale vrijstellingen, hetzij om de ernst van gewetensbezwaren tegen militaire dienst vast te stellen. De belangstelling van het publiek kunnen wekken is een overbodige beperking. Wanneer de erkende verenigingen hun zendtijd besteden aan volkomen oninteressante aangelegenheden, dan is dat hun zaak. Het is niet de taak van de raad van beheer te waken over hun eventuele effectiviteit. Hetzelfde geldt voor het artistiek peil. Het is wenselijk, dat de B.R.T. niet alleen zijn technisch personeel en de installaties ter beschikking stelt van de verenigingen (artikel 7 van het K.B. van 2 juli 1964), doch ook op een onpartijdige en gastvrije manier deze verenigingen raadgevingen verstrekt bij de vormgeving van hun programma's. Overigens beschikken de erkende verenigingen over een ruime vrijheid. Hun uitzendingen mogen zelfs gewijd zijn aan documentaires, vraaggesprekken en reportages over actuele gebeurtenissen. Berichtiging over het dagelijks nieuws is echter, begrijpelijkerwijze, een monopolie van het tot objectiviteit verplichte

(125) Noot van Gol, cit.

(126) Zie de interpellatie van een kamerlid, dat er zich over beklagt dat zijn partij slechts drie uitzendingen per jaar mocht verzorgen en dat er zich over verwondert dat er een gelijk aantal uitzendingen werd voorzien voor de drie traditionele partijen, alhoewel de numerieke belangrijkheid van hun fracties aanzienlijk verschillend was. (*Parl. Hand.*, Kamer, B.Z., 1961, verg. van 6 juni 1961, p. 16).

(127) R.v.St., 6 april en 26 mei 1960, cit.

(128) R.v.St., 26 mei 1966, cit.

(129) Over de repartitie van de vrije politieke tribune tijdens een verkiezingsperiode zie: Clausse, R., *Presse, radio et télévision belges dans la campagne électorale de mars 1961*, in *Res Publica*, 1961, 369 e.v.

(130) Zie *Bull. Vrag. en Antw.*, Kamer, 1963-64, p. 518, vraag van Mevr. Fontaine-Berguet van 25 februari 1964.

(131) *Bull. Vrag. en Antw.*, Kamer, 1956-57, p. 223, vraag van de heer Tanghe van 20 november 1956.

uitzendingsinstituut. Uit de tegenstrijdigheid van de meningen, die op een bepaald domein, door de onderscheiden verenigingen worden verdedigd, volgt dat vooral te vrezen is, dat de eerbiediging van andermans overtuiging in het gedrang zou komen. Het verbod andere overtuigingen te beledigen werd dan ook nauwkeuriger omschreven in artikel 5 van het K.B. van 2 juli 1964: De uitzendingen moeten in een positieve geest worden uitgewerkt, zij moeten elke persoonlijke aantijging en elke krenking van andermans opvattingen en gevoelens vermijden; alle teksten en beelden die agressief zijn tegenover de instellingen, stelsels, overtuigingen of vertegenwoordigers van andere godsdienstige of lekedoctrines, moeten worden geweerd. Daarbuiten is er een zeer kiese aangelegenheid: de strijdigheid met het algemeen belang. Mag de B.R.T. een bepaalde kwestie, b.v. uit een vrije politieke tribune weren, wegens strijdigheid met het algemeen belang⁽¹³²⁾? Vermits het algemeen belang een essentieel politieke optie inhoudt, ontsnapt het aan de beoordeling van hoven en rechtbanken, en van de raad van state. Om een bepaalde uitzending te doen wijzigen of te verbieden kan dit motief slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden worden aanvaard en mag deze maatregel niet éénzijdig tgo. een bepaalde vereniging worden genomen. Het verbod bepaalde materies te bespreken moet zonder enig onderscheid toegepast worden op alle uitzendingen op één zelfde domein en in één zelfde periode. De tekst van de uitzendingen mag aan een voorafgaandelijke censuur van het uitzendingsinstituut worden onderworpen. Deze censuur moet echter lijdelijk zijn: zij mag alleen de passages aanwijzen die de verantwoordelijke ambtenaar strijdig acht met een door hem aangewezen wettelijke of reglementaire bepaling, of met een beslissing van de raad van beheer. In geen geval mogen konkrete voorstellen worden gedaan van wijziging. Dit zou een onaanvaardbare schending betekenen van de vrijheid van meningsuitdrukking. Zo aan het preventieve veto geen gevolg wordt gegeven, gaat de uitzending niet door⁽¹³³⁾. De betrokken vereniging kan zich steeds wenden tot de Raad van State om te doen vaststellen of het bevoegde orgaan van het uitzendingsinstituut zijn beoordelingsbevoegdheid niet heeft overschreden of afgewend van haar doel.

Regeringsmededelingen.

69. In het K.B. van 28 juni 1930 werd aan het Instituut de verplichting opgelegd alle mededelingen uit te zenden, die de Minister het met dat doel zou overmaken. Deze uitzendingen zijn gratis voor de regering. Het maximum werd gesteld op 10 uur per maand en per frequentie. Dit recht op 10 uur zendtijd vervalt op het einde van elke maand en kan niet worden « opgespaard » (artikel 16). Deze regeling werd vrijwel ongewijzigd overgenomen in het nieuwe statuut (artikel 28, § 4). Nochtans werd er een belangrijke bepaling aan toegevoegd « Vóór en na die mededelingen moet worden aangekondigd dat zij van regeringswege zijn verstrekt ». De wet waarborgt dus aan de regering een gemiddelde zendtijd van 12 minuten per dag, een maximum, dat echter nooit werd bereikt⁽¹³⁴⁾. De ratio legis is zeker niet het bewaren van het evenwicht tussen de regering en de oppositie in de politieke uitzendingen⁽¹³⁵⁾. Immers het evenwicht tussen de onderscheiden vrije politieke tribunes blijft behouden en het is (of zijn) dan toch de partij (of de partijen), die de regering vertrouwen schenken, die hun houding voor de luisteraars moeten verantwoorden, en dus onrechtstreeks het regeringsbeleid verdedigen.

70. Overigens is het parlement de normale plaats waar de regering haar beleid heeft te verantwoorden⁽¹³⁶⁾. Zij is afhankelijk van het vertrouwen van de parlementaire meerderheid, niet van de publieke opinie. Nochtans zou dit een eenzijdige manier zijn om het vraagstuk te benaderen. Ongeacht het vertrouwen dat zij bij haar meerderheid geniet, is er toch steeds een structurele spanning tussen de regering en de fracties waarop zij steunt. De vrije pers kan haar volledig isoleren van de publieke opinie. Als hoogste, politiek verantwoordelijk orgaan van de uitvoerende macht, als belangrijk en dynamisch orgaan van de wetgevende macht is het billijk dat de regering haar beleid rechtstreeks tgo. de publieke opinie kan meedelen, toelichten en verantwoorden. Het publiek is daar reeds over geïnformeerd door de objectieve nieuwsuitzendingen, doch dit rechtstreeks contact tussen regering en publieke opinie blijft daarom niet minder belangrijk. De wettelijke beperking van de duur van deze zendtijd waarborgt de verdere onafhankelijkheid van de uitzendingsinstituten. De wettelijke verplichting, dat vóór en na de mededeling de herkomst ervan wordt aangeduid waarborgt de objectiviteit, in die zin dat het publiek niet wordt misleid over deze herkomst⁽¹³⁷⁾.

71. Er stelt zich echter het probleem van de vormgeving van deze mededelingen. Mogen deze mededelingen (communications) enkel de vorm van gesproken uiteenzettingen voor de radio, van toespraken (met uiterst sober camerawerk) voor de televisie aannemen? In de senaat werd geïnterpelleerd over een regeringsmededeling, waarbij filmmontages werden gebruikt met commentaar⁽¹³⁸⁾. Omdat de betrokken minister zelf zijn spijt uitdrukte over het incident werd er geen stemming gehouden, waaruit zou gebleken zijn welk standpunt door de senaat werd gedeeld: de mededeling zou slechts een bericht mogen zijn; de regering mag geen propagandistische uiteenzettingen omvatten; zij mag geen gebruik maken van door de televisie verzameld filmmateriaal; zij moet onderworpen worden aan de controle van de beheersorganen van de uitzendingsinstituten, die de objectiviteit ervan zouden onderzoeken. Deze laatste stelling moet de plano verworpen worden. De wet behoudt aan de regering zendtijd voor, die daardoor aan de verantwoordelijkheid van de beheersorganen en de leidende ambtenaren van de instituten ontsnapt. Propaganda is een subjectief begrip. Wat de regering als een toelichting of een verdediging van haar beleid aanziet, kan door de oppositie worden beschouwd als propaganda. Het oordeel hierover is o.i. essentieel politiek; in geval van conflict zal het parlement er zich moeten over uitspreken. De essentiële vraag is: mag de regering een andere vorm geven aan haar mededeling, dan een toespraak? Het antwoord is ongetwijfeld bevestigend. Zoals elke berichtgeving, elke reportage door radio en televisie er naar streeft door een verzorgde vormgeving de belangstelling van het publiek te wekken voor het behandelde onderwerp, heeft ook de regering o.i. het recht het medium op een aangepaste wijze te gebruiken. Men kan geen wettelijk voorschrift invoeren, waaruit zou blijken dat het b.v. op de televisie haar zou verboden zijn filmmateriaal te gebruiken, dat haar mededeling illustreert. Wanneer de regering toegang heeft tot de media, mag zij de mogelijkheden ervan gebruiken. De aankondiging voor en na de mededeling van de herkomst ervan is een voldoende waarborg tegen misleiding van de publieke opinie. Nochtans mogen zekere grenzen niet overschreden worden. De regeringsmededeling moet loyaal blijven. Het gebruikte illustratiemateriaal: filmbeelden, flitsen van interviews,

(132) R.v.St., 27 juni 1950, cit., en *Parl. Hand.*, Kamer, 1949-50, verg. van 14 februari 1950, p. 3 e.v.

(133) Mast, A., op. cit. in *Rev. Dr. Int.*, 1958, p. 417.

(134) *Parl. Besch.*, Senaat, 1959-60, nr 119, p. 31; Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr. 86; Namurois, A., op. cit., nr 47.

(135) Contra Wigny, P., *Propos.*, p. 134.

(136) Ganshof Van der Meersch, W.J., op. cit., nr 87.

(137) Namurois, A., op. cit., nr 47.

(138) *Parl. Hand.*, Senaat, 1960-61, verg. van 7 februari 1961, p. 354 e.v.

enz... mag niet vervalst worden en mag geen opgezet spel zijn⁽¹³⁹⁾. De verantwoordelijkheid van de organen van de uitzendingsinstituten kan echter nooit in het gedrang komen door dergelijke praktijken. In deze gevallen is het de regering zelf, het parlement en de vrije pers, die het effect van eventuele deloyale praktijken ongedaan moeten maken. De uitzendingsinstituten kunnen in hun nieuws-uitzendingen, (o.m. ook in het persoverzicht) gewag maken van het incident, zodat ook over deze media het evenwicht kan worden hersteld. Tenslotte is het een aanbevelenswaardige regel van politieke zeden, dat de regering van de haar geboden mogelijkheden geen gebruik meer maakt, vanaf het ogenblik dat het parlement is ontbonden⁽¹⁴⁰⁾.

Het verbod van uitzendingen strijdig met het algemeen belang.

72. Sub. nr. 38 en 39 werd reeds gewezen op de betekenis van het begrip « algemeen belang », in het raam van de voogdij van de uitvoerende macht op de uitzendingsinstituten. Toen werd er reeds op gewezen dat dit rechtsgoed niet van dezelfde aard was als de eerbiediging van de wetten, van de goede zeden enz... Het algemeen belang is typisch een term uit het administratief recht in verband met de voogdij. Uitzendingen strijdig met het algemeen belang zijn verboden. We onderzoeken nu of de overtreding van dit verbod (artikel 28, § 2 van het statuut) enig subjectief recht doet ontstaan in hoofde van de individuele burger of van een private groepering en of de instituten zich op het algemeen belang moeten beroepen om de opportuniteit van hun uitzendingsbeleid te motiveren.

Klachten in verband met de eventuele strijdigheid met het algemeen belang, komen o.m. tot uitdrukking in parlementaire vragen. Het zijn dikwijls klachten en kritische bemerkingen, die noch uitdrukkelijk zijn gesteund op enig wettelijk voorschrift, noch op de krenking van de goede zeden, noch op de belediging van een overtuiging. In wezen wordt de inhoud of de vormgeving van een uitzending inopportuun geacht of gelaakt. Zo werd o.m. het feit gelaakt dat een auteur in radio en televisie werd ondervraagd, die een Duits werk had geschreven over de geschiedenis van de moderne Vlaamse letterkunde. De auteur had hierin geschreven dat de periodes van Duitse bezetting bloeiperiodes waren geweest voor de Vlaamse letterkunde en dat de Russische veldtocht van het derde Rijk door een groot deel van de Belgische bevolking werd aanzien als een heilige kruistocht tegen het bolsjewisme⁽¹⁴¹⁾.

Zo kunnen er nog een reeks klachten worden vermeld die verband houden met feiten of personen, die de belangen van de vijand dienden tijdens de tweede wereldoorlog; zo o.m.: een uitzending over een officier, die mede het bevel voerde tijdens het von Rundstedt-offensief, een uitzending over Mussolini, die bespreking van boeken geschreven door R. De Becker⁽¹⁴²⁾. Andere vragen hadden o.m. betrekking op de wenselijkheid van publiciteit voor het visserijbedrijf; de uitzending van flitsen uit een boksmatch, waarbij één der partijen gewond raakte; zijdelinge propaganda voor het M.P.W. en de heer A. Renard tijdens een quiz-programma; de opportuniteit van de uitzending van opsporingsberichten over jongelui,

die het ouderlijk dak verlieten en de publiciteit voor de Vlaamse scholen te Brussel⁽¹⁴³⁾.

73. De appreciatie van de opportuniteit van een bepaalde uitzending komt wettelijk aan de raad van beheer toe, die vrij het programma van haar uitzendingen vaststelt en de uitvoeringsmodaliteiten daarvan bepaalt (artikel 2, § 2 van het statuut). De raad van beheer beoordeelt in alle vrijheid de conformiteit van de haar voorgestelde uitzendingen met het algemeen belang, onverminderd de vernietigingsbevoegdheid van de minister. Een individuele burger, die de strijdigheid met het algemeen belang van een beslissing aanvoert of betwist, stuit op het fundamentele beginsel, dat de uitzendingsinstituten vrij hun programma's samenstellen. De Raad van State heeft hier duidelijk op gewezen in twee arresten⁽¹⁴⁴⁾. Een vraag aan Prof. Perin gesteld over de eventuele rol van de monarchie in geval van een ernstige crisis en zijn antwoord hierop, bij de voorbereiding van een uitzending over de crisis van het parlementair regime in België, werd niet uitgezonden. De programmator was van oordeel dat het niet opportuun was enkele dagen voor het huwelijk van de Koning een toespelings te maken op de eventuele rol van het koningschap in de crisis van het staatsbestel. Bovendien zou een toespelings op het politiek regime van de Ve Republiek door de Franse openbare mening als beledigend kunnen worden aanzien. De verzoeker beschouwde deze schrapping als een censuurmaatregel, in strijd met artikel 14 van de grondwet, omdat deze schrapping z.i. niet door het algemeen belang kon worden verantwoord. De Raad van State was van oordeel, dat geen element uit het dossier erop wees dat de schrapping gesteund was op het algemeen belang in de zin van artikel 28, § 2. De programmator had normaal van zijn bevoegdheid gebruik gemaakt de uitvoeringsmodaliteiten te bepalen voor een uitzending. Bij de uitoefening van deze taak kon hij vrij over de opportuniteit van een element uit het vraaggesprek oordelen. Door de Kommunistische Partij van België uit de ether van de B.R.T. te weren zou de raad van beheer een beslissing hebben genomen strijdig met het algemeen belang. Deze partij achtte het strijdig met dit belang de Nederlandssprekenden onwetend te laten over haar opvattingen. De Raad van State echter was van oordeel dat uit de verbodsbepalingen van artikel 28, § 2 niet is af te leiden dat de B.R.T. ertoe verplicht is de K.P.B. regelmatig uitzendingen in het Nederlands te laten verzorgen. Deze bepaling is volkomen vreemd aan dit soort geschillen. Ook de aanspraken van een vereniging om de haar toegemeten zendtijd te laten uitbreiden, stranden op het argument van de vrijheid van programmatie⁽¹⁴⁵⁾. De uitzendingsinstituten moeten geen beroep doen op het hen opgelegd verbod het algemeen belang niet te krenken, om de opportuniteit van een beslissing of uitzending te motiveren. Hun vrijheid van programmatie is juridisch een voldoende titel.

74. Slechts in één geval kan het beroep op het algemeen belang juridisch relevant zijn in geschillen tussen een uitzendingsinstituut en een vereniging. Wanneer de instituten de inhoud van de uitzendingen, verzorgd door een vereniging, censureren moeten zij zich baseren op een wettelijke grondslag. Deze kan o.m. gevonden worden in de strijdigheid met het algemeen belang. Ook op grond van

(139) Ganshof Van der Meersch, W.J., *op. cit.*, nr 97, die refereert naar een ander incident in oktober 1961.

(140) *Parl. Hand.*, Senaat, 1969-61, verg. van 7 februari 1961, p. 358.

(141) *Bull. Vr. en Antw.*, Senaat, 1963-64, vraag van de heer Rolin van 31 december 1963, p. 290.

(142) *Bull. Vr. en Antw.*, Kamer, 1962-63, vraag van de heer Geldof van 9 juli 1963, p. 1462; 1958-59, vraag van de heer Moulin, van 27 maart 1959, p. 826; vraag van de heer Hoyaux van 20 januari 1959, p. 408; 1962-63, vraag van de heer Nazé van 18 juni 1963, p. 1571 en 1867.

(143) *Bull. Vr. en Antw.*, Kamer, 1961-62, vraag van de heer Piers van 11 april 1962, p. 1023; 1962-63, vraag van de heer Harmegnies van 30 augustus 1963, p. 1797; Senaat, 1959-60, vraag van de heer Vandermeulen van 12 januari 1960, p. 203; 1961-62, vraag van de heer Hougardy van 3 juli 1962, 1962-63, vraag van de heer Orban van 9 oktober 1963.

(144) *R.v.St.*, 19 november 1964, nr 10.894, cit. en 6 april 1966, nr 11.749.

(145) *R.v.St.*, 26 mei 1966, cit.

artikel 6, § 1 van het K.B. van 2 juli 1964 kunnen de instituten op deze grondslag de inhoud ervan censureren. In dat geval zijn zij een overheid door de wet aangewezen, die op eigen verantwoordelijkheid over dit belang oordeelt. De Raad van State is dan onbevoegd zich bij de beoordeling van het algemeen belang in de plaats te stellen van de raad van beheer ⁽¹⁴⁶⁾. Alleen de minister kan deze censuurbeslissing nog vernietigen. Nochtans onderzoekt de Raad van State of de raad van beheer geen blijk heeft gegeven van een partijdige wil en o.m. of zij bepaalde materies of onderwerpen heeft geweerd uit de uitzendingen van alle verenigingen, in een bepaald domein ⁽¹⁴⁷⁾. Ook zou de Raad van State de beslissing van de raad van beheer kunnen beoordelen, waarbij de uitzendingen van een bepaalde vereniging worden geschorst of haar erkenning wordt ingetrokken. De raad van beheer kan dit beslissen op grond van artikel 6, § 2 van het K. B. van 2 juli 1964. Daar deze beslissingen met redenen moeten omkleed zijn, zou de Raad van State, volgens haar jurisprudentie, het bestaan van deze overtredingen kunnen onderzoeken, waarop de beslissing is gesteund. Bij dit onderzoek zal hij zich echter beperken tot de beoordeling van de conformiteit van de aangevoerde feiten met de censuurbeslissingen, zonder deze beslissingen zelf te toetsen aan het, per hypotese, ingeroepen algemeen belang.

75. Uit dit alles moet men besluiten dat het algemeen belang geen beperkingsgrond is van de uitzendingsvrijheid van de instituten zoals de goede zeden, de eerbiediging van nandermans overtuiging e.d. In de wet van 1930 was veel logischer de strijdigheid met het algemeen belang niet opgenomen bij de verbodsvorschriften aan het N.I.R. opgelegd (artikel 3), doch werd het enkel vermeld bij de gronden waarop de minister zich tegen de uitvoering van een maatregel van de raad van beheer kon verzetten (artikel 6). Vanuit juridisch standpunt is dit een veel juistere situering van het algemeen belang. Immers zoals werd aangetoond volgt uit dit verbod geen enkel subjectief recht voor het individu. Alleen in een kontekst van voorgedij is dit begrip zinvol. Hoger hebben we overigens reeds de kritiek ervan gemaakt in verband met de onafhankelijkheid van de instituten ten aanzien van de uitvoerende macht. Ook tegen het censureren van uitzendingen van verenigingen op grond van het algemeen belang gelden dezelfde bezwaren. Het openbaar belang is geen rechtszekere grondslag om de vrijheid van mening te beperken. Het is wenselijk dat de raden van beheer en de verantwoordelijke ambtenaren dit niet inroepen als exclusieve motivering van een censuur op de uitzendingen. Overigens wordt dit motief in het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens niet aanvaard als een grondslag tot beperking van de vrijheid van meningsuitdrukking.

Het verbod van uitzendingen strijdig met de goede zeden.

76. Over de strafwetgeving in verband met de goede zeden wordt verder nog gehandeld. De grenzen die de uitzendingsinstituten hebben na te leven op dit gebied vallen o.i. niet samen met de strafrechtelijke bepalingen. Dit blijkt duidelijk uit de geest van het statuut. Voor de beoordeling uit moreel oogpunt kunnen de directeurs-generaal en het uitvoerend college van de algemene raad zich, zo nodig, doen bijstaan door een adviescommissie, waarvan de leden door de algemene raad worden benoemd. Een dergelijke commissie van advies werd voor de nieuwsuitzendingen verworpen, doch voor de morele beoordeling werd deze mogelijkheid behouden. Deze commissie zou

o.m. in het bijzonder adviseren over de filmprogramma's voor de televisie ⁽¹⁴⁸⁾.

77. Het is onmogelijk in abstracto te bepalen wat op radio en televisie strijdig is met de goede zeden. Zeker kan men hier de « technische » benadering in sommige straffonnissen niet gebruiken. De ontleding van de begrippen sexualiteit, erotiek, sensualiteit en obsceniteit zijn hier van weinig of geen nut: ⁽¹⁴⁹⁾. Men moet er van uitgaan dat het geen wettelijke opdracht is van radio en televisie stichtend te zijn. Het statuut verbiedt alleen uitzendingen in strijd met de goede zeden. Nochtans moet rekening gehouden worden met de wijze waarop het medium het publiek bereikt en tot welk publiek het zich richt. Wie een bepaald soort geschriften koopt of bepaalde vertoningen gaat bijwonen stelt een vrije wilshandeling, betaalt een bepaalde prijs. In hoofde van het individu is er in dat geval « bijzonder opzet » dat een vermeende « schadeberokkening », door kwetsing van de eerbaarheid onwaarschijnlijk doet voorkomen. Radio en Televisie zijn media, die door zeer velen lijdelijk worden ondergaan. Men hoeft er geen bijzondere inspanning voor te doen, het is een gewoonte. Bij het programmeren van uitzendingen, op de grens van de strafrechtelijke strijdigheid met de goede zeden, voor een publiek, dat er zich niet aan verwacht, noch opzettelijk deze « grens » heeft gezocht, zal de klacht van « schadeberokkening » aannemelijker lijken. Men zou als regel kunnen stellen, ter interpretatie van het statuut, dat uitzendingen moeten vermeden worden, waarvan men kan vermoeden dat zij door vele volwassenen als kwetsend zouden worden aanvoeld. Dit wil niet zeggen, dat alle uitzendingen stichtend moeten zijn. De normale volwassene is niet « preuts » en zal geen aanstoot nemen aan bepaalde voorstellingen, geladen met een zeker erotisme, dat een teken is des tijds ⁽¹⁵⁰⁾. Als criterium zou men kunnen voorstellen: de eerbied voor de menselijke sexualiteit. Dit betekent dat dit domein en dat van de erotiek geen verboden domein is voor radio en televisie, doch alles moet worden geweerd, waardoor de fundamentele waardigheid van de mens in deze sfeer zou worden aangetast. Het gebrek aan passende eerbied voor die fundamentele waardigheid van het seksuele, als menselijk gegeven, in voorstellingen of commentaren kan iedere kijker en luisteraar individualiter in zijn menselijke waarde kwetsen. Eerbied en ernst, ten slotte, is niet hetzelfde en tussen passende eerbied en ontspanning is er geen contradictie.

78. Het medium richt zich bovendien ook tot kinderen en jongeren. Voor filmvoorstellingen geldt nog steeds de wet van 1 september 1920. In principe is de toegang tot filmzalen aan elke minderjarige, beneden de volle leeftijd van 16 jaar verboden, tenzij uitsluitend films worden vertoond, toegelaten door een bijzondere commissie. Radio en televisie kunnen een dergelijk onderscheid niet maken. De instituten moeten echter niet bij alle uitzendingen rekening houden met een potentieel jeugdig publiek. Wat in de huiskamer voor de kinderen wordt aanvaard betreft de verantwoordelijkheid van de ouders. Het is echter wel wenselijk de ouders te verwittigen wanneer er een uitzending volgt, die niet geschikt geacht wordt voor kinderen, resp. jongeren. De verantwoordelijke ambtenaren handelen in dit opzicht als een « bonus pater familias » in de letterlijke betekenis. Bovendien is het wenselijk bij de programmering rekening te houden met deze belangen: de uitzenden-

(148) Namurois, A., op. cit., nr 46. Klachten over de twijfelachtige zeden van uitzendingen zijn zeldzaam en hebben hoofdzakelijk betrekking op het Franstalig Instituut. De parlementaire vragen in dit verband gaan zeer dikwijls uit van dezelfde mandataris.

(149) Zie, o.m.: Corr. Brussel, 7 mei 1968, J.T., 1968, 598 en 22 januari 1969, J.T., 1969, 139; Corr. Charleroi 25 november 1967, J.T. 1967, 741.

(150) Corr. Brussel, 28 mei 1966, J.T., 1966, 446.

(146) R.v.St., 27 juni 1950, cit. en supra nr 38.

(147) Ibid.

dingen, niet geschikt voor een jeugdig publiek, worden dan ook best niet geprogrammeerd op vrije schoolnamiddagen, de vroege avond of de zgn. gezinsavonden. Het doelmatig gebruik van het medium en de belangen van de openbare dienst zijn door de naleving van deze regels gediend. Bovendien zou tegen de uitzendingsinstituten een eis tot schadeloostelling kunnen worden ingeleid, wegens inbreuken gepleegd op de ouderlijke macht, wanneer deze regels ernstig zouden worden verwaarloosd ⁽¹⁵¹⁾.

Het verbod van uitzendingen, die een belediging uitmaken voor andermans overtuiging.

79. Bij de interpretatie van deze verbodsbepaling moet de term « overtuiging » (conviction) worden ontleed. Uit de betekenis die aan dit begrip wordt gegeven in het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de mens (artikel 9) en in verschillende verklaringen en verdragen van de Verenigde Naties zou men ten onrechte kunnen besluiten dat dit begrip slechts betrekking zou hebben op de wereldbeschouwingen en meer in het bijzonder op de niet-religieuze wereldbeschouwingen ⁽¹⁵²⁾. Deze interpretatie is uitgesloten. Ongetwijfeld ligt het in de bedoeling van de wetgever de term overtuiging te betrekken op de domeinen van het gewetensoordeel, van de geloofsovertuiging, van godsdienst en wereldbeschouwing ⁽¹⁵³⁾. Nochtans lijkt het ook logisch dit begrip toe te passen op andere sferen, nl. de politieke en de sociaal-economische ideologie. Dit begrip bestrijkt elk domein, waarin de mens als persoon zijn gedachten en zijn gedragingen bepaalt volgens samenhangende denkbelden die betrekking hebben op de finaliteit van de menselijke persoon of de organisatie van de samenleving. In het K.B. van 2 juli 1964 (artikel 5, § 1) wordt van de verenigingen nog verwacht, dat zij vermijden de opvattingen en gevoelens van anderen te krenken. Dit zou o.i. aanleiding kunnen geven tot een te ruime interpretatie van het begrip overtuiging, dat de wetgever gebruikt. Opvattingen over kunst, wetenschappelijke stellingen, de gevoelens die men koestert t.a.v. de vogelvangst, enz... kunnen moeilijk als overtuigingen worden beschouwd. Alleszins kan men niet verdedigen dat de term overtuiging ook alle opvattingen en gevoelens tgo. om het even wat zou omvatten. Dit leidt tot de meest absurde consequenties.

80. De term belediging moet anders worden geïnterpreteerd, dan in het strafwetboek. Immers daar gaat het over de beteugeling van beledigingen van personen en gestelde lichamen, niet van overtuigingen. Hierbij moet worden vermeld dat in België geen misdrijf bestaat bv. van godslastering. De beschimping van voorwerpen van de eredienst (artikel 144 van het strafwetboek) is een strafbaar feit. Nochtans was het niet de bedoeling enig dogma te beschermen, vermits niet het heilig of bovennatuurlijk karakter van voorwerpen van de eredienst wordt beschermd, doch enkel de vrijheid van uitoefening van de eredienst, die verstoord wordt door deze beschimpingen. Het dogma tot basis van de strafwet nemen zou in strijd zijn met de vrijheid van eredienst. Immers men kan geen straffen opleggen aan een beklagde, die berusten op overwegingen die hij vrij is te verwerpen ⁽¹⁵⁴⁾. Een belediging van een overtuiging is o.i. niet als zodanig verboden. Het verbod van het statuut heeft als enige bedoeling te verhinderen dat personen zouden worden gekrenkt, door een aantasting van de waardigheid van hun overtuiging. Immers alleen personen zijn dragers van subjectieve rech-

ten. Die krenking van de persoon, in zijn overtuiging, kan niet alleen het gevolg zijn van een belediging van de inhoud van zijn overtuiging, doch ook van de instellingen en van de vooraanstaanden van deze instellingen, waarin gelijkgezinden zich hebben gegroepeerd (artikel 5, § 2 van het K.B. van 2 april 1964).

81. Is opzet vereist? Geldt het verbod alleen voor kwaadwillige beledigingen? Dit probleem kan belangrijk zijn bij de beoordeling van de geoorlooftheid van uitzendingen, waarin de politieke, kulturele en religieuze actualiteit op de korrel wordt genomen en die de vorm aannemen van politiek cabaret of van een satirisch programma. Zelfs zonder kwaadwilligheid, kunnen sommige uitlatingen bijzonder kwetsend zijn voor personen, die het satirisch karakter van deze uitzendingen niet ten volle begrijpen. Dit moeilijk genre kan alleen aan bekwame medewerkers worden toevertrouwd. In dit soort uitzendingen bewandelen men immers de erg smalle grens tussen aanvaardbare satire en de krenkende belediging. Bovendien mag een periodiek programma niet systematisch dezelfde wereldbeschouwelijke, godsdienstige of politieke overtuiging op de korrel nemen door satirisch commentaar op gezagsdragers in de gemeenschappen rond deze overtuiging gebouwd. Zelfs al worden in iedere uitzending afzonderlijk de grenzen van het toelaatbare niet overschreden, uit de elkaar opvolgende uitzendingen kan een belediging ontstaan voor de overtuiging van een bepaalde groep.

82. Onder voorbehoud van de objectiviteit van nieuwsbulletins en nieuwsreportages, is de eerbiediging van andermans overtuiging de enige grens die de wetgever stelt aan de vrijheid van de instituten uitzendingen te programmeren, die zich bewegen op het domein van de overtuigingen, waarover de openbare mening is verdeeld. De programma-uitzendingen, met uitzondering van de schoolradio, moeten volgens de wet, niet neutraal zijn. Het programmabeleid moet afgestemd worden op een pluralistische samenleving, doch hieruit kan niet worden afgeleid dat elke uitzending afzonderlijk moet beantwoorden aan strikte criteria van neutraliteit, waardoor elke allusie of stellingname zou moeten vermeden worden in aangelegenheden die tot de vrijheid van godsdienstige, wereldbeschouwelijke en maatschappelijke overtuiging behoren. Had de wetgever deze neutraliteit gewenst of vereist, had hij deze uitdrukkelijk in het statuut moeten inschrijven. Bij de gehele programmatie moet rekening gehouden worden met het pluralistisch karakter van de samenleving tot dewelke deze openbare instelling, met een wettelijk monopolie, zich richt. Zo zal over een langere periode gerekend, het instituut op passende wijze aandacht vragen voor aspecten van de grote gedachtenstromingen, die leven onder de bevolking. Doch het feit dat een kerstavondsprogramma uitdrukkelijk christelijk is georiënteerd en de uitzendingen op 1 mei in hoofdzaak door de socialistische ideologie worden geïnspireerd zijn geen schendingen van het statuut. In hun cultuurtaak moeten de uitzendingsinstituten positief ingesteld zijn tegenover de representatieve politieke en wereldbeschouwelijke stromingen en moeten zij een positief pluralistisch beleid ten aanzien van deze stromingen voeren. ⁽¹⁵⁵⁾. Nooit echter mag een uitzending of een programmareeks ontaarden in beledigingen tegen één van deze stromingen, die door haar aanhangers als krenkend zouden worden aanvoeld.

83. Ook de uitzendingen verzorgd door de verenigingen en stichtingen moeten deze verbodsbepaling naleven. Uit een beperkt onderzoek van parlementaire vragen blijkt dat op dit gebied soms moest ingegrepen worden door de bevoegde ambtenaren om bepaalde scenario's in matigende

(151) Rb. Luik, 24 juni 1933, Pas., 1934, III, 38.

(152) De Meyer, J. op. cit., p. 70 en 71 en de verdere wijzigingen.

(153) In die zin uitdrukkelijk: artikel 5, § 2 van het K.B. van 2 juli 1964.

(154) Nypels, Législation pénale, dl. II, p. 153; Cass., 9 november 1875, Pas., 1876, I, 51.

(155) R.v.St., 25 juli 1968, cit.

zin te doen wijzigen, om kwetsende uitlatingen te vermijden. Er is o.m. een incident geweest over een uitzending gewijd aan Voltaire. Deze was gepland voor een bepaalde datum doch vond geen doorgang. Door een samenloop van omstandigheden werd ze te laat gekeurd, zodat geen wijzigingen meer konden worden aangebracht. De directeur van de Nederlandse uitzendingen was van mening dat de tekst «uitdrukkingen bevatte van aard om de overtuiging van zekere luisteraars te kwetsen» (156). Een ander incident had betrekking op een uitzending van dezelfde vereniging over huwelijksmoraal en geboorteregeling. Hieruit moesten alle uitlatingen worden geweerd, die als een rechtstreekse aanval op de wettelijke instelling van het huwelijk werden beschouwd (strijdigheid met de wet). Het huwelijk werd beschouwd als een «fuik» waarin velen zich gevangen voelen. De bestraffing van vruchtafdrijving werd niet alleen onzedelijk en schijnheilig genoemd, maar tevens werd het gevaarlijk geacht een dergelijke wet aan de bevolking op te dringen. De christelijke zedenleer omtrent de vruchtbaarheid werd bestempeld als een «noodlottige gedachtengang», een «sadistische strafmentaliteit». De bevrijding van de vrouw uit de drie K's werd bepleit. Deze elementen werden uit de uitzending verwijderd (157). Ongetwijfeld is er op een decennium op dit gebied een merkelijke evolutie vast te stellen. Wat in 1960 als kwetsend kon worden beschouwd, kan wellicht nu worden aanvaard. De verantwoordelijke ambtenaren moeten met deze evolutie rekening houden.

84. De uitzendingen van de schoolradio, behalve deze over godsdienst of niet-confessionele moraal, zijn o.i. verplicht de beginselen na te leven van de neutraliteit, die gelden voor het rijksonderwijs. Immers de uitzendingsinstituten zijn openbare instellingen van het Rijk en moeten in hun educatieve uitzendingen voor de jeugd de godsdienstige en wereldbeschouwelijke overtuiging eerbiedigen van de families, wier kinderen de schoolradio beluisteren. Deze minimale verplichting beantwoordt aan artikel 50, § 2 van de gecoördineerde wetten op het lager onderwijs. De instituten zijn bovendien tot neutraliteit verplicht, omwille van het belang van de openbare dienst. In alle scholen, van om het even welke inrichtende macht, moeten de uitzendingen van de schoolradio kunnen worden gebruikt bij het onderwijs. De neutraliteit werd omschreven in een verklaring van de permanente commissie van het schoolpact, door de regering goedgekeurd en op 8 mei 1963 bekendgemaakt. Het neutraal onderwijs, aldus deze verklaring, verplicht tot een volstrekte objectiviteit bij de uiteenzetting van de feiten. Terwille van de neutraliteit moet men zich niet gebonden achten die problemen uit de weg te gaan, die verband houden met het innerlijk leven van de mens, zijn overtuigingen, zijn geloof. Nochtans zal men er zorg voor dragen alle uitdrukkingen te vermijden die voor andersdenkenden kwetsend kunnen zijn en zich strikt laten leiden door de regel dat de filosofische en doctrinale verklaringen der uiteengezette feiten niet tot de opdracht behoren, daar de bronnen van deze motiveringen van diverse oorsprong kunnen zijn en alle op een eendere eerbied aanspraak mogen maken. Men dient er zich vooral voor te hoeden partij te kiezen in de vraagstukken van ideologische of sociale aard die een actueel karakter vertonen en waarover de publieke opinie is verdeeld.

85. Deze beginselen gelden analoog voor alle uitzendingen, die zich uitdrukkelijk tot kinderen en jeugdigen richten. Het open pluralisme, dat volkomen aanvaardbaar is

voor volwassenen, geldt niet voor kinderen, die onder een opvoedingsgezag staan. De ouders hebben het recht dat de programma's naar welke hun kinderen worden uitgenodigd te kijken of te luisteren, in alle opzichten de morele en wereldbeschouwelijke overtuiging eerbiedigen, waarin de ouders hun kinderen wensen op te voeden. Dit is de normale toepassing van een algemeen aanvaard beginsel van burgerlijk recht (158). Een gezinshoofd kan zich verzetten tegen het feit dat hem een tijdschrift wordt toegestuurd, dat zijn godsdienstige en vaderlandslievende overtuigingen kwetst. Omwille van zijn kinderen verbodt hij de uitgever dit nog aan zijn woning te laten bestellen. De uitgever werd tot schadeloosstelling veroordeeld, wegens de niet-naleving van deze dringende uitnodiging. De motivering van het vonnis kan ook toepasselijk zijn op radio en televisie. Als openbare instelling moeten de uitzendingsinstituten er immers op bedacht zijn hun jeugdprogramma's zo te kiezen, dat geen ouders er een aanslag in kunnen zien op de opvoeding die zij voor hun kinderen wensen. Vermits de uitzendingsinstituten hun publiek niet individualiter kunnen kennen, moet deze keuze zo geschieden, dat het redelijkerwijze kan worden voorzien of verwacht, dat deze programma's door de ouders zullen worden aanvaard, rekening gehouden met de algemene sensibeleiten van het publiek van te lande. De rechtbank overweegt dat deze aanmaning en deze gerechtelijke vordering gegrond zijn, omwille van de staat van ergernis, veroorzaakt door een niet aflatende propaganda bij de geïntimeerde, waarvan hij de gevolgen vreest en waarvan hij de middelen laakt, zonder er te kunnen aan ontsnappen, zelfs in zijn woning, terwijl hij anderzijds, als gezinshoofd een rechtmatige bezorgdheid doet blijken zijn kinderen een opvoeding te geven, overeenkomstig zijn persoonlijk geloof en opvattingen, zonder dat een ondermijnende en vijandige beïnvloeding poogt zijn kinderen aan de zijne te onttrekken of deze te doorkruisen, in de haard zelf van de gezinsintimiteit en in zekere mate door schending van zijn woning. Het vonnis van de vrederechter wordt bevestigd. De uitgever (appellant), wordt bovendien veroordeeld voor tergend en eerrovend proces (159).

86. Als besluit uit de verbodsbepalingen gefundeerd op het algemeen belang, de eerbiediging van andermans overtuiging en de goede zeden zou ik willen verwijzen naar artikel 13, 1° van de Zwitserse wet van 17 oktober 1964, houdende de concessie van de Société Suisse de Radiodiffusion (160): «Les programmes diffusés par le S.S.R. doivent défendre et développer les valeurs culturelles du pays et contribuer à la formation spirituelle, morale, religieuse, civique et artistique... Les programmes doivent servir l'intérêt du pays, renforcer l'union et la concorde nationales, et contribuer à la compréhension internationale. Les émissions sur ondes courtes doivent resserer les liens qui unissent au pays les Suisses demeurant à l'étranger et contribuer au rayonnement de la Suisse dans le monde». De uitgesproken geest van volksopvoeding, die uit dit artikel naar voor treedt, staat in duidelijk contrast met artikel 28, § 2 van ons statuut. Niet dat onze uitzendingsinstituten niet tot taak zouden hebben bij te dragen tot de algemene, culturele en staatsburgerlijke verheffing van de bevolking, doch juridisch zijn zij niet gebonden deze doeleinden na te streven in elke uitzending. Het is hun enkel verboden uitzendingen te brengen die uitdrukkelijk in strijd zijn met de wetten, met het algemeen belang, enz... Daarom kunnen de uitzendingsinstituten in rechte niet worden aangesproken voor het programmeren van uit-

(156) *Bull. Vr. en Antw.*, Kamer, 1955-56, vraag van de heer Bracops van 13 december 1955, p. 333.

(157) *id.*, Kamer 1959-60, vraag van de heer Deconinck van 11 juli 1960, p. 807.

(158) *De Page*, I, nr. 790.

(159) *Burg. Rb. Luik*, 24 juni 1933, cit. en *Vred. Fléron*, 21 oktober 1932, *Pas.*, 1933, III, 77.

(160) *Raad van Europa*, AS/COL (68)/7, p. 65.

zedingen, die de hoger vermelde waarden niet tot doel of tot gevolg zouden hebben. Wanneer de overheid belast met de voogdij of wanneer enig gerechtelijk orgaan programma's of beslissingen censureert, zal het bewijs moeten geleverd worden dat ze positief in strijd waren met één van de wettelijke verbodsbepalingen. Ook bij de vorming van een «politiek» oordeel over het beleid van de beheersorganen moet hiermee rekenig gehouden worden, zowel door de openbare menig, als in het parlement. Dit is geen pleidooi voor de middelmatigheid. Het is een pleidooi voor de onafhankelijkheid van de beheersorganen en de vrijheid van de media. Reeds herhaaldelijk werd gewezen op het belang hiervan voor de vrijheid van elke burger.

Uitzendingen, verboden wegens strijdigheid met de wetten.

87. Deze verbodsbepaling laat zich onmiddellijk begrijpen. Deze verbodsbepalingen zijn meestal opgenomen in het strafwetboek zodat op dit gebied het medium radio en televisie op dezelfde wijze wordt behandeld, als de andere media tot verspreiding van meningen. Immers deze vrijheid is uitdrukkelijk beperkt door de bestraffing van de misdrijven die worden gepleegd ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheid. Sommige van deze strafwetten, die daarom restrictief moeten worden geïnterpreteerd, gelden nochtans enkel voor de pers. Doch zelfs als bepaalde meningsuitdrukkingen niet als een strafbaar feit worden aanzien, wanneer zij gepleegd worden bij middel van radio en televisie, zullen zij echter de plano overtredingen zijn van het verbod over deze media meningen te verspreiden, strijdig met de openbare orde, met het algemeen belang of de goede zeden of die een belediging uitmaken voor een vreemde Staat.

88. Een eerste reeks bepalingen heeft betrekking op de bescherming van 's lands veiligheid, de openbare veiligheid en territoriale onschendbaarheid. De intellectuele collaboratie met de vijand, het demoraliseren van de eigen strijdkrachten, het voeren van propaganda tegen het verzet tegen de vijand, elke meningsverspreiding, die de burgers in hun trouw aan de Koning of de Staat in oorlogstijd doet wankelen en het wetens en willens dienen van de politiek of de oogmerken van de vijand zijn strafbare feiten (artikels 115 en 118 bis Stwb.). Geen informatie over de verdediging van het vaderland of de veiligheid van de staat mag openbaar worden gemaakt. Zelfs het opsporen ervan is strafbaar (art. 116, 118, 119 en 120 septies Stwb.) De openbaarmaking van fabrieksgeheimen, in strijd met de belangen van de verdediging van het grondgebied of de veiligheid van de staat, is verboden (art. 1 van de wet van 10 januari 1955). De navorsingen en de productiemethodes, inzake kernenergie, kunnen onder bepaalde voorwaarden worden aanzien als geheimen, door de verdediging en de veiligheid van de staat geboden (wet van 4 augustus 1955). In tijd van oorlog of beleg is het verboden inlichtingen te verspreiden, die op om het even welke wijze demoraliserend kunnen zijn voor de strijdkrachten of de bevolking, of van enig nut voor de vijand. De regering wordt gemachtigd de vereiste preventieve maatregelen te treffen (wet van 11 oktober 1916, zie bepaalde toepassingen op de periodieke pers: K.B. van 27 december 1939 en op filmvoorstellingen: R.B. van 28 december 1945). Overigens kan de Koning, in geval van ernstige bedreiging van de openbare veiligheid of van de verdediging van het koninkrijk, bij in ministerraad overlegd besluit het gebruik van inrichtingen voor radioverbindingen geheel of gedeeltelijk verbieden voor de duur die Hij bepaalt. Hij kan de apparatuur o. a. doen sequesteren of bewaren op een bepaalde plaats (art. 5 van de wet van 14 mei 1930 en zie ook het K.B. van 20 augustus 1959).

89. Een tweede reeks verbodsbepalingen houdt meer in het bijzonder verband met de openbare orde, de voorkoming van strafbare feiten en van de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen. Verboden zijn de opzettelijke en openlijke aanvallen op de verbindende kracht van de wetten, de rechtstreekse aanzetting er niet aan te gehoorzamen, evenals elke aanval op het grondwettelijk gezag van de Koning of de onschendbaarheid van zijn persoon, de grondwettelijke rechten van de dynastie en het gezag van de wetgevende Kamers (decreet van 10 juli 1831 op de pers). Verder zijn ook verboden elke belediging van het adres van de Koning, van de leden van de Koninklijke familie (wet van 6 april 1847), van vorsten en hoofden van vreemde staten en de kwaadwillige aanranding van hun gezag (wet van 20 december 1852). Bovendien is smaad van de diplomatieke ambtenaren gevolmachtigd bij de Belgische regering een bijzonder misdrijf (wet van 12 maart 1858). De rechtstreekse en kwaadwillige aanzetting tot het plegen van misdaden, de systematische propaganda, die aanzet tot dienstweigering of de weigering zich te onderwerpen aan de wervingsverrichtingen werd strafbaar gesteld door de wet van 25 maart 1891, gewijzigd door de wet van 28 juli 1934. Tenslotte is de opzettelijke en vrijwillige verspreiding verboden van enig bericht, dat 's lands krediet kan ondermijnen, of van enig onjuist bericht, dat van aard is het vertrouwen in de frank te ondermijnen. (K.B. van 19 juli 1926, aangevuld door het K.B. van 3 december 1934).

90. Artikel 383 van het Strafwetboek beteugelt de vormen van meningsuitdrukking en van creativiteit, strijdig met de goede zeden. De verspreiding van middelen en methodes om vruchtafdriving te veroorzaken worden door ditzelfde artikel beteugeld. Ook de publiciteit voor en het verstrekken van de gebruiksaanwijzing van middelen ter voorkoming van zwangerschap zijn strafbaar, wanneer deze feiten worden gepleegd uit winstbejag en om de voldoening van eens anders drijven te bevorderen (zelfde artikel). De aandacht trekken van minderjarigen beneden de 18 jaar op «met de goede zeden strijdige» afbeeldingen, enz... is strafbaar. Doch ook wanneer deze afbeeldingen, enz... slechts «oneerbaar» zijn of «hun verbeelding prikkelen» wordt er reeds een strafbaar feit gepleegd. T.a.v. minderjarigen is de strafwet dus strenger (artikel 386 bis van het Stwb.).

Aanslagen op de eer en de goede naam.

91. Het is verboden een persoon of een gesteld lichaam een bepaald feit ten laste te leggen, dat zijn eer kan krenken of hem aan de «openbare verachting» kan blootstellen (artikels 443 en 446 van het Stwb.). Deze feiten worden als laster omschreven, wanneer de wet het bewijs van het ten laste gelegde feit toelaat en als eerroof, wanneer de wet dit bewijs niet toelaat. Wanneer de lasterlijke feiten gericht zijn tegen dragers of agenten van het gezag of tegen enig persoon met een openbare hoedanigheid bekleed of tegen enig gesteld lichaam, n.av. feiten in verband met hun bediening, mag dit bewijs met alle middelen worden geleverd, evenzeer als het tegenbewijs. Wanneer echter de feiten betrekking hebben op het privaat leven, mag geen ander bewijs worden geleverd dan hetgeen volgt uit een vonnis of uit enige andere authentieke akte (artikel 447 van het Stwb.). Zelfs wanneer het bewijs mag geleverd worden van de ten laste gelegde feiten, zal hij zich nog schuldig maken aan kwaadwillige ruchthaarmaking, wanneer blijkt dat de beklagde handelde zonder enig openbaar of privaat belang en enkel met het oogmerk te schaden (artikel 449 van het Stwb.). Behalve laster en eerroof wordt ook belediging strafbaar gesteld als wanbedrijf of als overtreding (artikel 448 en 561, 7° van het Stwb.). Het zijn klachtmisdrijven (artikel 450 van het

Stwb.). Een groot aantal persmisdrijven hebben betrekking op de eer en de goede naam van personen en gestelde lichamen (artikels 4 tot en met 8 van het decreet van 20 juli 1831). Voor al deze misdrijven is bijzonder opzet vereist. Zonder dit bijzonder opzet kunnen zijn nochtans als onrechtmatige daden schadeloosstelling wettigen ⁽¹⁶¹⁾.

92. Meestal heeft deze jurisprudentie betrekking op de eer en de goede naam van personen, die er zich kunnen aan verwachten de bijzondere aandacht van de informatiemedia op zich te trekken. Het zijn personen, die door hun gedragingen, vermaardheid, beroep of levenswijze deze aandacht gaande houden. Bovendien kan het beroep of het mandaat, dat deze publieke personen uitoefenen, de rechtmatige belangstelling van het publiek verantwoorden voor hun handelingen, verrichtingen en karakter ⁽¹⁶²⁾. In welke mate kan een kritische benadering van deze personen, voor radio en televisie, aanvaardbaar zijn, buiten de hypothese van de nieuwsuitzendingen (verplichting tot objectiviteit) en van de aanwezigheid van het oogmerk te beledigen? Het is in alle geval onrechtmatig een publiek persoon op een systematische manier te achtervolgen met kritiek in een massacommunicatiemedium ⁽¹⁶³⁾. Parlementairen moeten een zekere tol betalen voor hun grondwettelijke onschendbaarheid en de massa-media kunnen met een zekere vrijheid hun gedragingen en stellingnamen in het openbare leven op de korrel nemen ⁽¹⁶⁴⁾. Dit mag echter nooit leiden tot een discrediteren van hun integriteit als politicus of een onrechtmatige openbaarmaking van hun privé- en gezinsleven ⁽¹⁶⁵⁾. Uitzonderingen op deze regel werden in oudere rechtspraak wel toegestaan tijdens de verkiezingsperiode, wanneer het ging om openbaarmaking van aspecten van het privé-leven, die van aard konden worden geacht een natuurlijke onwaardigheid te scheppen, de natie te vertegenwoordigen in zijn soevereine organen ⁽¹⁶⁶⁾. Deze lankmoedigheid in onze rechtspraak gold niet alleen politici, doch ook openbare ambtenaren en gestelde lichamen moesten een ruime dosis kritiek verdragen ⁽¹⁶⁷⁾. Overigens werd van de pers geen volledige objectiviteit vereist in haar commentaren. Het feit dat zij niet over alle inlichtingen beschikte werd ter ontlasting van haar verantwoordelijkheid aanvaard. De pers moest alleen handelen met een rechtmatig doel en met goede trouw ⁽¹⁶⁸⁾. Na de tweede wereldoorlog is de rechtspraak echter strenger geworden voor de massamedia. De pers heeft het recht commentaar te leveren op de activiteiten van personen, die openbare functies uitoefenen en hun gedragingen, binnen de perken van hun mandaat, te beoordelen. Deze vrijheid is echter beperkt door de vereiste van strikte waarheid van de gepubliceerde feiten en van hun interpretatie er door het verbod enig aspect van hun privé- en gezinsonschendbaarheid te schenden ⁽¹⁶⁹⁾.

De publiciteit door radio en televisie gegeven aan rechtsgedingen: de rechten van partijen en de belangen van de justitie.

93. Alhoewel dit probleem op de eerste plaats de pers interesseert, die uitvoerige aandacht besteedt aan hangende onderzoeken en debatten in strafzaken, kan het voor radio en televisie nochtans belangrijk worden. Dit hangt af van het programmabeleid. De publiciteit aan rechtszaken gegeven, heeft betrekking op drie verschillende rechten: op de eerste plaats heeft een ieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd het recht voor onschuldig te worden gehouden totdat zijn schuld volgens de wet bewezen wordt en het recht op een onpartijdige rechterlijke instantie, om over de gegrondheid van de tegen hem ingestelde rechtsvervolgning te oordelen (artikel 6. 1° en 2° van het Europees Verdrag). De vrijheid van meningsuitdrukking en informatie kan ook worden beperkt om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen (artikel 10, 2°, in fine van het Europees Verdrag). In tweede plaats heeft iedere verdachte of rechtszoekende recht op eerbiediging van zijn eer en goede naam. Tenslotte moet ook de onschendbaarheid het privé- en gezinsleven van de justiciabele worden geëerbiedigd. De toegang tot de rechtszaal kan aan de pers gedurende het proces worden ontzegd, o.m. wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privé leven van partijen dit eisen (artikels 8, 1° en 6, 1° van het Europees Verdrag). Deze laatste rechten werden uitdrukkelijk in de nationale wet gespecificeerd: artikel 253 en 307 van het B.W. stellen de weergave strafbaar van de debatten over echtscheiding en scheiding van tafel en bed wegens bepaalde oorzaak, door middel van de pers; artikel 80 van de wet van 8 april 1965, op de jeugdbescherming verbiedt de publicatie en verspreiding van het verslag van de debatten voor de jeugdkamers van de hoven van beroep en voor de jeugdrechtbanken door middel van boeken, pers, film, radio en televisie op straffe van correctionele gevangenisstraf en geldboete. Voor de verdere implicaties van de bescherming van het privé-leven verwijzen wij naar het preadvies van H. Vandenbergh.

94. Het onderzoek in strafzaken is in principe niet openbaar, nochtans kunnen er objectieve redenen aanwezig zijn om er ruchtbaarheid aan te geven, in het belang van de justitie, zo o.m. door opsporingsberichten. Door de aankondiging van de aanhouding van de verdachte kan de openbare rust terugkeren en kunnen wilde geruchten uit de wereld worden geholpen, door korte en zakelijke mededelingen ⁽¹⁷⁰⁾. Misbruiken kunnen te wijten zijn aan de politiediensten die gemakkelijk geneigd kunnen zijn de aanhouding van de «dader» aan de media aan te kondigen, hierbij vergetend dat dit niet de dader is, doch een verdachte persoon, die wettelijk onschuldig moet worden geacht, rechtsvermoeden dat moet geëerbiedigd worden, zelfs in het geval van bekentenis ⁽¹⁷¹⁾. In het Verenigd Koninkrijk wordt met de grootste zorg gewaakt over het vermoeden van onschuld, zeker in het geval de beoordeling aan een jury wordt opgedragen. Het weekblad «Time» werd in Groot-Brittannië in beslag genomen, omdat het een artikel bevatte, dat er weinig twijfel liet over bestaan, dat J.E. Ray schuldig was aan de moord op M.L. King, en dit op het ogenblik, dat de jury zich moest

(161) Burg. Rb. Brussel, 20 februari 1924, P.P., 1924, 130; Antwerpen, 28 december 1951, R.W., 1954-55, 1304; Brussel, 24 februari 1960, J.T., 1960, 507.

(162) Prosser, W.L., *op. cit.*, p. 410 e.v.; Lindon, M., *op. cit.*, en het preadvies van H. Vandenbergh.

(163) Aarlen, 10 december 1912, Pas., 1913, III, 120.

(164) Burg. Rb. Brussel, 24 mei 1910, J.T. 1910, 680; Antwerpen, 1 maart 1911, B.J., 1912, 157; Rb. Luik, 22 december 1951, Jur. Liège, 1951, 164; Brussel, 7 maart 1953, Pas., 1954, II, 27.

(165) Rb. Brussel, 24 mei 1910, cit., Gent, 6 november 1911, Pas., 1912, II, 12; Nijvel, 20 mei 1912, P.P., 1913, 738.

(166) Leuven, 3 mei 1913, J.T., 708; Gent, 11 juni 1931, J.T., 1931, 489.

(167) Brussel, 30 april 1913, J.T., 1913, 856; Aarlen, 6 januari 1914, Pas., 1914, III, 224; Rb. Brussel, 16 april 1934, J.T., 1934, 253.

(168) Luik, 11 maart 1936, Pas., 1936, II, 75; Rb. Brussel, 29 april 1936, J.T., 1936, 274.

(169) Rb. Luik, 22 december 1951, cit.; Brussel, 7 maart 1953, cit.

(170) Rooy, Rapport sur les relations entre les moyens de communication de masse, d'une part, et l'individu et ses droits, d'autre part, in Raad van Europa, Colloquium van Salzburg, cit., p. 44-60, p. 47; de Bray, L., e.a. Justice et publicité, in Rev. dr. pén., 1959-60, p. 490-512, p. 499 e.v.

(171) Rooy, *op. cit.*, p. 48.

uitspreken over diens uitlevering ⁽¹⁷²⁾. De Europese Commissie voor de Rechten van de Mens is er van overtuigd dat in bepaalde omstandigheden, informatie, aan de pers gegeven door ambtenaren van het parket en van de gerechtelijke politie, vragen kan oproepen die verband houden met het vermoeden van onschuld ⁽¹⁷³⁾. Wanneer de aanhouding van een persoon werd begendgemaakt, per hypotese over radio of televisie, en later wordt deze persoon wegens gebrek aan aanwijzingen van schuld weer vrijgesproken, zijn deze media verplicht deze vrijlating of vrijspraak eveneens mee te delen, op straffe zich schuldig te maken aan onrechtmatige aantasting van de eer en de goede naam van deze persoon ⁽¹⁷⁴⁾.

95. Wanneer een verdachte door een jury zal worden beoordeeld kan een massa-medium door onrechtmatige en inopportune commentaar op de debatten de onpartijdigheid van de jury ernstig in het gedrang brengen. Dit kan niet alleen de verdachte in zijn eer en goede naam schaden, doch, wat erger is, zijn recht op een « fair trial » volkomen uithollen ⁽¹⁷⁵⁾. Niet alleen op grond van artikel 28, § 1 van het statuut, doch ook op grond van een vaste rechtspraak is elk medium verplicht bij de samenvatting van de debatten een strikte objectiviteit in acht te nemen. Het is onrechtmatig de feiten te verdraaien, uitsluitend aandacht te besteden aan de argumenten het openbaar ministerie zonder enig middel van de verdediging te vermelden, en na publicatie van alle feiten, waarvan de verdachte wordt beschuldigd, alleen de globale straf mee te delen, zonder er op te wijzen dat de verdachte op vele punten van de beschuldiging werd vrijgesproken ⁽¹⁷⁶⁾.

96. De publicatie of andere vorm van openbaarmaking van een vonnis, of arrest zonder commentaar, dat vanuit het standpunt van de juridische wetenschap of van een professionele groep een bijzonder belang vertoont is geen onrechtmatige daad. Als grondslag van deze jurisprudentie worden de artikels 96 en 97 van de grondwet aangevoerd. Nochtans mag de publicatie niet geschieden met het oogmerk te schaden, of om de eer en de faam van een persoon of andere rechtmatige belangen aan te tasten ⁽¹⁷⁷⁾. In geval de publicatie gepaard gaat met tendentieuze commentaar heeft de betrokken partij, als uitzondering op re algemene regel, wel een recht van antwoord. In dergelijke omstandigheden kan de publicatie zelfs een persmisdrijf uitmaken ⁽¹⁷⁸⁾.

De afdwingbaarheid en de sanctionnering van de statutaire bepalingen.

97. In het statuut worden geen middelen opgesomd, waardoor de naleving van de statutaire bepalingen kan worden verzekerd, noch aangeduid welk gevolg zal worden gegeven aan de overtredingen van het statuut, met uitzondering dan van de administratieve voogdij. Deze afwezigheid van bijzondere rechtsmiddelen is volkomen verantwoord, wanneer aan de uitzendingsinstituten een ruime onafhankelijkheid en een vrij grote vrijheid van handelen

wordt gewaarborgd. Vooraf dient er de nadruk op gelegd dat de uitzendingsinstituten en haar organen administratief, strafrechtelijk en burgerlijk verantwoordelijk zijn voor alle uitzendingen, ook deze verzorgd door verenigingen en stichtingen, met uitzondering echter van de regeringsmededelingen. De wet zelf (artikel 28, § 4) heeft hen alle verantwoordelijkheid voor deze mededelingen ontnomen, door hen te verplichten ze uit te zenden. In feite zou men hier kunnen gewagen van een bijzonder geval van opvoeding van de installaties en van het technisch personeel door de regering. Vooreerst zullen we de rechtsmiddelen ter naleving en sanctionnering van de statutaire bepalingen onderzoeken, speciaal van artikel 28, in de verhouding tussen de uitzendingsinstituten en hun personeel en de overheid, vervolgens wordt dit vraagstuk onderzocht in de verhouding tussen de instituten en de private personen.

98. Het statuut onderwerpt de uitzendingsinstituten aan de administratieve voogdij, voorzien door de wet van 16 maart 1954 voor de openbare instellingen. De minister kan elke beslissing van de raad van beheer vernietigen, die hij strijdig acht met de wetten, het statuut of het algemeen belang. Bovendien kan de minister de raad van beheer verplichten over een bepaalde aangelegenheid te beraadslagen, en eventueel kan de Koning een beslissing nemen in plaats van de raad van beheer. Alleen de nieuwsuitzendingen werden uitdrukkelijk aan deze voogdij onttrokken. Deze voogdij stelt de minister en de Koning in staat, preventief te verhinderen dat enige statutaire bepaling zou worden overtreden. Over deze voogdij cf. supra nrs. 35 tot 41 en nr. 60.

99. Door zijn benoemingsrecht kan de Koning bovendien tuchtprocedures inleiden tegen de directeur-generaal en de programma-directeurs van elk uitzendingsinstituut. Niet alleen wegens ernstige schending van de plicht tot objectiviteit in de nieuwsuitzendingen, doch ook wegens om het even welke ernstige schending van artikel 28 van het statuut kan aanleiding geven tot een tuchtprocedure tegen deze ambtenaren: inter alia overtreding van het verbod uitzendingen te geven strijdig met de wetten, de goede zeden, de openbare orde of die een belediging uitmaken voor een vreemde Staat of die het karakter van handelspubliciteit hebben. Bovendien zou de minister wellicht een tuchtprocedure kunnen doen inleiden door de raad van beheer tegen personeelsleden, door deze raad benoemd en zou, bij weigering van de raad, de Koning in zijn plaats kunnen optreden. Dit wordt in principe niet uitgesloten door het artikel 23 van de wet van 16 maart 1954. Raadpleeg nog nrs. 34 en 60, supra.

100. De Raad van beheer en de leden van het personeel kunnen zich echter steeds tot de Raad van State wenden om de vernietiging te vragen van de beslissingen van de minister of de Koning ⁽¹⁷⁹⁾. Als gronden tot vernietiging kunnen worden aangevoerd: overtreding van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen (o.m. vernietiging van een beslissing, na het verstrijken van de wettelijk voorziene termijn, benoeming van een directeur-generaal of van een programmadirecteur zonder voorafgaand de raad van beheer in zijn advies te hebben gehoord, enz...), overschrijding van bevoegdheid (nml. onwettigheid t.a.v. de motieven en het bestaan van de feiten waarop de beslissing steunt) en machtsafwendings (artikel 9 van 23 december 1946 op de Raad van State). ⁽¹⁸⁰⁾ T.a.v. van beslissingen van de minister of de Koning,

(172) Courtaud, A., Rapport sur les relations existant entre les moyens de communication de masse, d'une part, et l'individu et ses droits, d'autre part, in Raad van Europa, Colloquium van Salzburg, cit., p. 61-65, p. 61.

(173) Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, 7 februari 1966, nr 2343/64, Recueil de décisions, nr 22, p. 38; id., 7 april 1967, nr 2472/65, id., nr 23, p. 42 en 16 december 1966, nr 2413/65, id., nr 23, p.1.

(174) Rooy, op. cit., p. 47.

(175) ibid., p. 49; de Bray, L., e.a., op. cit., p. 503-504.

(176) Brussel, 3 mei 1933, P.P., 571; Rb. Brussel, 19 mei 1965, J.T., 1965, 601; Rooy, op. cit., p. 49, de Bray, L., op. cit. p. 504.

(177) Rb. Brussel, 22 juni 1932, P.P., 1932, 463; Brussel, 22 juni 1959, Pas., 1959, II, 185.

(178) Rb. Luik, 27 maart 1963, J.T., 1963, 492.

(179) Zie o.m. R.v.St., 27 juni 1950, cit. en 25 juli 1968, cit.

(180) Zie hierover o.m. Mast, A., Overzicht van het Belgisch Administratief recht, nrs 482 tot 496.

gebaseerd op het algemeen belang is er echter weinig verhaal⁽¹⁸¹⁾. Tenslotte is niet alleen de voltallige raad van beheer bevoegd een verzoek tot nietigverklaring in te dienen. Ook ieder lid van de raad afzonderlijk, kan in deze hoedanigheid dit verzoek indienen. Uit deze hoedanigheid blijkt het bij de wet vereiste belang⁽¹⁸²⁾. In het bijzonder kan dit beroep tot nietigverklaring steunen op de schending van grondwettelijk erkende rechten en vrijheden of op schending van één der bepalingen van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens, wanneer de beslissing van de minister of de Koning deze vrijheden flagrant zou miskennen. Immers uit het statuut blijkt duidelijk dat de uitzendingsinstituten als autonome openbare instelling met rechtspersoonlijkheid, belast met de openbare dienst van meningsverspreiding door middel van radio en televisie, dragers zijn van de subjectieve grondwettelijke vrijheid van mening, binnen de grenzen gesteld door het statuut. Deze wettelijke onafhankelijkheid en vrijheid kan eveneens worden ingeroepen tegen de beslissingen van de Koning een tuchtstraf op te leggen aan één van de leidende ambtenaren, wanneer deze beslissing steunt op een dienstvergriep dat er zou in bestaan een wettelijk of statutair verboden meningsuitdrukking niet hebben verhinderd of te hebben toegelaten en wanneer de toetsing van de feiten aan de statutaire bepalingen de overschrijding van bevoegdheid van de Koning niet onwaarschijnlijk doet voorkomen⁽¹⁸³⁾.

101. Het openbaar ministerie kan de misdrijven vervolgen, gepleegd bij uitzendingen van radio en televisie. Deze strafrechtelijke beteugeling werd door de grondwet t.g.o. alle middelen van meningsverspreiding als beperking weerhouden. De bijzondere bepalingen van de getrapte verantwoordelijkheid en van de bevoegdheid van de jury (artikel 18, tweede lid en artikel 98 van de grondwet) gelden niet voor radio en televisie⁽¹⁸⁴⁾. In welke gevallen een strafrechtelijke aansprakelijkheid kan rijzen, werd hoger reeds behandeld (zie nrs. 87 tot 92). De rechtspersoon van de uitzendingsinstituten kan nooit strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld. Doch de natuurlijke personen, belast met het beheer en de leiding van de rechtspersoon zijn aansprakelijk voor de misdrijven gepleegd in naam van de rechtspersoon of met middelen door deze ter beschikking gesteld. Indien de wet zelf de natuurlijke personen niet heeft aangeduid, die strafrechtelijk aansprakelijk zijn voor de misdrijven door de rechtspersoon gepleegd, moet de rechter ten gronde uitmaken, welke natuurlijke persoon de verplichting had te waken op de naleving van de strafwetten, en die door de niet-naleving ervan voor het misdrijf kan vervolgd worden⁽¹⁸⁵⁾. Gewoonlijk zijn de organen van de rechtspersoon aansprakelijk: zij die statutair en reglementair bevoegd zijn te handelen voor rekening van de rechtspersoon worden vermoed de daders te zijn van de misdrijven. Indien de bevoegdheden zijn verdeeld, zal het orgaan in het bijzonder belast met de dienst, waarin het misdrijf werd gepleegd, aansprakelijk worden gesteld⁽¹⁸⁶⁾. Nochtans kunnen zij hieraan ontsnappen door het bewijs te leveren, dat het strafbaar feit buiten hun weten werd gepleegd en tegen hun zin⁽¹⁸⁷⁾. Voor de uitzendingsinstituten zal, ter-

zake, het K.B. van 14 juni 1962 houdende goedkeuring van de reglementen van beheer en van procedure van de Belgische Radio- en Televisieinstituten ongetwijfeld een belangrijke factor zijn bij de aanwijzing van de strafrechtelijk verantwoordelijke ambtenaar. Het hiërarchische hoofd van de dienst is mededader van de door zijn ondergeschikte op zijn bevel of met zijn toelating begane misdrijven, zelfs indien hij vreemd is gebleven aan de uitvoering van de feiten⁽¹⁸⁸⁾. De medeplichtigheid van het technisch personeel van de instituten lijkt uitgesloten, omdat hulp of bijstand aan de dader van een inbreuk slechts strafbare medeplichtigheid uitmaakt, wanneer zij met kennis is verleend. De kennis van het technisch personeel, in de zin van het wetboek, van het strafbaar karakter der schijnbaar geoorloofde daad lijkt eerder hypotetisch⁽¹⁸⁹⁾. In geval het misdrijf wordt gepleegd tijdens uitzendingen, verzorgd door verenigingen en stichtingen is op de eerste plaats de persoon die in de uitzending is opgetreden en de opsteller van script of scenario strafrechtelijk aansprakelijk. De ambtenaar, belast met de preventieve keuring, kan worden beschouwd als medeplichtige, omdat hij door zijn goedkeuring de middelen heeft verschaft tot het plegen van het misdrijf, in die zin dat hij de toelating tot de micro en de camera heeft gegeven. Deze medeplichtigheid bestaat niet t.a.v. overtredingen⁽¹⁹⁰⁾ doch wel bij in overtreding omgezette wanbedrijven⁽¹⁹¹⁾.

102. In de verhouding tussen de uitzendingsinstituten en de door haar erkende verenigingen en stichtingen is het vooral de Raad van State, die in het bijzonder bevoegd zal zijn uitspraak te doen over eventuele geschillen tussen de partijen. Op de eerste plaats is de beslissing over de aanvraag tot erkenning (artikel 2 van het K.B. van 2 juli 1964) een akte van een administratieve overheid, in de zin van artikel 9 van de wet op de Raad van State⁽¹⁹²⁾. Beslissingen van de raad van beheer over de volgorde, de belangrijkheid en de modaliteiten van de uitzendingen van een daartoe erkende vereniging kunnen eveneens aan het oordeel van deze instantie worden onderworpen⁽¹⁹³⁾. De vereniging, wier zendtijd niet werd verhoogd in tegenstelling tot die van een andere in hetzelfde domein, heeft het door de wet (art. 11 van de wet van 23 december 1946 op de Raad van State) vereiste belang, de vernietiging van deze beslissing te vorderen⁽¹⁹⁴⁾. Tenslotte kan de Raad van State ook kennis nemen van het verzoek tot nietigverklaring van de beslissing tot schorsing van de uitzendingen en tot intrekking van de erkenning (K.B. van 2 juli 1964, artikel 6, § 2). Immers de bevoegdheid van de raad van beheer is niet volkomen discretionair in deze aangelegenheden. Zij mogen geen blijk geven van een partijdige wil een bepaalde geestesstrooming uit te sluiten van radio en televisie, of haar een zendtijd toe te bedelen in strijd met haar eigen algemene criteria, waarop zij geacht wordt haar beslissingen te steunen, volgens het beginsel: *patere legem, quam ipse fecisti*⁽¹⁹⁵⁾. (Zie ook nr. 66 en 67 supra).

103. Om de naleving van het statuut te verzekeren, kan de raad van beheer bij algemene beslissing van tijdelijke aard bepaalde aangelegenheden verbieden in de uitzendingen.

(181) R.v.St., 27 juni 1950, cit., raadpleeg nr 38, e.v. en de aldaar geformuleerde kritiek.

(182) R.v.St., 27 juni 1950, cit.

(183) Over de minimale waarborgen inzake tuchtprocedures, zie R.v.St., 25 juli 1968, inzake Wintreacken, nr. 13.121.

(184) Over de restrictieve interpretatie van het begrip persmisdrijf, zie het recente cassatiearrest van 20 juli 1966, R.W., 1966-67, 1225.

(185) Cass., 25 mei 1932, Pas. 1932, I, 170.

(186) Cass., 28 maart 1960, Pas., 1960, I, 878.

(187) Cass., 18 december 1933, Pas., 1933, I, 107.

(188) Cass., 17 maart 1958, Arr. Verbr., 1958, 521.

(189) Cass., 6 maart 1950, Arr. Verbr., 1950, 443 en Cass., 16 oktober 1939, Arr. Verbr., 1939, 213.

(190) Cass., 14 november 1921, Pas., 1921, I, 64.

(191) Cass., 10 maart 1890, Pas., 1890, I, 113.

(192) Zie over een beroep tot nietigverklaring in deze aangelegenheid, daterend voor de inwerkingstreding van dit K.B.: R.v.St., 6 april 1966.

(193) R.v.St., 26 mei 1966, cit.

(194) Mast, A., *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, nr 506-507.

(195) R.v.St., 26 augustus 1949, inzake François, nr. 115.

dingen verzorgd door verenigingen ⁽¹⁹⁶⁾. De door haar aangewezen ambtenaren gelasten zich bovendien met het voorafgaande nazicht van de inhoud van deze uitzendingen, om te verhinderen, dat enige uitzending zou doorgaan, in overtreding van de statutaire verbodsbepalingen van artikel 28. Tegen de beslissingen van deze ambtenaar is hiërarchisch beroep mogelijk bij de directeur-generaal en bij de raad van beheer. Een beroep op de Raad van State tegen een eerste keuring, zonder voorafgaandelijke hiërarchisch beroep, is o.i. niet ontvankelijk, omdat dit in principe geen uitvoerbare beslissing is ⁽¹⁹⁷⁾. Een beroep op de Raad van State, die volgt op de gecensureerde uitzending, werd ontvankelijk verklaard ⁽¹⁹⁸⁾. Merken wij tenslotte nog op dat het statuut van autonome openbare instelling elk hiërarchisch beroep op de minister of de Koning uitsluit. ⁽¹⁹⁹⁾ (Zie ook nrs 68 en 74).

104. Wanneer in een bepaalde uitzending een onrechtmatige daad wordt gepleegd, die schade berokkend heeft aan een private persoon, is het uitzendingsinstituut er toe gehouden deze schade te vergoeden, onverminderd eventuele strafrechterlijke vervolgingen. Dit kan in het bijzonder het geval zijn wanneer de eer en de faam van een persoon werden gekrenkt (cf. nr. 92, supra), wanneer een inbreuk werd gepleegd op een persoonlijkheidsrecht en in het bijzonder op het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven ⁽²⁰⁰⁾, wanneer een onrechtmatige aantasting van de ouderlijke macht wordt vastgesteld, (cf. nr. 85, supra), wanneer schade werd berokkend door een onjuiste informatie (cf. supra nr. 58). De schadeloosstelling kan naargelang de oorzaak van de geleden schade bestaan o.m. in de betaling van een geldsom, de voorlezing van het vonnis ⁽²⁰¹⁾, of een gedwongen rechtzetting ⁽²⁰²⁾. Voor de vaststelling van de aansprakelijkheid van het instituut en van de persoonlijke aansprakelijkheid van haar organen en aangestelden gelden de jurisprudentiële beginselen *terzake* ⁽²⁰³⁾.

Het recht van rechtzetting.

105. Op 1 mei 1969 verscheen in het Staatsblad het reglement betreffende het recht van rechtzetting in de radio en televisieuitzendingen van de Instituten van de B.R.T. Hierdoor werd een einde gemaakt aan de rechtsonzekerheid en het gevoel van onbehagen, door de afwezigheid van elk wettelijk erkend recht van antwoord of recht van rechtzetting in deze belangrijke media. Bij de voorbereidende werkzaamheden van de wet van 23 juni 1961 op het recht van antwoord werd op deze lacune gewezen. Men erkende dat de eer en de belangen van een persoon ten eerste kunnen worden geschaad door andere vormen van verspreiding, dan de periodieke pers, nl. film, radio en televisie. Rechtsherstel kan in die gevallen slechts bekomen worden op grond van de artikelen 1382 e.v. B.W., langs een procedure, waarvan de Kamercommissie erkent, dat ze «ingewikkeld, delicaat en ongetwijfeld langdurig is». Men overwoog toen reeds de mogelijkheid om aan degenen die door de moderne verspreidingsmiddelen benadeeld worden, de nodige wapens te bezorgen om eveneens een spoedig en rechtmatig rechtsherstel te kunnen bekomen ⁽²⁰⁴⁾.

106. De Raad van beheer is van oordeel dat de instelling van een recht van antwoord, zoals dit wettelijk geregeld werd voor geschriften, onverenigbaar is met de vereisten van een radio- en televisiedienst. De voornaamste bezwaren zijn: het feit dat iedere natuurlijke of rechtspersoon met name genoemd, of impliciet aangeduid over een recht van antwoord beschikt en het feit dat dit antwoord o.m. het dubbel mag bedragen van de plaats die de gewraakte tekst beslaat ⁽²⁰⁵⁾. Deze overweging is volkomen juist. Men moet er zich rekenschap van geven dat het medium radio en televisie in zijn mogelijkheden principiële beperkt, door zijn binding aan de dimensie van de tijd. Omdat de uitzending van een recht van antwoord dus noodzakelijk geschiedt ten koste van de andere uitzendingen, is het met de belangen van de dienst niet te verzoenen de regeling voor de periodieke geschriften zonder meer over te nemen. Een krant kan altijd meer ruimte beschikbaar stellen voor haar lezers, radio en televisie kunnen geen supplementaire tijd creëren (cf. supra nr. 4). Bovendien is de categorie van de personen die over dat recht beschikken (iedereen die met name wordt genoemd of impliciet wordt aangewezen) te ruim om aan de eisen van deze media te beantwoorden. Als men maar even bedenkt hoeveel namen van natuurlijke en rechtspersonen er worden opgesomd tijdens één sportjournaal, dan zou dergelijke overrompeling van de instituten met antwoorden juridisch mogelijk zijn, dat dit journaal daarna nogmaals een dubbele tijdsduur zou in beslag nemen. Radio en televisie zouden kunnen ontaarden in een permanente vrije tribune, waarin éénieder zijn persoonlijk standpunt zou kunnen verdedigen ⁽²⁰⁶⁾.

107. Maar de wet van 23 juni 1961 op het recht van antwoord bevat ook een restrictiever systeem. Artikel 1, tweede lid, ervan luidt: «De wetenschappelijke, artistieke of letterkundige kritiek echter levert slechts een recht van antwoord op indien dit ten doel heeft een zakelijk element recht te zetten of een aantasting van de eer af te wenden. In de tekst aangenomen door de Kamers van Volksvertegenwoordigers werd elk recht van antwoord in deze domeinen ontzegd. Terecht lokte dit vrij heftige kritiek uit en de Senaat heeft dit tweede lid in de tekst van de wet doen opnemen ⁽²⁰⁷⁾. De ratio legis van deze bepaling was het zoeken naar een evenwicht tussen de vrijheid van de kritiek en anderzijds de rechtmatigheid van het herstel van de schade, door navorser, auteur of kunstenaar geleden, door een onjuiste voorstelling van zijn werk of door vormen van kritiek, die de persoon van de auteur rechtstreeks in zijn eer krenken, of die zijn werk zo afbreken dat noodzakelijk ook zijn persoon in discredit wordt gebracht. Het is alleen de schadeberokkening, die hier aanleiding geeft tot het recht van antwoord en niet het loutere belang dat voor het overige reeds voldoende is om het recht van antwoord te rechtvaardigen. De geciteerde persoon oordeelt soeverein over dit belang en buiten elke hypothese van geleden schade ⁽²⁰⁸⁾. Artikel 1 van het reglement van de B.R.T. luidt dan ook als volgt: Elke rechtspersoon of natuurlijke persoon, die tijdens een radio- en televisieuitzending genoemd wordt heeft het recht de rechtzetting van een zakelijk gegeven

R.W., 1949-50, 72 met noot van J. De Meyer.

(196) R.v.St., 27 juni 1950, cit.

(197) Mast, A., *ibid.*, nr. 513.

(198) R.v.St., 19 november 1964, cit.

(199) Ganshof Van der Meersch, W.J., *op. cit.*, nr. 65.

(200) Cf. het preadvies van de heer H. Vandenberghé.

(201) Burg. Rb. Gent, 14 oktober 1968, cit.

(202) Monfils, Ph., *Le droit de réponse en matière de radiodiffusion*, Ann. Fac. Liège, 1963, p. 293-313, p. 299.

(203) Zie o.m. Mast, A., *op. cit.*, nr. 457-464.

(204) Parl. Besch., Kamer, 1956-57, nr. 773, N. 2, p. 4-5.

(205) Over de interpretatie van de wet op het recht van antwoord zie: Callewaert, W., *Het recht van antwoord*, in R.W., 1960-1961, 241-262; Eeckhout, J., *La loi du 23 juin 1961 relative au droit de réponse*, J.T., 1962, 597-599.

(206) Monfils, Ph., *op. cit.*, p. 306.

(207) Zie hierover: Fredericq, J. en Derycke, R., *Le droit de réponse matière scientifique, artistique et littéraire*, in J.T., 1958, 1-5 en Callewaert, W., *op. cit.*, 247 e.v. Over het begrip wetenschappelijke kritiek, zie Brussel, 14 juni 1966, Pas., 1967, II, 106.

(208) Parl. Besch., Kamer, 1952-53, nr. 706, p. 1; Rb. Luik, 6 maart 1950, *Jur. Liège*, 1949-50, 214 en Antwerpen, 17 juni 1955, R.W., 1955-56, 846; Callewaert, W., *op. cit.*, 246.

of het herstel van zijn eer te vragen. Doch artikel 2 voegt hieraan toe: Een onjuiste inlichting wordt slechts rechtgezet indien zij de betrokken persoon eventueel schade kan berokkenen. Door dit artikel 2 wijkt het reglement af van de regeling inzake wetenschappelijke en artistieke kritiek. Nochtans heeft eenieder een onvervreemdbaar recht dat alle informatie met betrekking tot zijn persoon, aan de waarheid zou beantwoorden (cf. supar nr. 58). De vertekening van enig aspect van zijn persoon of activiteit moet als zodanig worden beschouwd als een aantasting van een persoonlijkheidsrecht. De onjuistheid op zichzelf brengt ongeacht elke verdere schade, een zekere krenking toe aan het recht «naar waarheid» te worden behandeld in een medium van informatie⁽²⁰⁹⁾. Artikel 2 van het reglement moet dan ook zo worden geïnterpreteerd, dat op passende wijze met de implicaties van dit persoonlijkheidsrecht wordt rekening gehouden. Immers krenking van een persoonlijkheidsrecht is schadeberokkend op zichzelf. Rechtsherstel is dan ook vereist, zonder dat andere schade, dan deze die in deze krenking is gelegen, dient bewezen te worden⁽²¹⁰⁾. Wanneer de onjuiste inlichting werd verspreid tijdens de nieuwsuitzendingen is er supplementaire juridische grondslag om in alle gevallen het recht van rechtzetting te verantwoorden. Vermits het instituut in deze uitzendingen tot strikte objectiviteit is verplicht, heeft het door de mededeling van de onjuiste inlichting een wettelijk voorschrift overtreden, dat niet alleen met het oog op het algemeen belang in de wet werd ingeschreven, doch tevens moet aanzien worden als een recht van iedere individuele persoon op objectieve berichtgeving. Wanneer de onjuiste inlichting hem persoonlijk betreft heeft hij een zeker belang bij de rechtzetting daarvan.

108. De artikels 2 en volgende van het reglement bepalen de procedure van de rechtzetting. Een door het instituut zelf ontdekte onjuiste inlichting, wordt ambtshalve rechtgezet, echter alleen wanneer daardoor schade zou kunnen berokkend worden. Hier ook moet een extensieve interpretatie worden aanbevolen. Terwijl de wet op het recht van antwoord een vervaltermijn van 3 maanden voorziet (artikel 1, eerste lid), schrijft het reglement een vervaltermijn voor van 30 dagen. Binnen deze termijn moet het verzoek tot rechtzetting bij de directeur-generaal van het betrokken uitzendingsinstituut worden ingediend. Dit is niet alleen verantwoord in het belang van de dienst, doch ook in het belang van de verzoeker. Immers de schadeberokkening wordt slechts effectief vermeden, zo de rechtzetting onverwijld geschiedt⁽²¹¹⁾. De rechtzetting wordt zonder verwijl uitgezonden, ter gelegenheid van de eerstvolgende gelijkaardige uitzending en zo dicht mogelijk bij het uur waarop de gewraakte uitzending plaats had (artikel 8 van het reglement). Hiermee hebben de instituten ongetwijfeld de bedoeling gehad, hetzelfde publiek te bereiken, als hetgeen de onjuiste inlichting heeft gehoord of getuigd was van de aantasting van de eer. Dit systeem is beter dan de voorlezing van de rechtzetting tussen twee programma's in, b.v. onmiddellijk na de nieuwsberichten. Deze rechtzetting zou gedeeltelijk ineffectief zijn, omdat de luisteraars en kijkers het gewenste referentiekader zouden missen.

109. Belangrijk is de bepaling dat niet de verzoeker, doch het instituut zelf de tekst van de rechtzetting opstelt en er de modaliteiten van bepaalt. Afschrift van de tekst wordt aan de verzoeker bezorgd, die over een termijn van 15 dagen beschikt om te laten weten of hij al dan niet met de tekst instemt. In geen geval heeft hij recht op toe-

gang tot de microfoon of de camera (artikel 6 van het reglement). Deze bepalingen hollen o.i. het recht van rechtzetting niet uit. Een zekere vertrouwdeheid met de media is vereist om door een juiste woordkeuze een passende rechtzetting te doen, die daadwerkelijk rechtsherstellend is. Bovendien is de lezing ervan door een ervaren medewerker effectiever voor de betrokkene, dan een persoonlijke, wellicht stuntelige verschijning voor de microfoon of de camera. De rechtzetting door een vertrouwde medewerker, zal het publiek ook geloofwaardiger voorkomen. Betreurenswaardig is wel dat het reglement ook t.a.v. de televisie enkel van een tekst spreekt. Bepaalde visuele beelden, foto's en filmflitsen kunnen in sommige gevallen een effectievere rechtzetting betekenen dan een geschreven tekst. Ik meen dat het niet onbillijk zou zijn het reglement in die zin te wijzigen.

110. De directeur-generaal oordeelt echter vooraf over de vraag of het verzoek moet worden ingewilligd (artikel 5 van het reglement). In het geval dat deze beslissing negatief is, en ook wanneer er geen instemming wordt verkregen van de betrokkenen over de voorgestelde tekst, kan het geschil voor scheidsrechterlijke beslechting voorgelegd worden aan een ere- magistraat, door de raden aangesteld (artikel 5 en 7 van het reglement). Globaal komt dit reglement voor als een passende tegemoetkoming aan de rechten en belangen van private personen. Men moet er nochtans op wijzen, dat noch de uitoefening, noch de niet-uitoefening van dit recht van rechtzetting enige afbreuk doet aan het recht een vordering in te leiden voor een gerechtelijke instantie om de wetten ter bescherming van de rechten en belangen van private personen te doen toepassen. De wetgever heeft ook het recht van antwoord beschouwd als een mogelijkheid die geen afbreuk doet aan de andere rechtsmiddelen. Bovendien wordt niet vereist dat voor elke vordering tot schadeloosstelling wegens onrechtmatige daad, het recht van antwoord moet worden uitgeoefend⁽²¹²⁾. Dit geldt a priori voor het recht van rechtzetting, volgens het reglement van de uitzendingsinstituten.

Besluit.

111. Bij de beoordeling van het statuut van radio en televisie mag men zich niet al te zeer laten leiden door beschouwingen van idealistische aard. Het huidig statuut is beslist niet optimaal. Doch het gaat er niet zozeer om een «ideaal» te benaderen, dan wel een ordening na te streven, die in de gegeven omstandigheden als «behoorlijk» kan worden aanzien. Op het domein van de opinies en het geestesleven kan men niet voorbijgaan aan historisch gegroeide politieke werkelijkheden, die de mogelijke opties van de wetgever bij het ontwerpen van een statuut in gevoelige mate beperken. Deze feiten ankeren immers in een geheel van wereldbeschouwelijke en menselijke affiniteiten, die per se eerbiedwaardig zijn. Deze politieke feiten zijn overigens niet statisch, doch gevat in een dynamische spanning, die er de evolutie van verklaart. Hiermee moet rekening worden gehouden bij het ontwerpen van zekere wetgeving, als niet-overschrijdbare drempel, op straffe wanorde in de samenleving tot gevolg te hebben. Onze onderwijswetgeving is niet de beste, die men als jurist of sociaal-psycholoog kan wensen. Wellicht is zij echter wel «behoorlijk te noemen, gelet op de politieke werkelijkheden en dienstbaarheden van de maatschappij, waarin zij is gesitueerd. Dit principe is evenzeer van toepassing op radio en televisie. De beginselen van de vrijheid om alle middelen aan te wenden om, om het even welke mening te verspreiden kunnen moeilijk toegepast worden op radio en televisie. De beperktheid van

(209) In dezelfde zin Monfils, Ph., op. cit., p. 308.

(210) Zie hierover het padvies van H. Vandenberghe.

(211) Monfils, Ph., op. cit., p. 310, die 4 weken voorstelde als vervaltermijn.

(212) Rb. Brussel, 19 mei 1965, J.T., 1965, 601.

de beschikbare golflengten en kanalen zou door het loutere spel van de vrijheid wellicht tot gevolg hebben dat belangrijke geestesstromingen zich langs dit medium niet zouden kunnen manifesteren. Het stelsel van openbare instelling is, voorlopig althans, nog steeds de beste waarborg voor de vrijheid van allen. De vaststelling van het statuut van de openbare uitzendingsinstituten door de wetgever, de benoeming van de leden van de beheersorganen door de volksvertegenwoordiging, de mogelijkheid aan de wereldbeschouwingen en politieke strekkingen geboden rechtstreeks van de media gebruik te maken, en niet in het minst, de strenge objectiviteit van de nieuwsuitzendingen zijn behoorlijke waarborgen voor de vrijheid van alle burgers en alle strekkingen. Doch de niet-toepassing van de grondwettelijke vrijheidsbeginselen mag niet verder reiken, dan gewettigd door het doel deze vrijheid voor allen te waarborgen. De inrichting van de uitzendingsinstituten mag nooit tot gevolg hebben dat zij ondergeschikt zouden worden gemaakt aan het hiërarchisch gezag van de uitvoerende macht. Immers op het gebied van de vrijheid van mening is elke bevoegdheid aan de uitvoerende macht door de grondwet in hoge mate ontzegd. Daarom moeten de openbare instituten een wettelijk gewaarborgde onafhankelijkheid bezitten ten aanzien van de regering. De voorgedijbevoegdheid mag enkel tot doel hebben de naleving van de wet en de eerbiediging van andere fundamentele rechtsgoederen te waarborgen. Deze bevoegdheid moet beperkt blijven tot de vernietigingsvoordij. Zij mag niet worden toegelaten op het gebied van de nieuwsuitzendingen. Het

algemeen belang is overigens te discretionair, om van toepassing te kunnen zijn op het domein van de vrijheid van menig. Deze onafhankelijkheid van de instituten is in het algemeen en over een lange termijn beter voor de eerbiediging van de vrijheden van de rechten van private personen en gemeenschappen, dan hun ondergeschiktheid aan de uitvoerende macht. Bovendien volgt uit de wettelijke bepalingen van het statuut en uit de bevoegdheid van de Raad van State, dat dit onafhankelijk en onpartijdig orgaan eventuele misbruiken van de beheersorganen ongedaan kan maken. Het toekennen van een recht van rechtzetting, onverminderd de andere burgerlijke vorderingen, is een belangrijk element in de bescherming van de rechten van individuele personen. Wellicht zou een orde van journalisten, die over een ruime deontologische bevoegdheid zou beschikken, de persoonlijkheidsrechten van de private personen nog beter en doeltreffender kunnen beschermen tegen onrechtmatige handelingen van de aangestelden en medewerkers van de uitzendingsinstituten. Nochtans moet in het algemeen worden onderlijnd dat het statuut van 18 mei 1960, mits beperkte wijzigingen op een behoorlijke wijze de « openbare dienst » van de radio- en televisieuitzendingen organiseert en dat het alleszins niet in zijn fundamentele beginselen mag worden gewijzigd. Het statuut van 18 mei 1960 is een « behoorlijk » statuut, waarin een evenwicht werd nagestreefd en grotendeels gevonden tussen de implicaties van de techniek, van de fundamentele vrijheid van mening en van de politieke werkelijkheid.

RECHTSPRAAK

Gezien de omvang van het in dit nummer gepubliceerd preadvies zijn wij verplicht de rechtspraak naar het volgende nummer over te brengen.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen
Uitstap van 18 april 1970.

25 getrouwen onzer conferentie deden op 18 april een uitstap in de Kempen.

In de voormiddag bezochten wij het Centrum voor Kunstmatige Inseminatie te Oostmalle waar rijksveeteeltconsulent De Paepe en Dr. Debruyne, directeur van het centrum, ons ontvingen.

Beiden boeiende sprekers en bekwame wetenschapsmensen.

Kunstmatige inseminatie bestaat sedert lang; ontstond om de verspreiding der geslachtsziekten bij de koeien tegen te gaan; wordt nu bij de helft van de veestapel toegepast; is een belangrijk middel ter verbetering van het veeras.

Nadat de sprong op het fantoom, de sprong uit de hand en enkele variaties hierop, uit de doeken gedaan waren, bezochten wij de acteurs ervan: een dertigtal rood- en

zwartbonte kolossale stieren, die luid loeiend de vrouwen der confraters begroetten.

Dr. Debruyne sprak ook over kunstmatige inseminatie bij de mens. Zij biedt voor ons ongekende en onverwachte mogelijkheden, maar doet ook tal van ethische, morele en juridische problemen rijzen.

Na het middagmaal trokken wij, nog steeds vergezeld van de heer De Paepe, naar de abdij der Trappisten te Westmalle.

In de veilige handen van een pater lieten wij de dames achter en bezochten de voor hen verboden oorden: bibliotheek, brouwerij, boerderij en werkplaatsen. Na de wandeling werden wij ruimschoots beloond met vele bakken trappistenbier.

Enkele ingetogenen gingen tot slot naar de vespers. Een belevenis van inkeer en rust.

Toen wij 's avonds huiswaarts reden, had elkeen het gevoel een boeiende en aangename dag te hebben doorgebracht.

Maar waar bleven de stagiairs?

Vlaamse Juristenvereniging.

XXIVe Rechtskundig Congres - Antwerpen, 23 mei 1970.

In een snel evoluerende tijd blijkt steeds meer de noodzaak door persoonlijke contacten ideeën te wisselen, inzichten te toetsen, standpunten te confronteren.

Deze taak stelt zich de Vlaamse Juristenvereniging, en tracht zij te realiseren, vooral door het regelmatig inrichten van haar rechtskundige congressen.

Ter gelegenheid van het congres, dat te Antwerpen wordt georganiseerd op 23 mei 1970, zullen meerdere sectievergaderingen een gamma van onderwerpen behandelen, die erop gericht zijn een zo groot mogelijk aantal juristen, welke ook hun specialiteit zij, te interesseren.

Bovendien wordt deze congresdag een ontmoeting van

vrienden, en een gelegenheid tot het leggen van nieuwe contacten.

Antwerpen rekent het zich tot eer U te mogen ontvangen, en begroet met vreugde haar eigen ingezetenen.

Het bestuur van de Vlaamse Juristenvereniging heet U zeer hartelijk welkom op het XXIVe wetenschappelijk congres.

Algemeen programma

9.00 u. : aankomst en ontvangst

9.30 u. : plechtige openingszitting in de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius, Prinsstraat 13, Antwerpen :

— Toespraak door Prof. Mr Ridder R. Victor, Voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging,

— verwelcoming door zeer Eerw. Pater Dhanis, S.J., Rector van de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen,

— openingsrede door Prof. Dr R. Derine, Decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen, Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven, Congresvoorzitter.

10.00 u. : sectievergaderingen

12.30 u. : lunch

14.00 u. : sectievergaderingen

16.15 u. : koffie

16.45 u. : plenaire vergadering

— feestrede door Prof. Dr A. Kinsbergen, gouverneur van de Provincie Antwerpen : « Zaakwaarneming, ook een rechtsfiguur van administratief recht ? »

— mededeling van de resoluties der secties

— slotwoord door Prof. Mr Ridder R. Victor.

18.45 u. : receptie, aangeboden door het Stadsbestuur van Antwerpen, in het Stadhuis.

20.00 u. : aperitief en banket in het Huis Osterrieth, Meir 85, met bezoek aan de kunstverzameling.

Sectievergaderingen

Sectie 1 : De rechten van de overlevende echtgenoot

Voorzitter : de heer A. de Vreese, Raadsheer in het Hof van Cassatie.

Preadvisers : Prof. Dr G. Baeteman, Gewoon hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Brussel, Staatsraad.

Mr A. Vastersavendts, Advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel, Assistent aan de Vrije Universiteit te Brussel.

Secretaris : de Heer J. Herbots, Buitengewoon docent aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Sectie 2 : Economische delicten

Voorzitter : de Heer J. Van Halewijn, lector aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Preadviser : de Heer J. D'haenens, Substituut van de Procureur des Konings, Assistent aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Secretaris : de Heer P. Dumez, Advocaat.

Sectie 3 : Recht op informatie

Voorzitter : Prof. Dr M. Storme, Buitengewoon hoogleraar aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen, Docent aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Preadvisers : de Heer K. Rimanque, Geassocieerd docent aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen,

de Heer H. Vandenberghe, Aspirant N.F.W.O., Katholieke Universiteit te Leuven.

Secretaris : de Heer W. Lambrechts, Advocaat, Assistent aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Sectie 4 : Invloed van de inkomsten en vermogens bij toekenning van sociale voordelen

Voorzitter : Prof. Dr R. Dillemans, Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Preadviser : de Heer B. Dubois, Notaris, Assistent aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Secretaris : de Heer A. Verstreken, Advocaat.

Sectie 5 : Overzicht van het recht betreffende tussenpersonen in het handelsverkeer

Voorzitter : de Heer J. Gijssels, Juridisch adviseur van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, Docent aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen.

Preadviser : Prof. Dr W. Van Gerven, Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Secretaris : de Heer M. Huybrechts, Advocaat, Assistent aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen.

Practische schikkingen

Aan al de belangstellenden werd een folder toegezonden met een inschrijvingskaart. Zij worden verzocht deze kaart zo spoedig mogelijk terug te zenden aan het secretariaat en aan te duiden in welke sectie zij aan de besprekingen zullen deelnemen.

De inschrijvingsprijs :

— 250 fr. voor deelname aan het Congres en de lunch

— 400 fr. voor deelname aan het banket (drank inbegrepen). 90

Dienen gestort te worden op rekening nr. 31.884 van « Vlaamse Juristenvereniging - Congres 1970 » bij de Bank van Parijs en de Nederlanden te Antwerpen (P.R. nr. 950).

Bestuur van de Vlaamse Juristenvereniging

Voorzitter : Prof. Mr Ridder R. Victor.

Ondervoorzitters : Raadsheer A. De Vreese, Kamervoorzitter F. Van Parijs.

Algemeen Secretaris : Mr K. Van Baarle.

Penningmeester : Notaris A. Beyer.

Inrichtend comité van het XXIVe Rechtskundig Congres

Voorzitter : Prof. Dr R. Derine, Decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen, Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Secretaresse : Mr M. Claesen, Alfred Coolstraat 14, 2020 Antwerpen, Tel. 03 - 38.22.40.

MEDEDELINGEN

Belgische en Nederlandse Vereniging voor Europees Recht.

Gezamenlijke studiedag op 5 juni 1970 te Antwerpen. De juridische gevolgen van het einde van de overgangsperiode in de E.E.G.

Op vrijdag 5 juni 1970 gaat, in het Museum Plantin-Moretus te Antwerpen, de eerste gemeenschappelijke studiedag door van de Belgische en van de Nederlandse Vereniging voor Europees Recht.

Die studiedag heeft als onderwerp : De juridische gevolgen van het einde van de overgangsperiode in de E.E.G. De bespreking zal worden ingeleid door prae-adviezen van Prof. Mr. P.J.G. Kapteyn van de Rijksuniversiteit te Utrecht en van Prof. Mr. G. Schrans van de Rijksuniversiteit te Gent. De tekst van de prae-adviezen verschijnt in het Nederlands-Belgisch tijdschrift Sociaal-Economische Wetgeving ; aan de deelnemers worden overdrukken

bezorgd. Na de studiedag wordt een receptie aangeboden door de Belgische Vereniging voor Europees Recht.

Aan de leden van de Belgische en de Nederlandse Vereniging worden rechtstreeks uitnodigingen toegestuurd. Andere belangstellenden worden verzocht contact te nemen met Prof. Mr. G. Schrans, secretaris van de Belgische Vereniging voor Europees Recht, Meersstraat 99, 9000 Gent.

Internationale Federatie voor Europees Recht (FIDE).

Vijfde internationaal colloquium over Europees Recht (Berlijn, 23-26 september 1970).

Van 23 tot 26 september 1970 wordt te Berlijn het 5e internationaal colloquium over Europees recht gehouden, dat wordt ingericht door de Internationale Federatie voor Europees Recht (FIDE), welke de nationale verenigingen voor Europees recht groepeerd.

Het colloquium heeft als onderwerp:

De samenwerking tussen de communautaire rechtsorde en de rechtsorde van de Lid-Staten.

Drie speciale commissies zullen dit algemeen onderwerp bestuderen uit het oogpunt van de landbouwsector, van de energie en van het concurrentierecht.

De openingsrede zal worden gehouden door de heer Ambassadeur Ophüls, terwijl op het programma eveneens worden voorzien: uitstappen (met name in West- en Oost-Berlijn), recepties aangeboden door de Berlijnse Senaat en door de heer Bondsminister voor Justitie, een opera-vertoning, enz. Op de slotvergadering zal een rede worden voorgedragen door Prof. P. Pescatore, Rechter in het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

Voor de dames wordt een speciaal programma ingericht.

De personen die wensen te gepasten tijde op dit colloquium te worden uitgenodigd, worden verzocht thans reeds hun naam op te geven aan Prof. G. Schrans, secretaris van de Belgische Vereniging voor Europees recht, Meersstraat 99, 9000 Gent. Ook kunnen ze direct contact nemen met Prof. B. Börner, Voorzitter van de FIDE, Institut für das Recht der Europäischen Gemeinschaften, Universität Köln, Albertus-Magnus Platz, 5 Köln-Lindenthal, Bondsrepubliek Duitsland.

Cahiers de Droit Européen.

Studiedag.

L'apport du droit communautaire au développement du droit.

Op vrijdag 22 mei 1970 richt het tijdschrift « Cahiers de Droit Européen » ter gelegenheid van zijn vijfjarig bestaan een studiedag in die zal plaats hebben in de Beneluxzaal van het Paleis der Congressen te Brussel betreffende het onderwerp: « L'apport du droit communautaire au développement du droit ».

Wij delen hieronder het programma mede van deze studiedag.

Programma

's Morgens:

9 u. 30: Openingsrede door M. Leon Goffin, Hoofdredacteur van de Cahiers de droit européen.

9 u. 45: L'apport du droit communautaire au droit international public, door M.P. Pescatore, Professor aan de rechtsfaculteit te Luik, Rechter in het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen.

10 u. 30: L'apport du droit communautaire au droit du travail et de la sécurité sociale, door M.G. Schnorr, Professor aan de Universiteit te Innsbruck.

11 u. 15: Bespreking onder de leiding van M.W.J.

Ganshof van der Meersch, Professor aan de rechtsfaculteit te Brussel en M. Taquet, Docent aan de rechtsfaculteit te Leuven.

12 u.15: Vrij middagmaal.

's Namiddags:

14 u. 30: L'apport du droit communautaire au droit international privé, door Dr. U. Drobing, Lid van het Max-Planck Institut für ausländisches und internationales Privatrecht te Hamburg.

15 u. 15: L'apport du droit communautaire au droit économique, door M.C. Champaud, Professor aan de faculteit der rechten en economische wetenschappen te Rennes.

16 u.: Onderbreking.

16 u. 15: Bespreking onder de leiding van M.F. Rigaux, Professor aan de Katholieke Universiteit te Leuven en M.A. Pappalardo, Hoofd van de Commissie van Europese Gemeenschappen.

17 u. 30: Slot.

19 u. 45: Banket in de Laiterie du Bois de la Cambre.

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie, jg. 1970 - nr. 2.

Wetgeving.

Jura Falconis, jg. 1970, nr. 3.

Swinnen J., De verhouding werkgever-werknemer in de sport. — Soetewey P., Handtekening van een minderjarige en het transfersysteem in de voetbalsport. — KloK G., Naar een sociaal statuut voor de sportbeoefenaar. — Lievens F., Sport en discipline. — Vandelanotte M., Juridische aspecten van de doping.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en Registratie, jg. 1970 - nr. 5083.

Mannoury J., De insolvabiliteitsverzekering volgens de werkloosheidswet (I). — Smalbraak J.Th., Heeft een legitimaris (nog) recht op goederen in natura?

Advocatenblad, jg. 1970 - nr. 4.

Franssen Van de Putte A.S., In memoriam Mr. W. Nolen. — Visser van IJzendoorn A.F., Ereregelen 1968.

Ars Aequi, jg. 1970 - nr. 4.

de Jong J. en Wiers M.S., Meningen over echtscheiding. — van Melle J.L.A., Naar een nieuw dienstweigeringsrecht?

Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen, jg. 1970 - nr. 4.

Haccoü J.F., Vijfentwintig jaar. — Goudriaan J., Medezeggenschap bij de besluitvorming in de onderneming (II). — de Boer H., Medezeggenschap in Nederland (III).

Journal des Tribunaux, jg. 1970 - nr. 4698.

Jacquemin A. et Schrans G. — L'interdépendance entre le droit et l'économie.

Revue de l'Administration et du Droit Administratif, jg. 1970 - nr. 4.

Urbanisme. — Permis de bâtir. — Assistante publique et domicile de secours.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs), jg. 1970 - nr. 14.

Bihl Ph., L'opposabilité aux tiers du gage constitué sur un véhicule automobile.

Northwestern University Law Review, jg. 1970 - nr. 6.

Wadlington W., Artificial Insemination: The Dangers of a Poorly Kept Secret. White J.J., Representing the Low Income Consumer in Repossessions, Resales and Deficiency Judgment Cases.